

Kdor bi v tej razmeroma mili zimi od daleč dopotoval sem k nam, stopil – z letala, z vlaka, z ladje – na ta naša jugoslovanska tla in povprašal tukajšnjega znanca: »Kako se imate? Se dogaja kaj posebnega?«, bi zagotovo dočakal odgovor: »Pripravljamo se na zimo, da bo pokazala svoje prave zobe...« Pa bi se tujec nasmehnil in rekel: »Misliš – v prispodobiti?« Znanec bi ga pogledal, se za hip zamislil in pomenljivo prikimal.

Jugoslovani doživljamo začetek šestinosemdesetega v dejanskem velikem pričakovanju. Ne gre, seveda za vreme in podobne mimobežne reči, od katerih je sicer tudi marsikaj odvisno, niso pa odločilnega pomena za zgodovinsko usodo naše skupnosti.

Odločilnega pomena so notranja družbena razmerja, vse tisto, čemur pravimo volja do življenja, razpoloženje ljudi, zaupanje vase, morala, ustvarjalni zagon, motiviranost... in še bi se dalo uporabiti ničkoliko besed, ki naj označijo bistvo in vsebino tega, kar sodi v to naše veliko pričakovanje, pri čemer pa se prav dobro zavedamo, kako tesno se ta želja po moralnem in siceršnjem izčiščenju povezuje z dragoceno dediščino spomina na revolucijsko preteklost, ko smo vse to, po čemer se oziramo, že v veliki meri tudi zares doživljali: moralo na najvišji možni ravni, silno vero in zaupanje vase, motiviranost, ustvarjalni zagon in vse drugo, kar je med narodnoosvobodilnim bojem in v revolucijskih časih prežemalo vsa človeška občutja in v enaki meri tudi vsa naša – upravičeno smemo reči: zgodovinska – dejanja.

Zdaj pa se zdi, kot da vsega tistega, kar je nekoč v nas in okrog nas bilo, že dolgo ni več. Pa nas zato, v moralni osek, v krizi teh naših medsebojnih odnosov in tega zdajšnjega ravnanja, z veliko močjo in že kar s hrepenenjem navdaja potreba, da bi se duh revolucijske volje do življenja in razvoja povrnil v nas ter nas znova prežaril.

Marsikdo seveda poreče: prazne marnje. Časi, ki so bili nekoč, so eno, to, kar doživljamo in imamo zdaj, pa je nekaj čisto drugega.

Moramo mu pritrditi, toda samo do neke mere.

Okoliščine so se res spremenile, med sedanostjo in preteklostjo v materialnem pogledu stičnih točk domala ni več, toda kar zadeva duha in moralo, si takratna in zdajšnja človekova pričakovanja – v mislih imamo, seve, vse tisto dobro, pozitivno in tvorno, kar je v človeku shranjeno kot njegova dejavna vsebina – zanesljivo niso in ne morejo biti

daleč vsaksebi. Le da so takrat, v tistem velikem obdobju preizkušnje, prišla v polni meri do izraza, zdaj pa tičijo omrtvičena in zavrta v nas.

A prav za to gre: za njihovo udejanjenje, za njihovo osvoboditev iz kletke, v kakršni so ujeta, ne da bi zmogla razprostrti krila in poleteti pod sinjino neba.

Bodimo stvarni, vrnimo se iz pesniških prispodob v realna razmerja časa, kakršen je!

Že dolgo vemo, dokončna zavest o tem pa se je seveda skristalizirala šele v zadnjem obdobju, da moramo stvari v nas in okrog nas temeljito popraviti in spremeniti... spremeniti jih takorekoč pri koreninah, če hočemo iz mulja, po kakršnem bredemo, znova stopiti na trdna tla. Pri tem pa je popolnoma jasno, da ni nobene potrebe po spreminjanju temeljev ali po ruvanju globoko vsajenih korenin, kajti temelji te naše skupnosti, sicer skriti pod naslago vsega, kar je naplaval čeznje krizni čas, so čvrsti, in korenine pod muljem zdrave. Do njih se nam je le znova dokopati, kar z drugimi besedami povedano pomeni, da moramo odstranjevati in odstraniti mulj in naslago ter se povrniti k svojemu pravnemu bistvu, k svojim koreninam.

V tem sta tudi ves smisel in namen kritične analize, ki smo se je v tej naši družbi lotili. Knjižica v rdečih broširanih platnicah, ki jo je v teh dneh razposlal v najširšo javno obravnavo zvezni družbeni svet za vprašanja družbene ureditve (njen naslov – »Kritična analiza delovanja političnega sistema socialističnega samoupravljanja« – zveni že kar kot krilatice dneva), je samo sestavni del in nekakšen sukus vsega tistega, kar je med nami že tako in tako v zraku. V resnici se s tem kritičnim razčlenjevanjem naših medsebojnih razmerij ukvarjamo vsi, tudi tisti, ki ne zmoremo ali ne želimo uporabljati zamotanih političnih izrazov in formulacij o »neuresničenih in nerazvitih družbenoekonomskih predpostavkah, določenih v ustavi« in o tem, da »politični sistem sam ni dovolj prispeval k hitrejšemu in popolnejšemu razvoju samoupravnega proizvodnega odnosa.« O tem seveda razmišljamo in govorimo, ko se dotikamo svojih lastnih življenjskih tegob in nezadovoljstev ter jih razčlenjujemo v svojih preprostih, a tolikanj bolj klenih in oprijemljivih besedah za vsakdanjo samoupravno rabo.

Vidimo namreč in vemo, da je v ravnanju, ki označuje naš sedanji življenjski čas in njegova stvarna razmerja, marsikaj hudo narobe – z napačnimi ljudmi na nekaterih odločilnih

mestih, z neustreznim obnašanjem glede nekaterih ključnih zadev, z izigravanjem marsičesa, kar je temeljnega pomena za naš življenjski občutek, ter še z mnogočemer, kar sodi na ta seznam neustreznih dejstev časa, in se pri tem globoko zavedamo, da bomo morali z vsem tem, kar se nam je neljubega nagrmadilo pod nogami mimo naše volje in v nasprotju z zapisanimi temeljnimi določili, v kar najbližji prihodnosti krepko počistiti.

Politično in politološko nastrojeni teoretiki, ki so napisali besedilo »kritične analize... sistema«, so imeli in imajo v mislih prav to. »Med normativnim in dejanskim,« ugotavljajo (in mi z njimi), je prišlo do hudega, skoraj popolnega in zato že kar nevarnega neskladja... in zdaj je odločilnega pomena za našo družbo, da to neskladje zares in scela odpravimo.

Prišel je torej čas, ki terja velike in temeljite spremembe. Pa ne spreminjanja temeljnih določil in norm našega družbenega sistema – nasprotno: spremeniti moramo odnos do teh norm, spremeniti moramo svoje lastno ravnanje in obnašanje. K vsemu tistemu, kar smo si zapisali v polnem pomenu besede socijalistično in samoupravno zakonodajo družbe po izvedeni revoluciji, se moramo spet vrniti, kajti zgodilo se nam je, da smo na dobršen del te volje in tega duha enostavno pozabili. Znova se moramo dokopati do svoje resnice: da bomo res živeli in delovali kot samoupravljalci, kot dejanski gospodarji in upravljalci tega, kar je naša last, a žal zdaj, po vsem tem, kar se nam je zgodilo, bolj ali manj samo na papirju. Ne želimo pa dopustiti, da bi tako tudi ostalo. Temeljna določila našega sistema moramo – v prispodobni povedano – izkopati izpod pepela.

Vrnitev k dejanskemu samoupravnemu občestvu, v katerem ne bo nasilja nekakšnih samozvanih »struktur« nad ljudmi in njihovimi življenjskimi dejanji, je cilj, ki je po svoji dalekosežnosti prav gotovo enakovreden revolucijskemu naponu.

Bomo vsemu, kar se nam obeta in kar nas čaka v vseskozi intenzivno napovedanem letu šestinosemdesetem pa tudi pozneje smeli in zmogli reči: to je bil čas vrnitve k izhodišnim postavkam jugoslovanske revolucije?

Prva pomlad slovenskega narodnega gledališča

O partizanski kulturi in kulturnikih je bilo v obdobju po drugi svetovni vojni napisanih in izgovorjenih že veliko besed. Mnogi slovenski kulturni delavci: pesniki, pisatelji, glasbeniki, slikarji, kiparji, gledališčniki in humoristi so odšli v partizane že v zgodovinskem letu 1941, največ pa se jih je napotilo na osvobodeno ozemlje in v enote narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije v prvih dneh po kapitulaciji Italije. Zlasti tedaj je še kako zaživilo kulturno življenje povsod tam, kamor je stopila partizanska noga.

Mnogi starejši ljudje se še danes spominjajo improviziranih nastopov partizanskih pesnikov, recitatorjev, glasbenikov in humoristov pod kozolci, v majhnih kulturno-prosvetnih dvorinah in na njihovih odrih na skoraj vsem slovenskem podeželju, razen seveda tam, kjer so ga zasedale ali nenehno kontrolirale sovražne enote.

Eden od tvorcev gledališke dejavnosti iz tistih časov je prav gotovo Filip Kalan z občanskim imenom Filip Kumbatovič.

Je daleč po domovini in izven meja znan slovenski pisatelj, esejist in teatrolog. Prav tako prvi rektor in tudi dolgoletni profesor Akademije za igralsko umetnost v Ljubljani, zdaj Akademija za gledališče, radio, film in televizijo. Tako kot mnogi njegovi študenti in študentke iz let po osvoboditvi, se ga s spoštovanjem spominjajo tudi nekdanji partizanski borci in kulturniki, saj je bil vodja Slovenskega narodnega gledališča na osvobojenem ozemlju, predhodnika istoimenske ustanove tudi po osvoboditvi. Tovarš Kalan se je rad odzval našemu vabilu, da v pisani besedi še enkrat obudimo spomin na tiste dni – prve pomladi slovenskega narodnega gledališča.

»Moram priznati, da mi je nekoliko nerodno obupati te spomine, ker sem o partizanskem gledališču, posebno našem osrednjem v Črnomlju, že veliko napisal, objavil in dokumentiral. Morda bi bilo treba obnoviti le nekaj dejstev, ki jih tako radi pozabljamo: vedeti je treba, da je bila slovenska kultura v veliko večji nevarnosti kot marsikatera druga v zasedeni Evropi, ker so Slovence že takoj po vdoru v Jugoslavijo kratkoma zbrisali z zemljevida. Tako je razumljivo, da smo imeli prvi ilegalni zbor, prvi Plenum kulturnih delavcev Osvobodilne fronte, že prve dni septembra 1941 – kaj takšnega vse, kakor ni bilo ne v Jugoslaviji, ne v zasedeni Evropi.«

Ideja, da naj se ustanovi profesionalno gledališče na našem minimalnem osvobojenem ozemlju, je vznikla prav na slovenskih tleh. Kaj takega ni bilo mogoče zaslediti niti v zasedeni Evropi kakor tudi ne na širšem jugoslovanskem prostoru. V spominih gotovo ohranjate tiste prve začetke – od ideje do pr-

vih uprizoritev na improviziranem odru.

»Moram povedati to, da se je sama ideja porodila že veliko prej, v letu 1942, vendar je ta prvi poizkus propadel. Same priprave, da bi se na osvobojenem ozemlju ustanovilo profesionalno gledališče, sega-

Filip Kumbatovič

jo tja v september 1943, ko je bila ustanovljena takojimenovalna 'Jermanova grupa', ki je bila pozneje jedro našega slovenskega gledališča na osvobojenem ozemlju, vendar je nova nemška ofenziva v zimi 1943/44 te priprave prekinila. Tudi prvi zbor kulturnikov, Plenum kulturnih delavcev je bil šele prve dni januarja 1944 in takrat je tudi dozorela ideja o ustanovitvi gledališča. Izvršni odbor OF je podpisal dekret o ustanovitvi že 12. januarja istega leta, vendar takrat še nismo imeli igralcev, čeprav so bili v tej odločbi že imenovani, saj sem moral najprej zbrati vse tiste, ki so bili tam na seznamu, vendar še raztreseni po brigadah, divizijah in drugod.«

V Vašem 'Veselim vetru' se omenja tudi, da ste s pripravami pričeli pred božičem 1943. Sestanek je bil v javki Glavnega štaba na Gorjancih. Tega sestanka so se udeležili tudi Ignac Koprivec, Boris Kraigher in še nekateri drugi. Vam je bila zaupana naloga, da pričnete s pripravi za prvo uprizoritev.

»Res je bilo tako, vendar sem bil v nemajhnih skrbeh, kako pričeti z delom. Posrečilo se nam je pripraviti prve vaje že v januarju 1944, prva uprizoritev Cankarjevega 'Kralja na Betajnovi' pa je bila 12. februarja ob ustanovitvi SNOS, vendar do

ttega, za nas tako pomembnega trenutka, je bilo treba opraviti še precej dela: elektrificirati dvorano, kulise smo delali iz ostankov starih vojaških barak, marsikaj smo si izposojevali od domačinov v Črnomlju, kolikor se je pač dalo, in vrsto drugih pomembnih reči.

Vedeli smo tudi, da če se želimo profesionalizirati, moramo navezati dobre stike s partizanskimi delavnicami, in druga stvar, da najdemo med črnomaljskimi meščani vse tiste ljudi, ki jih za naše gledališče potrebujemo: frizerke, šivilje in tako naprej. Z nami je bil na srečo tudi pravi gledališki

krojač, ki je bil včasih v ljubljanski Drami, ta nam je veliko pomagal, saj se je dobro spoznal tudi na razne stilne kostume. Tudi dve domiselni frizerki iz Črnomlja sta nam bili v izdatno pomoč, zlasti pri izdelavi lasulj iz organdija in lanu. To je bila le ena od posebnosti, ki si jih človek ne bi domislil, če ne bi bili časi takšni.«

Brez improvizacij v tistih časih ni šlo. Pri vas gledališčnikov pa prav gotovo ne.

»Pri uprizoritvi Molièrovega Namišljenega bolnika smo si stilizirane kostume z baročnim nadihom izdelali iz zavezniških padal, baročne perike, kakor že povedano, so bile iz prediva na organdiju, in vse druge dodatke smo si izbrali iz tega, kar je bilo najti na osvobojenem, tako so bile manšete pri rokavih in dokolenkah iz belokranjskih čipk.

Navkljub tem nujnim improvizacijam, smo dosegli takšno gledališko organizacijo, kakršne ni bilo mogoče zaslediti nikjer v Evropi, kjer je bilo tudi nekaj odporniških gibanj. Ne bo odveč, če še enkrat povem: mi smo bili tista generacija med obema vojnoma, ki se je zavedala, da smo Slovenci vendarle del Evrope, da ne moremo biti tu neka obrobna provinca, če je naše znanje o sodobnem gledališču, o sodobni besedni umetnosti, o

sodobni likovni umetnosti, o sodobni glasbi tako obširno in dovolj temeljito, kakršno je bilo, in da mora to zavest o evropski pripadnosti ohraniti in spodbujati: da smo tu, Slovenci sredi Evrope, navzlic kljukastemu križu.«

Uspehi, ki ste jih zabeležili na gledališkem področju, najbrž ne bi bili tolikšni, če ne bi v vaši rani mladosti vzniklo veselje do gledališča.

»Že v visokošolskih letih sem bil gledališki kritik in za seboj sem imel v zadnjem letu na realki še igralsko šolo Rada Pregarca. Pregarc, igralec in režiser in evropsko razgledan teatrolog, sam udeleženec ruske revolucije, nam je na gledališkem tečaju v Mariboru zelo nazorno pripovedoval o gledališču tistega časa, kar mi je v partizanih zelo koristilo, marsikatero njegovo izkušnjo sem lahko s pridom uporabil pri našem delu. Tehničnih težav nisem priznaval, saj sem bil po študiju inženir arhitekture in po vojaški dresuri rezervni oficir izenirsko tehnične stroke.

Ob tej priložnosti bi še rad nekaj poudaril: jedro našega ansambla, če lahko tako rečem, je bilo dokaj skromno, vsega okrog deset ljudi, vendar so bili med njimi tudi takšni, ki so šele takrat zablesteli in dozoreli v velike igralce. Za primer navajam Lojzeta Potokarja, ki ga v formatu, v kakršnem se je

vost tudi na kulturnem področju, natančneje v gledališču na osvobojenem ozemlju. Česa vsega se ni domislil bojujoči se slovenski človek, ki je našel kljub pomanjkanju sredstev, rešitev za sleherni problem. V mnogočem pa je zasluga prav Filipa Kalana Kumbatoviča, da se je vse do naših dni ohranilo tudi dragoceno arhivsko gradivo o partizanskem gledališču in o kulturni dejavnosti med narodnoosvobodilnim bojem nasploh, ki je v osvobodeno Ljubljano prispevalo kar v zabojih za strelišče.

»Preživeli iz tistih časov je še zelo malo – Vladoša Simčičeva in Ivanka Mežanová, Vida Levstikova in Dragica Ahačičeva, Nace Simončič in Slavka Glavinová, Jože Gale in France Prešetnik in Janez Kuhar in Ciril Cvetko in oba partizanska dramatika, Matej Bor in Vitomil Zupan – vse drugo je šlo, jedro našega ansambla, Lojze Potokar in Ema Starčeva, Vladimir Makuc in Jože Tiran, ta neutrudni in domiselni gledališki aktivist po osvoboditvi, prvi direktor Mestnega gledališča ljubljanskega – vse to je šlo, res, da ne v pozabo, vendar le v preteklost, v zgodovino...

Nekaj velja ob vsem tem poudariti: vse, kar je bilo napisanega ali pripovedovanega o tem našem, posebno še o osrednjem partizanskem gledališču na osvobojenem, bi bilo

Ivan Cankar: Kralj na Betajnovi, uprizoritev SNG, Črnomelj, 25. februarja 1944.

potem pokazal po vojni, ne bi bilo, če ne bi bilo tega našega gledališča.«

Filip Kalan je tudi na svojih partizanskih poteh srečal marsikateri, še danes tako zelo znani kulturniški obraz. Še posebej v spominu pa mu je ostala prava partizanska improvizacija, iznajdlji-

navsezadnje le pripovedovanje, ki bi mu verjeli ali ne, kakor verjamemo pravljici – če ne bi že takrat skrbno varovali vse, kar sodi v dokumentacijo. Znana je zgodba, ki ni anekdota: ves arhiv in tudi kostume in rekvizite smo vzeli s seboj iz Bele krajine, ko smo šli v marcu 1945 v Dalmacijo, v

Zadar in v Biograd na moru, in v Ljubljano smo ga spravili kar v zabojih za municijo. Saj drugače tisti čas tudi ne bi bilo mogoče; spominjam se tovarišev, ki so se oglasili prej, ko je šla IV. armada proti Trstu, in se norčevali, češ, što ti luduješ pa vučeš sve te papire ova-mo i opet natrag...

Vendar, tako smo rešili veliko dragocenega gradiva, pa tudi kostume in rekvizite. Povsem določno lahko trdim, da ni iz tistih časov nobene gledališke družine na vsem jugoslovanskem prostoru, ki bi imela tako bogat in urejen arhiv. Saj imamo vsa besedila, ki smo jih igrali, in fotografije ne le z dramskih uprizoritev od Cankarja do Molièra in od Linhartarja do Čehova, tudi z drugih prireditelj, in ob scenografskih in kostumografskih osnutkih tudi povsem ohranjeno režijsko knjigo, same arhivalije, ki so za evropsko zgodovino ne le 'unikum', marveč zares enkratno dragoceno gradivo. Vse to poudarjam po pravici, saj opažam iz leta v leto predvsem na jugoslovanskem prostoru, da o tem nič ne vedo ali nemara tudi nočejo nič vedeti, saj tako obširnega dokumentarnega, reci, dokaznega gradiva o svoji dejavnosti ne premore nobena druga gledališka družina iz partizanskih časov, niti tista, ki je bila pri Vrhovnem štabu naše vojske, ne, tega ne premorejo drugi kakor ti nesrečni Slovenci, ki so jih v letu 1941 kratkoma zbrisali z evropskega zemljevida, pa se niso vdali.«

Dolg je seznam del Filipa Kalana, saj bi bibliografski pregled že zdaj zajel čez 400 enot, in med knjižne izdaje sodijo med drugim zapiski o slovenski književnosti z naslovom Med Trubarjem in modernom, Veseli veter in Nemirni čas in monografija o Linhartu in oba esejistična zbornika Hvalnica igri in gledališču, ki so izšli v francoskem jeziku (Essais sur le théâtre). Član Slovenske akademije znanosti in umetnosti Filip Kalan je vsekakor eden med najvidnejšimi kreatorji partizanskega kulturnega življenja in tako ima povedati še danes masikaj, kar bo vznemirjalo ne le tiste, ki so osvobodilno vojno sami doživljali, marveč tudi tiste, ki jo poznajo, zavoljo mladosti, le iz knjig in pripovedi očividcev.

Kljub visokim letom, saj je že prešel petindevdeseto, je Filip Kalan še zmerom ustvarjal in tudi v Centru za teatrologijo pri Akademiji za gledališče še vedno najde dovolj dodatnega dela, ne le med evropskimi dokumenti, tudi med arhivalijami Slovenskega narodnega gledališča na osvobojenem, saj še zdaj ni izčrpana ta dragocena dedščina...

Zapis pripravil: Jože Čurin

Razstava v Jakopičevem paviljonu

Socialistični realizem v slovenskem slikarstvu

Razstavo o socialističnem realizmu na Slovenskem je minuli četrtek v razstavišču Riharda Jakopiča odprl ravnatelj Muzeja ljudske revolucije Slovenije Stane Mrvič, o temi in snovi pa sta zbranim spregovorila Zoran Kržišnik in prof. dr. Nace Šumi. Slednji je opozoril, da je ta razstava le del širšega koncepta raziskovanja slovenske likovne umetnosti, saj čaka umetnostne zgodovinarje na naslednjem koraku njeno nadaljevanje.

V času, ko se kritično (in nemalokrat tudi ihtavo) oziramo na zgodovinske teme iz obdobja narodnoosvobodilnega boja in prvih časov po vojne graditve, je bilo pričakovati, da se bodo kritičnega preverjanja umetnosti tistih dni lotili tudi literarni, glasbeni in likovni zgodovinarji in kritiki. V posameznih odlomkih se sicer to dogaja, največkrat v polemikah, le redkokdaj umirjeno, študijsko in po možnosti nepristransko.

V razstaviščnem prostoru Riharda Jakopiča si tokrat vendarle lahko ogledamo študijsko pripravljeno razstavo pod naslovom **Socialistični realizem v slovenskem slikarstvu**, ki jo je pripravila kustosinja Muzeja ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani magistra **Marjeta Mikuževa**. To je prva širše koncipirana razstava te vrste, ki »skuša po štirih desetletjih opozoriti na ustvarjanje v času, v katerem je nastajala nova Jugoslavija«.

Vemo sicer, da pojav in ustanovitev umetnostne smeri socialističnega realizma nista vezana na čas po končani drugi svetovni vojni, saj je »trdnjava« socializ-

ma – Sovjetska zveza s to umetnostjo obilno zalagala in jo že v začetku štiridesetih let »priporočala« vsem v socializem usmerjenim okoljem pod njenim vplivom. Vemo pa hkrati, da obstajajo mislenski in idejne povezave s slikarstvom socialnega realizma, ki sicer ni »hobil« v prvi plan slike s plapolajočo zastavo in zmagovitim korakom bosega delavca in širokokrilih žanjic, je pa pomenil sociološko predfazo, opozarjal na nevzdržno stanje tlačnih in brezpravnih ter spodbujal in napovedoval upor. To je počel z realistično risbo in sliko, z govorico, ki je razumljiva tudi za »nepismene«, pri čemer je bila jedro sporočila izbrana tema. Ni časa in prostora, da bi na tem mestu razglabljali, kaj je bil na tej poti pomenil predvojni zagrebški likovni krog (ki je, kot vemo, prek nekaterih imenitnih slovenskih slikarjev, če omenimo le Mihele, povezan s slovenskim slikarstvom), vsekakor pa nam razstava, ki je na ogled v Jakopičevem razstavišču, postavlja tudi takšna vprašanja.

Ob ogledu predstavitev, ki jo je pripravila Marjeta Mi-

kuževa, in ki je pravzaprav ovek izbor iz socialističnega opusa (z izrazito agitacijsko-propagandno funkcijo) dobršnega dela najboljših slovenskih likovnih umetnikov v poznih dvajsetih, tridesetih in štiridesetih letih, še gledalec takoj zave osnovnega avtoričnega motiva: postreči s kvaliteto, ne glede na dejstvo, da ta socialističnemu realizmu v umetnosti ni bila vodilo, ker je pač več veljala količina do nezvesti ponavljajočih se heroičnih motivov, podrejenih potrebam graditve nove družbe, ki je rasla iz ruševin.

Dobra kvaliteta dela se seveda izognejo neprijetnim pridevnikom, kakršnih eden je: socrealistična umetnost. Na tej razstavi so dokazi, da je temu tako. In vendar čutimo potrebo, da bi čas socialističnega realizma v slovenski umetnosti predstavili občinstvu daleč širše, ne le z izborom takorekoč najboljšega. Ogledali naj bi si jo v celoti, v vsej njeni impozantni votlosti, kar pa bi nam hkrati omogočilo pravično sodbo o njenem deležu v psihološkem sociološkem in družbeno razvojnem pogledu.

»S terminom »socialistični realizem« se prvič srečamo v začetku tridesetih let v Sovjetski zvezi. Leta 1932 je partijski centralni komite ukazal, da je treba ukiniti vse umetniške organizacije, ki so po oktobrski revoluciji delovale v tej deželi in katere člani so predvsem v prvih letih utemeljili avantgardno umetnost v svetu. Novi sovjetski državi, ki tedaj na nobenem področju ni delovala tako uspešno, kot je bilo teoretično zamišljeno in v parolah deklarirano, so postali radikalni umetniški eksperimenti nesimpatični, saj so zahtevali od gledalcev oziroma občinstva sposobnost kritičnega razmišljanja. Administrativna ukinitve, znana praksa stalinističnega časa, je zahtevala tudi prevzgojo umetnika; treba ga je odvrtiti od subjektivnih vprašanj in vsebin, posvečati naj se družbenopolitičnim temam, vendar na način, ki služi razrednim interesom proletariata. Motivika mora biti izbrana iz zakladnice dogmatskih parol o svetli prihodnosti sovjetske države, izraz pa mora biti vsakomur jasen, dostopen in razumljiv. Čim hujši ste bili gospodarska situacija in politična represija stalinizma, tem bolj je moral izraz monumentalizirati in s tem propagirati družbene klišeje; čim bolj temna je bila stvarnost, tem bolj optimistična naj bi bila umetniška dela. Umetnostni ideologi s Stalinom na čelu so kot formalno govorico slikarstva izbrali najbolj preizkušeni model: idealizirano realistično estetiko, ki je dosegla svoj prvi višek v grškem klasicizmu, nato pa se je, odvisno od družbenih in političnih situacij kot forma pojavljala v najrazličnejših obdobjih renesans in neoklasicizma skozi vso zgodovino, pri čemer je navadno služila sistemom raznih absolutističnih vladavin. Prav v času Stalinizma je iste formalne zahteve narekovala tudi nemški ustvarjalec nacistična stranka.

V predvojni slovenski umetnosti s socialno tematiko bi težko govorili o vplivih sovjetskega socialističnega realizma, čeprav je bil o partijnosti govor v tedanji hrvaški kulturi, ki je imela na slovensko likovno umetnost precejšen vpliv. Tudi slovensko ustvarjanje v času NOB do leta 1941 ne pozna kakšnih ostrejših ideoloških smernic, ampak je preprosta, časa in razmeram ustrezna agitacijska umetnost. Šele pred koncem vojne, ko je zaradi ideološke navezanosti KP na sovjetski sistem in konkretne zavezniške pomoči sovjetski vpliv pomembnejši, so estetske smernice vedno bolj prilagojene socrealističnim. Takoj po osvoboditvi pa je bilo ustanovljeno Društvo za kulturno sodelovanje s SZ, ki je izdalo knjižico svojih pravil, v katerih je v sedmih točkah narekovan brezpogojen naslon na SZ na vseh

področjih, vključno z učenjem ruskega jezika, širjenjem ruske literature itd.

Že med NOB se je vodstvo zavedalo velikega in močnega vpliva ter močne pomoči kulture osvobodilnemu boju in socialistični revoluciji. Zato opažamo posebej v Sloveniji in na Hrvaškem že med vojno, posebej od leta 1944, predvsem na osvobojenem ozemlju, izredno skrb za kulturo in njene institucije. Ta skrb se je nadaljevala tudi po vojni. Po sklepih medvojnih kongresov je bila ustanovljena Akademija upodablajočih umetnosti v Ljubljani, s čemer so Slovenci prvič v zgodovini dobili najvišjo šolo za likovno umetnost, pedagoški kader pa je bil rekrutiran predvsem iz vrst umetnikov-partizanov. Pri ministrstvu za prosveto je bil ustanovljen oddelek za kulturo in umetnost, formirali so Umetnostni svet in Umetniško zadrugo, pričeli so graditi ateljeje in materialno in nagradni in drugimi oblikami skrbeli za ustvarjalce, ki so dobivali tudi monumentalna naročila (freske, spomenike, opreme itd.). Toda v relativno dobrih ustvarjalnih pogojih so bila umetnikom po sovjetskih modelih strogo zahtevana vodila ustvarjanja. Slikarji naj bi po svojih močeh prispevali k obnovi nove domovine in k dokončni zmagi socialistične revolucije. Motiviko NOB je vse bolj zamenjevala tematika obnove in izgradnje, preprosti plakati in monumentalni slog naj bi izpričevali optimizem in kolektivna hotenja nove dobe. Sporen ni bil le sodobni pluralizem dekadentnega zahoda, ampak tudi ves formalizem tradicije, vključno s slovenskim impresionizmom, hrvaško predvojno Hegedušičevo Zemljo in celo partizansko grafiko.

V času najostrejšega razrednega razčiščevanja z negativnimi pojavi, ki jih prinaša buržoazna ureditev, so torej tako partijski ideologi kot likovni kritiki nekritično sprejeli model sovjetskega socialističnega realizma. Strenitve ni prinesla niti znana razstava štirih sovjetskih slikarjev (A. in S. Gerasimova, Dejneke in Plastova), ki je leta 1947 potovala po Jugoslaviji in obiskala tudi Ljubljano. Tisto, kar je večina slikarjev videla že na razstavi, je kritika spoznala šele nekaj let kasneje: očiten razkorak med teorijo in prakso...

Tako v katalogu ob razstavi Marjeta Mikuževa pojasnjuje pota slovenskega socialističnega realizma – in v nadaljevanju omenja spremembe, do kakršnih je prišlo po sporu z informbirojem. Prišlo je do revizije dotedanjega odnosa umetnika do družbe, čeprav samo v besedah, medtem ko so osnove zahtev do umetnosti ostajale še lep čas enake. So se pa že porajala likovna dela, ki so obetala nove čase.

Umetnik, čeravno običajno za ped nad tlemi, se nikakor ne more izogniti družbenim dogajanjem v okolju, kjer živi. Včasih je naravnan kritično, včasih z močnimi individualističnimi odpotovanji, v času zgodnje povojne graditve pa je marsikoga od njih, ki so začeli kmalu zatem hoditi povsem samosvoja likovna pota, vsaj za hip »zgrabil« ta ljudski val. Večina pa je morala svoja

izrazna hotenja potlačiti in podrediti sprotim »operativnim« potrebam graditve. Škoda je zato, da nam še ni bilo dano videti velikanskih plakatov iz tistega časa, morada tudi (kot se je na tiskovni konferenci spomnil Ivan Sedej) kakšnega portreta brkatega Stalina, ki jih je bilo ob njegovem času vsepovsod polno, pa transparentov, kartonskih risb in velikanskih slikarjev na vezanih ploščah,

fotografij številnih heroičnih fresk in mozaikov, parol, knjižnih ilustracij – skupaj s sočasno literaturo, tiskom, glasbo ter ne nazadnje z arhitekturnimi načrti. Ne gre za to, da bi se posmehljivo namrdnili, ampak predvsem zato, da bi lahko bolj hladnokrvno ocenili in iz kompleksnega prikaza potegnili tudi kakšno sporočilo za današnjo rabo.

Bojana Žokalj-Jesih

Slavko Pengov: Svoboda (z delacroixovskim motivom žene, ki je bil zelo pogost in ga je že isti avtor porabil v številnih variantah – tudi na freskah in v mozaiku).

Nande Vidmar: Delo na polju (1948).

Maksim Sedej st.: Dekorativna freska v ljubljanskem Litostroju (1949).

Po sledih vaših zapisovanj

Rubriko Hodil po zemlji sem naši (naslov smo si, kot veste, sposodili pri Otonu Župančiču) ali bolj prozaično – Iz naših krajev skušamo v zadnjem času spremeniti v neke vrste kramljanje z vami, po sledih vaših zapisovanj.

Dopisov prihaja z vseh strani slovenske domovine precej – in želimo si, da bi jih bilo še več, predvsem iz krajev, od koder se za zdaj nihče ne oglašja. Vsega zapisanega seveda ne zmoremo objaviti, saj je časopisnih strani, ki so nam odmerjene, za natis vsega tega popisanega papirja premalo. Toda ničesar ne želimo vreči v koš. Zato smo se odločili, da bomo vaša dopisovanja objavljali v povzetkih. Pri tem bodo posamezna – predvsem šibkeje in manj kleno napisana – besedila doživljala bistvene skrajšave, spet druga pojdejo v objavo takšna, kot so.

Nekaj poskusov takšnega povzemanja, vpetega v urednikovo kramljanje z bralci in dopisniki, je že za nami, žal pa se za zdaj še nihče od vas ni oglasil in nam sporočil svojo sodbo o takem načinu medsebojnega komuniciranja.

Saj nam ni potrebno posebej poudarjati: vabimo vas, da nam sporočite svoje mnenje pa seveda tudi svoje predloge, kajti vsem nam je do tega, da bi bil ta tednik s svojo vsebino in z načinom svojega pisanja vendarle in predvsem – vaša.

Iz Zasavja

Iz Šmartna pri Litiji piše MARTINA KRNEL – o pohodu po poteh II. štajerskega bataljona, ali preprosteje povedano: o pohodu na Tisje. Gre za tekmovanje, ki ga že štirinajst let zapovrstjo organizirata litijska občinska konferenca ZRVS ter občinski štab za teritorialno obrambo, vsako leto ob občinskem prazniku in hkrati ob dnevu JLA. Sicer pa je iz občinskega skozi leta preraslo v medobčinsko tekmovanje ter postajalo bolj in bolj množično.

Tisto soboto se je pred spomenikom NOB v Litiji zbralo nemajhno število tekmovalcev in njihovih spremljevalcev ter članov tekmovalnih komisij iz vrst pripadnikov enot teritorialne obrambe, rezervnih vojaških starešin, miličnikov, lovcev in mladine. Udeležence je pozdravil predsednik občinske skupščine Brane Pintar, vse potrebno v zvezi s propozicijami pa jim je razložil rezervni major Rihard Urbanc kot komandant občinskega štaba teritorialne obrambe.

Tekmovalo je devetnajst ekip, razporejenih v dve kategoriji: mladinsko in člansko. Poleg domačih, litijskih ekip (ekip občinskega štaba TO, krajevne organizacije ZRVS iz Gabrovke, lovske družine iz Gabrovke ter litijske postaje milice) so sodelovale še ekipe štabov teritorialne obrambe iz bočin Grosuplje, Trebnje in Trbovlje ter ekipa pokrajinskega štaba TO Ljubljana – v kategoriji članov; ter ekipe osnovnih organizacij ZSMS iz Velike Štange, Štangarskih poljan, Šmartna ter z osnovnih šol v Gabrovki in Šmartnem. Najbolje so se odrezali: med člani – miličniki iz Litije in med mladinci – ekipa iz Velike Štange.

Pohod je bil večstranska preizkušnja znanja in kondicijske sposobnosti. Ekipa so namreč tekmovali v streljanju, v metanju ročne bombe in v poznavanju topografije.

Pot jih je peljala na Tisje, na kraj, kjer se je v decembru enainštiridesetega II. štajerski bataljon s komandantom Francem Rozmanom-Stanetom na čelu spopadel z Nemci. Bil je to prvi krvavi spopad v litijem predelu.

Množične udeležbe in uspešnega poteka tekmovalnega pohoda so veselili. Štejejo ga za nov prispevek k podružbljanju splošne ljudske obrambe ter obujanja revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja.

Od drugod iz Zasavja že lep čas ni nobene pošte.

Štejte to ugotovitev za spodbudo in povabilo.

Iz Moravč pri Domžalah

...se z besedili in fotografijami oglašja JOŽE NOVAK. Popisal nam je, kako so pionirji z moravške osnovne šole Jurij Vega in njihovi vrstniki s podružnične šole v Vrhpolju slavili dan republike, pripravili lep in pristrčen kulturniški nastop ter sprejeli medse svoje najmlajše tovariše, dovčerajsnje cicibane. Ni jih bilo ravno malo: na obeh šolah so jih našli kar osemindeset.

V svojem drugem, teden dni kasneje poslanem pismu se je naš moravški dopisnik s telesom in besedo pridružil članom svojega društva upokojencev, ki so ob dnevu republike obiskali Koroško in njene spomenike NOB. Šli so v Podjuno. Pot jih je najprej peljala skozi dolino Kokre, ki so jo bili okupatorji požgali taistega dne kot moravški Hrastnik, k obnovi tamkajšnje ceste in mostov pa so med vojno nagnali tudi nekaj prebivalcev Moravške doline. Prek Jezerskega vrha so prišli v Železno kaplo, prižgali svečo in zapeli pred spomenikom narodnega heroja Franca Pasteka-Lenarta (ki je partizanal tudi na Morav-

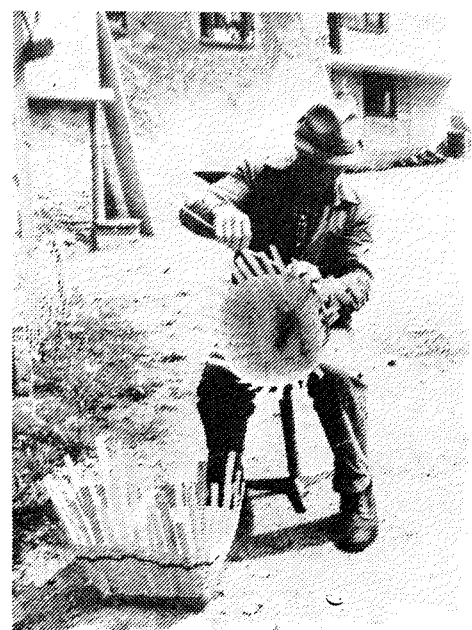
škem), obiskali grob Peršmanove družine, ki so jo bili Nemci pobili tik pred koncem vojne, se zavoljo snega odrekli »skoku« na Peršmanovo domačijo, v kateri je zdaj muzej narodnoosvobodilnega boja Koroške, nadaljevali pot mimo Žitare vasi v Globasnico, kjer so si ogledali spomenik ljudskega pevca in glasbenika Franca Ledra-Lisičjeke, ter se, potujoč mimo Dobrle in Senče vasi kar kmalu znašli v Velikovecu in Šent Rupertu. Tam so pred spomenikom 83 padlim partizanom znova zapeli in prižgali sveče. Pod večer so imeli na voljo dvojne možnosti: obisk dvanajst kilometrov oddaljene najsevernejše slovenske vasi Djekše in v njeni okolici ohranjenega partizanskega tabora ali pot na Gosposvetsko polje h knežjemu kamnu in vojvodskemu prestolu. Odločili so se za slednje, prepričani, da na Koroško seveda še pojdejo.

Spotoma so se fotografirali – pa štejmo ta skupinski portret pred vojvodskim prestolom za droben utrinek iz življenja, kakršno je bilo na jesen petinosemdesetega.

Naš moravški dopisnik pa nam je sklenil predstaviti še enega svojih krajanov, 57-letnega Viktorja Vraniča, invalidskega upokojenca iz Tlačnice v domžalski občini. »Sreča je v delu«, pove naslov tega malega intervjuja, v katerem nam nekdanji borec Cankarjeve brigade, leta triinštiridesetega komaj šestnajstletni Viktor, ki je v Semicu končal minerski tečaj in svoje znanje uspešno uporabil ob juriših na bunkerje v Šentjerneju in Kostanjevici pa ob osvobajanju Ljubljane in med sklepnimi boji pri Črni na Koroškem, pripoveduje: »Rad pletem koše. Že oče in ded in tudi moji starejši predniki so se ukvarjali s tem. To je že prek dvesto let stara družinska tradicija. Že izza otroških let jo gojim tudi sam. Dela imam dovolj pa tudi zaslužek ni od muh, kajti denarju se v teh zdajšnjih časih ni mogoče odreči...«

Pletenja košev, košar in brent se je resneje lotil šele po upokojitvi. Stara ljubezen je sčasoma prerasla v strast.

Z Notranjskega

O nedavni seji odbora skupnosti borcev Notranjskega odreda – v Cerknici, kajpak – nam je nekaj malega napisala LADICA ŠTRITOF. Pet dolgih ur so sedeli in obravnavali kar osem točk dnevnega reda. Nič nenavadnega, kajti seje niso ravno pogoste, zato morajo prihod članov odbora (tudi od daleč) kar najbolj smotrno izrabit.

Ogledali so si delo, opravljeno v minulemu letu. Izmed sedemindvajsetih zadanih nalog sta ostali »nedodelani« le dve: monografija o Notranjskem odredu ter ureditev kartoteke njegovih borcev. Oboje ostaja, seveda, trajna naloga vseh članov skupnosti borcev Notranjskega odreda. Spomine, zapise, dokumente, razne listine, fotografije in drugo, kar hranijo borci o odredu in njegovih akcijah, zbira odredova komisija za zgodovino, ki jo vodi Tone Avsec (v njej pa sodelujejo še Tončka Drobnič, Lojze Drenik, Božo Ivanovič, Maks Kranjc-Učo, Stane Lavrič, Ivan Sterle in Stane Viršek), osebne podatke o pripadnikih odreda, bodisi padlih ali umrlih bodisi še živih, pa zbira Gorazd Oblak in Anton Rot. Kartoteko, ki je seveda neprecenljive zgodovinske vrednosti, so sklenili iz Kovinoplastike, kjer so jo skrbno hranili doslej, prenesti na sedež borčevske organizacije v Cerknici.

Ena težjih nalog (zanjo sta odgovorna Marjan Mihelj in Viktor Baša) je zbrati podatke o borcih, ki so bili doma od drugod, zunaj Slovenije, nekateri celo zunaj Jugoslavije. Noben podatek in nobeno dejstvo naj bi ne šla v pozabo. Zbrati in arhivirati pa bi slejkoprej kazalo tudi orožje, uniforme, opremo, odlikovanja umrlih borcev in vse drugo, kar je zadevalo in zadeva Notranjski odred. Poleg tega pa naj bi borci tega odreda svoje spomine tudi zapisali ali jih poslali v objavo, bodisi v TV-15 bodisi v radijsko oddajo »Še pomnite, tovariši«. Dobrodošlo bo, so sklenili, tudi sodelovanje vseh borcev, ki bodo imeli kaj povedati mladini, ki obiskuje šole na območju, kjer je med narodnoosvobodilnim bojem deloval Notranjski odred: v Prezidu, Kočevju, Sodražici, Loškem potoku, Postojni, Ilirski Bistrici, Cerknici, Grahovem, Novi vasi in na Rakeku. Povedati, kajpak, »iz prve roke«.

V minulemu letu so bila zelo uspešna in dobro obiskana vsa tri delovna srečanja borcev odreda: v Ljubljani, Postojni in Cerknici. Udeležilo se jih je stoosemdeset borcev. Dejavnosti so bili tudi, kar zadeva posvete s predstavniki občin in občinskih družbenopolitičnih organizacij v Postojni in Cerknici. Med dogovori, ki so jih sklenili, je tudi sklep, da bo glavna ulica v Starem trgu poimenovana po Notranjskem odredu.

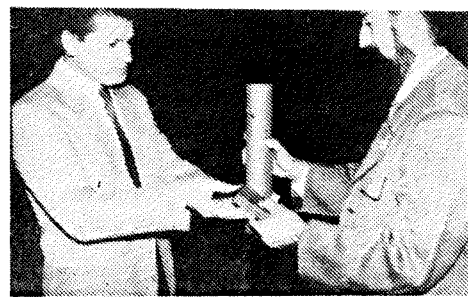
O programu za leto 1986, obljublja Ladica Štritof, kaj več ob kakšni naslednji priložnosti. Pa ne, da bi ne bil že pripravljen. Nasprotno: izredno skrbno ga je sestavil predsednik odbora skupnosti borcev Notranjskega odreda – Mitja Tollazzi.

Z dolensjske strani

MILAN GLAVONJIČ poroča o praznovanju dneva JLA v Ribnici na Dolenjskem. Tradicija veleva, da so pripravili slavnostne akademije v vseh krajevnih skupnostih. Učenci ribniških in kočevskih osnovnih in srednjih šol so obiskali kasarno narodnega heroja Mirka Bračiča ter se seznanili z delom in življenjem pripadnikov garnizona. Niso pa bili njihovi edini gostje. Ob dnevu armade so jim prišli čestitat tudi predstavniki delovnih kolektivov in družbenopolitičnih organizacij iz obeh občin.

V ribniškem domu JLA je bila slavnostna akademija. Nastopil je ansambel ljubljanskega armadnega območja s solisti, podelili pa so zlato značko in zlato plaketo Zveze rezervnih vojaških starešin Jugoslavije: zlato značko Miroslavu Liliću, starešini v ribniški vojašnici in zlato plaketo Andreju Klemencu, predsedniku ribniške zveze rezervnih starešin.

Na fotografiji: Milan Bavdek, komandant občinskega štaba TO Ribnica (levo) predaja Zlato plaketo Andreju Klemencu, predsedniku OK ZRVS Ribnica.

V Ribnici so proslavili tudi deset let obstoja tamkajšnjega doma JLA. Pa ne samo obstoja – predvsem plodnega delovanja, saj je dom postal v pravem pomenu besede jedro dogajanj v tem kraju. V njem so vse večje zabavne prireditve, na njegovem velikem platnu se vrstijo filmi, v njegovem sklopu deluje ljudska knjižnica, hkrati pa je dom tudi organizator vselej bogatega telesnokulturnega programa. Dom JLA je postal življenjska potreba vseh prebivalcev ribniške doline. O tem, da so se domačini in vojaki v njem in po njegovi zaslugi vsa ta leta srečevali in se zbliževali, pač res ni treba zgubljati besed.

Za vse to je bila domu JLA v Ribnici vročena Mala plaketa JLA, poveljstvo ljubljanskega armadnega območja pa mu je priznalo prvo mesto v tekmovanju med armadnimi domovi na svojem armadnem območju.

Ob tej priložnosti so v domu pripravili tudi športno tekmovanje med ekipami delovnih organizacij iz ribniške ter kočevske občine ter ekipami enot v ribniški vojašnici. Tekmovali so v šahu, streljanju in kegljanju. Sodelovalo je enajst ekip. V seštevku točk je bila najboljša ekipa delovno-varstvenega zavoda iz Ponikev.

Ljubljana

JOŽE JENIČ nam je sklenil predstaviti novega predsednika Partizanskega pevskega zbora iz Ljubljane: Toneta Turnherja-Tončka. Izvolili so ga na predlog Janka Rudolfa, dolgoletnega predsednika in častnega člana zbora.

Tone Turnher je preživel mladost v rodni Višnji gori. Že takoj po začetku vojne je postal vodja mladinske oregonizacije OF, ki je bila ena prvih zunaj Ljubljane. Maja dvainštiridesetega se je kot prostovoljec pridružil Zapadnodolenskem odredu in iz njega prestopil v prvo SNOUB Toneta Tomšiča – kot politdelegat. V tej slavni brigadni enoti je bil, z manjšimi presledki, vse do septembra štirinštiridesetega. Z njo je delil vse lepe in težke trenutke pohoda Štirinajste divizije na Štajersko. Iz nje je odšel kot politkomisar brigade. Kot prekaljenemu vojak in političnemu delavcu so mu zupali novo odgovorno dolžnost v štabu IV. operativne cone.

Po osvoboditvi je nadaljeval delo v Službi državne varnosti Slovenije in ga opravljal vse do leta 1976, ko je prevzel dolžnosti sekretarja sveta za tradicije NOB Slovenije, hkrati pa je postal tudi sekretar ZZB NOV Slovenije in – med letoma 1978 in 1982 – tudi generalni sekretar ZZB NOV Jugoslavije.

Od leta 1982. sem ima mandat delegata SR Slovenije v zveznem zboru Skupščine SFRJ.

Novega predsednika Partizanskega pevskega zbora je Jože Jenič zaprosil za kratek pogovor.

Kakšne so težave, ki Vas čakajo, in kakšne naloge si zastavljate?

– Kdo nima težav... saj niso prisotne samo v našem zboru... vsi jih imamo!? Za zdaj se ukvarjam z nekaterimi neodložljivimi bližnjimi nalogami. Še ta mesec bomo

za RTV Ljubljana posneli zelo zahtevno Ši-
vičevo kantato Težko je najti pravo besedo
ter Kozinovo kantato Tlaka. Takoj nato pa
sledi študij obveznega programa za Našo
pesem v Mariboru.

In nato... v perspektivi?

Nadaljevati moramo skupno dogovor-
jeno programsko politiko in doseči z zbo-
rom optimalno umetniško raven. Za to ima-
mo vse pogoje. Nič ni od danes. Vse ima
svoje minulo delo... tudi ta zbor in vsi, ki v
njem sodelujejo, ga po svojih močeh obli-
kujejo in mu dajejo prostor za nenehno rast
in razvoj.

Tone Turnher, novi predsednik Partizan-
skega pevskega zbora iz Ljubljane bo ta
mesec slavil šestdeset let svojega plodnega
življenja.

Ob jubileju, ki mu je bil namenjen tudi
pričujoči zapis, mu vsi iskreno čestitamo, z
željo, da bi bil še dolgo delovno uspešen,
zdrav in zadovoljen.

JOŽE ČURIN je prispeval zapis o slavu
šoferjev in avtomehaničev. Bilo je v nede-
ljo v ljubljanskem kinu Šiška. Zveza zdru-
ženj šoferjev in avtomehaničev prireja to-
vrstne akademije vsako leto – že po ustalje-
ni tradiciji. Ker pa je leto 1986 proglašeno
za leto evropske prometne varnosti in ker –
po drugi plati – mineva štiriinšestdeset let
od ustanovitve prve organizacije poklicnih
voznikov in avtomehaničev na slovenskih
tleh, je bila letošnja priložnost še tolikanj
bolj primerna.

Slovenski šoferji in avtomehaničarji se s
ponosom ozirajo na svoje stanovske kole-
ge, ki so že na samem začetku cestnega
prometa in transporta zasnovali organizaci-
jo, namenjeno združevanju vseh poklicnih
voznikov ter skrbi za njihovo socialno in
kulturno raven.

Slavnostne akademije in srečanja v pre-
polni dvorani so se poleg predstavnikov
glavnega mesta in republike udeležili tudi
nekdanji tankisti – borci NOV.

Najbolj zaslužnim članom združenja so
izročili visoka družbena in društvena priz-
nanja – plakete tovarništva in priznanja,
ljubljsko združenje pa je prejelo tudi pla-

keto Zveze združenj šoferjev in avtomeha-
nikov Jugoslavije.

O prehojeni poti te organizacije ter o na-
logah, ki zadevajo varnost v cestnem pro-
metu, je zbranim govoril Marjan Belin,
predsednik združenja šoferjev in avtome-
hanikov ljubljanske regije.

S celjskega območja

KAREL JUG je pripravil zapis o srečanju
nekdanjih političnih internirancev v Mauthau-
snu s tovariši s Kozjanskega – na Drenskem
rebru nad Virštanjem. Udeležilo se ga je se-
demnajst taboriščnikov iz petnajstih sloven-
skih občin. Srečanje v prijazni Jagričevi hiši
se je začelo s krajšim kulturnim nastopom
učencev osnovne šole Tončke Čečeve, nakar
sta udeležencem Mato Utočič in Tone Dolin-
šek poročala o poteku letošnje komemoracije
v Mauthausnu ter o sodnem procesu zoper
vojnega zločinca Druschkeja v Heidelbergu;
Dolinšek je na obravnavi nastopil kot prič.

Vsak izmed udeležencev je na kratko obudil
svoj spomin na zloglasno taborišče. Razšli so
se z obljubo, da se bodo sredi letošnjega maja
znova srečali na Planini nad Sevnico. Vse nek-
danje internirance iz Mauthausna bodo prek
TV-15 pravočasno obvestili in jih povabili, da
se srečanja udeležijo.

FRANC JEŽOVNIK, doma iz Griž, je popi-
sal pobratenje med krajevnima skupnostma
»Radomir Jakovljevič« iz občine Kruševac na
eni ter Griže v občini Zalec na drugi strani.
Pobrateni sta namreč tudi obe občini in so
tako krajevna pobratenja samo izpeljava teh
poprejšnjih vezi med občinama. V ta namen se
je delegacija iz Griž podala v Kruševac in doži-
vela med srbskimi prijatelji nekaj nepozabnih
ur. Med drugim so jih popeljali na Slobodišče,
v naravni muzej, na kraj, kjer je bilo med
vojno ustreljenih prek tisoč rodojlov, med
njimi tudi precej Slovencev. Žal za nekatere
izmed ustreljenih ne vedo podatkov. Na enem
izmed nagrobnikov je, na primer, samo pri-
imek Čec. Ni znano niti, kako mu je bilo ime,
niti od kod je bil. Ugibali so, ali bi utegnil biti
sorodnik Tončke Čečeve, borke, ulete na Koz-
janskem, zaprte in mučene v Celju in umorje-
ne v Auschwitzu. Člani delegacije iz Griž so
obljubili, da bodo po svojih močeh pomagali
pri razkrivanju podatkov. Tudi to bo pomaga-
lo poglobljati vezi, skovane že med vojno in na
novo utrjene ob nedavnem pobratenju.

ANTON IKOVIC se je z nekaj stavki in s
fotografijo, ki nam jo je poslal v objavo, spom-
nil devetdesetletnice Havdejeve mame, Pre-
potnikove Lucije iz Robanova kota pri Sol-
čavi. Ob visokem življenjskem jubileju so jo
obiskali predstavniki občinske skupnosti ter
krajevnega združenja Mozirje, ji prisrčno stisnili
roko, se ji zahvalili za njeno nesebično pomoč
med narodnoosvobodilnim bojem, ji izročili
priznanje republiškega sekretariata za ljudsko
obrambo ter ji – seveda – zaželeli vse najbolj-
še.

IVO MARINC iz Celja je na kratko zapisal,
kako je potekla skupščina zveze borcev na
Ostrožnem. Izmed 135 članov se jih je sestan-
ka udeležilo petdeset, večina ostalih zaradi
bolezni in oddaljenosti (precejšnje število bor-
cev je namreč doma v oddaljenih zaselkih
Lokrovec, Lopata, Dobrova in Lava). V raz-
pravi so se najdlje pomudili pri vprašanjih, ki
zadevajo usklajevanje pokojnin po novih do-
ločbah zveznega zakona o drugačnem izraču-
navanju pokojninske osnove; predvideno je,
da bi bile usklajene šele do leta 1990. »Dotlej
pa,« so ugotavljali, »vsaj četrtrine zdaj živ-
čih borcev ne bo več med živimi.« Nedopustno je,
so poudarili, da se bo administracija korektur
zdajšnje neustrezne tehnologije obračunava-
nja pokojnin lotila šele leta 1987 in potrebovala
za dokončanje tega dela cela štiri leta. Dele-
gate v skupnosti pokojninskega in invalidske-
ga zavarovanja Slovenije so na svoje mnenje
posebej opozorili.

Iz Šoštanja je prispel zapis MILOŠA VOL-
KA o tamkajšnji volilni skupščini zveze voja-
ških vojni invalidov. Zbrali so se (skupaj s
partizanskimi vdovami in materami članov
svoje organizacije) v gostinski dvorani Kaju-
hovega doma. O opravljenem delu v zvezi z
varstvom zakonitih pravic vojaških invalidov,
v zvezi s pokojninami, invalidskim dodatkom,
varstvenim dodatkom, priznavalnimi in en-
kratnimi pomočmi, v zvezi z zdravstvenim in
socialnim varstvom pa v zvezi z obiskovanjem
in obdaritvami bolnih, ostarelih in pomoči po-
trebnih članov oziroma njihovih družinskih
članov (vključno z dispanzerskim, zdravili-
škim in klimatskim zdravljenjem), je poročal
predsednik Ivan Gušič. Šoštanjska organiza-
cija šteje 70 članov, njihova povprečna starost
je 71 let. V velenjski občini prejema invalidski
dodatek 51 članov, občinske priznavalnine je
deležnih 276 članov, na zdraviliškem in kli-
matskem zdravljenju jih je bilo lani 93...

Ko so prisluhnili vsem poročilom in vsem
mnogim podatkom, so ugotovili, da je bilo
dosedanje delo združenja na vsej črti – tudi,
kar zadeva sodelovanje na proslavah in poho-
dih ter prizadevanja v prid ohranjanju tradicij
narodnoosvobodilnega boja, zelo uspešno. Za-
to so brez pomisleka znova izvolili dosedanji

odbor s predsednikom Ivanom Gušičem,
prvoborcem in nosilcem spomenice 1941 na
čelu. Več kot samoumevno je, da se bo dejav-
nost, ki je tekla doslej, nadaljevala v enakem
in še bolj zavzetem tempu.

Iz Stranic se je – po borčevski volilni in
programski konferenci – oglasil FRANJO
MAROŠEK. Zbrali so se v osnovni šoli, ki je
poimenovana po Veljku Vlahoviču. Pionirji so
jih počastili s priložnostnim kulturnim pro-
gramom – in borci so se jim za trud in sodelo-
vanje iskreno zahvalili, še posebej obema
mentoricama: Majdi Sodin in Nadi Kovač. Šo-
la namreč vzorno skrbi za vzdrževanje grobov
starih talcev in za druge spomenike NOB v
kraju.

Na Stranicah živi še štirideset članov zveze
borcev. Vsi so starejši od 60 let. Le dva sta še
zaposlena. So pa povečini družbeno aktivni.
Radi se udeležujejo tudi spominskih srečanj
in proslav.

Straniški borci so posebej ponosni na nek-
danjo kurirsko postajo TV-33, ki je bila na
Mali gori. Zanje je vedela večina prebivalcev,
ni pa bila nikoli izdana. Domala vsi borci so
bili tako ali drugače povezani z njo. Po njej in
po grobovih starih talcev, h katerim redno
prihajajo obiskovalci in delegacije iz vse Slo-
venije in Jugoslavije, je kraj znan daleč naok-
rog – in tega se v polni meri zavedajo. Ob
grobišču talcev, ki si ga je lani ogledalo re-
kordno število obiskovalcev, so zgradili ličen
kiosk ter parkirišče s sanitarijami.

Razšli so se z željo, da bi bilo poslej med
borci – in ljudmi sploh – več človeških stikov
in domačnosti. Pri tem pa so s kancem gren-
kobe ugotavljali, da sprčo preskromnih pre-
jemkov nobenemu izmed straniških borcev ni
dano, da bi se nastanil v domu ostarelih v
Slovenskih Konjicah.

Iz Laškega se je – v imenu »zadovoljnih
upokojenecov« tamkajšnjega rudnika – s pi-
smom oglasil PETER PODBEVŠEK. Napisal
ga je pod vtisom srečanja upokojenecv v sin-
dikalnem domu Hudojama. Upokojeni rudarji
vedo, da so prav oni dali naši družbi največ.
Po osvoboditvi so – sledeč geslu »premog, kri
naše industrije« – delali tudi po 48 ur na teden
in tudi ob nedeljah in praznikih zanje ni bilo
počitka. Večidel so bili borci ali aktivisti na-
rodnoosvobodilnega gibanja. Po osvoboditvi
so odložili puško in poprijeli za rudarsko oro-
dje ter se zagnali v delo za doseg letnega
plana. »Prav ti rudarji«, piše Peter Podbevšek,
»pa imamo zdaj nizke pokojnine. Saj ne godr-
njamo, ker imajo ti zdajšnji rudarji veliko več-
je dohodka... Lepo pa bi bilo, ko bi republiški
sindikat sprevidel, da mi nismo krivi za takrat-
ne slabe razmere v rudarstvu in za nizke osebn-
ne dohodka.«

Srečanja se je izmed 315 upokojenih rudar-
jev udeležilo 180 klenih mož, med njimi kar
petero osemdesetletnikov, ki so jim seveda
posvetili še prav posebno pozornost. Bilo je
veselo, kajti takšni rudarji s svojo srčno kultu-
ro pač znajo biti – vsemu navkljub.

tovarna oblačil
labod
novo mesto

Labod, tovarna oblačil iz Novega mesta ima že 61 letno tradicijo. Nastal je iz majhne Medičeve in Povhove obrtne delavnice, kjer so izdelovali srajce in spodnje perilo. Srajca je prvi izdelek, ki je ponesel Labodovo ime v svet. Z leti, ko je kolektiv raste, pa se je srajci pridružil še širok proizvodni program. Danes šteje Labod 2.000 zaposlenih, ki ustvarjajo takorekoč po vsej Sloveniji. V Novem mestu nastajajo srajce, v Krškem bluze, v Ljubljani, Trebnjem in Idriji pa ženska in moška vrhnja oblačila.

Labodova smer je eleganca in udobnost. Temu je podrejen že sam izbor tkanin, ki so v veliki večini iz naravnih materialov, med katerimi je največ bombaža, čiste svile in lana ter nekaj kvalitetnih mešanic. Seveda gre v tej smeri tudi kreacija Labodovih izdelkov, ki upošteva tako svetovne modne zapovedi kot tudi želje domačih kupcev. Eleganca Labodovih izdelkov za ženske ter izbranost njegovega moškega programa pritegneta predvsem zahtevnega kupca, ki pričakuje najvišjo kvaliteto, najboljše tkanine in modno, elegantno in uporabno kreacijo.

Nerodna in nerodna letina

Predsedstvo Občinskega odbora ZZB NOV Nova Gorica je na svoji seji dne 25. 12. 1985 med drugim na podlagi pooblastila Občinskega odbora ZZB NOV razpravljalo o televizijski nadaljevalni Rodna letina po noveli Janeza Vipotnika in v režiji Janeza Drozga in s tem v zvezi poslalo precej obširno pismo obema avtorjema, republiškemu odboru ZZB NOV Slovenije, RK SZDL Slovenije in RTV Ljubljana.

V pismu izražamo borci iz občine Nova Gorica nezadovoljstvo in ogorčenje nad načinom prikazovanja primorskega borca, ki pomeni žalitev primorskih partizanov.

Izza domačega zapečka v Slovenskih Brkinih, iz zibelke partizanstva, iz vasi med sadovnjaki je moral Jurič po pismenost, osebno higieno, dostojno obnašanje, po zavdnost, emancipacijo, delavnost, borbenost in še kaj v dolenske gozdove. Ti gozdovi ter komisarjevo posredovanje naj bi vplivali, da je Jurič postal bitje z vsemi človeškimi lastnostmi. Da je Jurič vse to doživel in na koncu v brezglavem posegu tudi padel, so »krivi« primorski partizani, ker so ga v NOV »mobilizirali«. Mobilizacija pa v tistih časih na Primorskem sploh ni bilo...

Zena primorskega partizana (to pot gre za Marijo) naj bi bila ušla z italijanskim oficirjem. Ko bi jo bili odpeljali pretepeno in zvezano v karabinersko postajo ali v zapor, bi verjeli, tako pa...

Cudi nas, da je pisec novele, o katerem vemo, da ne prenese popačenega prikazovanja NOB, dopustil, da so tako zrežirano delo prikazali na malih ekranih.

Primorci se prav nič ne otepamo tega, da se nam pripisuje občutljivost, saj imamo zanjo kar dovolj razlogov iz daljnje pa tudi bližnje preteklosti.

PREDSEDSTVO OO ZZB NOV
NOVA GORICA

O taborišču Šarvar

V TV-15 z dne 5. decembra je bil pod naslovom »Spominska plošča v taborišču Šarvar« objavljen dokaj obširen članek o tem taborišču in o proslavi, ki je bila ob 40. letnici osvoboditve tega kraja in taborišča. Vsekakor je pohvalno, da nekdo napiše kaj o tem sicer majhnem taborišču, ki ga širša javnost skoraj ne pozna.

Žal je v članku cela vrsta netočnih navedb, od katerih je najbrž prišlo zato, ker avtor članka Vladislav Rotbart ni seznanjen s podrobnostmi o taborišču Šarvar. Veliko dogodkov in številke je pomešanih, tako da je prišlo tudi do protislovij in nesmislov. Kot bivši interniranec tega taborišča (v njem sem preživel skoraj tri leta in sem ga zapustil šele po osvoboditvi) želim s tem prispevkom prvi del članka dopolniti in korigirati.

Taborišče je nastalo septembra 1939. leta, ko so tja pripeljali nekaj tisoč poljskih vojnih ujetnikov. Zato je tudi takrat sodilo pod vojno ministrstvo. Te ujetnike so v začetku leta 1941 preselili v Bregenz in Kicseng. Zadnji so odšli 11. aprila 1941. Že naslednji dan, 12. aprila 1941 so pripeljali tja prve jugoslovanske vojne ujetnike. Ti so ostali do 29. maja 1941. Ko so jih odpeljali v drugo taborišče, jih je bilo 301. Prvi transport internirancev iz Bačke je pripeljal 13. junija 1941. Horthyjev režim je že 11. aprila 1941 na podlagi posebnega zakona izdal odlok, da je treba vse tiste prebivalce na okupiranem ozemlju, ki so se tam naselili po 31. oktobru 1918, izgnati iz države. Zato so med 14. aprilom in 14. junijem 1941 iz 56 vasi v Bački izgnali 14.096 ljudi. To so bile družine solunskih dobrovoljcev, ki so bile tam po prvi svetovni vojni kolonizirane. Iz omenjene uredbe je razvidno, da Madžari niso imeli namena te ljudi internirati, ampak jih izgnati tja, od koder je kdo prišel po zgoraj navedenem datumu. Ko so jih približno polovico pregnali v Srbijo oziroma Banat in ND Hrvatsko, so Nemci nadaljnji izgon ustavili, zato so Madžari tiste, ki so ostali, zbrali najprej v začasnih taboriščih na prostem in v zaporih, od koder so jih potem v nekaj transportih prepeljali v Šarvar v bivše taborišče poljskih vojnih ujetnikov. To je bila nekdanja tovarna umetne svile, preurejena v internacijsko taborišče, ograjeno z bodečo žico in zastraženo z madžarsko vojsko. Pričakal jih je komandant Tasnady György – zloglasni »bradonci« – ki je bil po vojni proglašen za vojnega zločinca. Vladislav Rotbart piše, da »so nekaj ljudi odpeljali v bližnja mesta, nekaj pa jih je ostalo v svilarni, ki se je počasi spremenila v koncentracijsko taborišče«. Bivša svilarna je bila od prvega dne, ko so tja prispeli inter-

niranci iz Bačke, internacijsko taborišče, od koder so ljudi pošiljali na najtežja dela po vsej državi. Ustanovljeno je bilo z odločbo notranjega ministrstva št. 35046 z uradnim nazivom »M. kir. internalo tabor Šarvar«. Prevedeno v naš jezik: Internacijsko taborišče kraljevine Madžarske Šarvar. Sodelo je pod notranje ministrstvo. Do leta 1943 ga je stražila madžarska vojska, potem pa policija. Takratna Madžarska ni imela taborišč, zgrajenih v te namene, kot sta jih imeli Nemčija in Italija, pač pa so v ta namen preurejali in uporabljali opuščene tovarne, mline in podobno. Zato so bila taborišča majhna in je bilo šarvarsko največje v državi.

24. junija 1942. leta so iz istega razloga kot one iz Bačke pripeljali iz Lendave v taborišče 575 ljudi. To so bile družine slovenskih Primorcev in istrskih Hrvatov, ki so se po prvi svetovni vojni kot kolonisti naselili v okolici Lendave. Tri dni za tem, to je 27. junija, so pripeljali iz Beltincev nekega mladoletnika, 24. oktobra istega leta pa so žandarji pripeljali španskega borca, prav tako kolonista iz Benice pri Lendavi, ki so ga ujeli nekje pri Murski Soboti. Naslednji dan so iz zaporov v Kološvaru pripeljali še 10 fantov, tudi kolonistov iz okolice Lendave. Tako je prišlo iz Prekmurja, natančneje iz okolice Lendave v taborišče Šarvar 587 ljudi in ne »približno 2000«, kot navaja Rotbart. Tudi navedba, da je med vojno šlo skozi to taborišče 15.000 internirancev, ni točna. Do 31. oktobra 1942, torej že po prihodu Slovencev, jih je šlo namreč skozi taborišče 8.238. To je razvidno iz ohranjenega registra in primopredajnega zapisnika, potem ko je dotedanji komandant Jaut predal dolžnost novemu komandantu Agoštonu Krauseju. Po tem datumu so pripeljali v taborišče le nekaj majhnih skupin in posameznikov. Najvišja številka iz registra, ki jo je bilo po vojni razbrati na neki taboriščni listini, je bila 8793. Dvomim, če je šlo skozi taborišče kaj dosti več kot 9000 internirancev. Po mojem globokem prepričanju tudi navedba o številu mrtvih ni točna, čeprav v članku piše, da so ugotovili točno število mrtvih, in sicer 754. Ugotovljeno je le, da jih najmanj toliko leži na tamkajšnjem pokopališču. V resnici jih je umrlo dosti več. Tudi od umrlih Slovencev jih ima to obeležje (križ) le polovica. Po nekaterih podatkih, ki sem jih v tistih časih imel na voljo, razberem, da je samo v izredno hudi in dolgi zimi 1941–1942 umrlo 780 ljudi. Prvo leto namreč taboriščna komanda ni vodila evidence o umrlih. Števila umrlih se ne da ugotoviti tudi zato, ker vseh grobov ni bilo mogoče najti, saj so prvo zimo – posebno otroke – pokopavali v skupne grobove. Veliko internirancev je pomrlo tudi na delu zunaj Šarvara. Samo v novosadski bolnišnici je umrlo 44 interniranih otrok. Mnenja o številu umrlih se močno razhajajo. Nekateri navajajo število 1800, drugi so mnenja, da je številka skoraj za polovico manjša. Sam menim, da je številka 1200 še najbližja resnici.

Tudi ilegalna odporniška dejavnost je v članku površno in netočno opisana. Med drugim pravi, da »se je tridesetim skojevcem posrečilo zbežati k hrvaškim partizanom«. To ni točno! Prva skupinica treh mladincev je po organiziranem kanalu zbežala iz taborišča k hrvaškim partizanom 13. januarja 1944. Na ta način in po tej poti so potem odhajali v krajših časovnih razmakih do osvoboditve, le da so bile nekatere skupine malo večje. Niso pa odhajali samo skojevci. Natančno število vseh, ki so odšli, ni znano.

Odmaknjena od resnice je v članku tudi navedba, da »je taborišče bilo osvobodeno šele, ko so partizani in rdečearmejci zavzeli mesto Šarvar« in da »se je večji del taboriščnikov pridružil Rdeči armadi«. Ob prihodu Rdeče armade so bili v taborišču le oslabei in starci, zato se niso mogli pridružiti tej armadi. Pač pa so se tisti, ki so bili na delu zunaj po deželi, pridruževali Rdeči armadi, ko je ta prodirala proti Avstriji. Šarvar je bil osvobojen med zadnjimi večjimi madžarskimi kraji. Prostorsko je preveč oddaljen od območja delovanja partizanov, da bi bili lahko sodelovali pri zavzetju tega mesta, zato Šarvarčani v svojem kraju niso nikoli videli partizanov. Nemci so kot zadnjo možnost, da zaustavijo prodirajočo Rdečo armado, predvidevali takozvano »Zsuzšana« linijo na reki Rabi, ob kateri leži tudi Šarvar. Toda rdečearmejci tankovske enote 22. brigade 3. Ukrajinske fronte so se popoldne 27. marca 1945 že približali Rabi in vojski 6. motorizirane artilerijske garde so v noči na 28. marec pod okriljem teme ob podpori tankov prešli reko in zgodnjih jutranjih urah vdrlji v Šarvar. Ob osmi uri jutraj je bilo mesto zavzeto.

Naj končam z mislijo, izraženo v začetku prispevka: hvalevredno je vsako pisanje, ki nam osvetljuje zgodovino in dogajanja izza vojnih let, ko je bilo tudi našim ljudem prizadejanega veliko gorja, vendar je prav, da sproti opozarjamo na nekatere netočnosti in na pomanjkljive podatke. To pa je bil tudi moj namen.

SLAVKO VALENCIČ
Lendava

Partizanska imena

Jože Vidic je v TV-15 Naš tovariš štev. 49 objavil sestavek »Zakaj nimam partizanskega imena« in nas izzval na dopolnitev te tematike iz NOB. Očitno je zadeva partizanskih imen zelo različna z ozirom na razvoj NOG v posameznih predelih Slovenije ter z ozirom na pripadnost posameznega udeleženca našemu boju. Najbrž ni vseeno, ali je šlo za partizana v odredih in brigadah, za terenskega aktivista, za VOS-ovca ali drugega ilegalca v mestu. Sprejemanje partizanskih imen je bilo precej odvisno od enote ali organizacije, bolje – od poveljniškega kadra določene enote. Ko je bil v prvih mesecih leta 1942 formiran I. dolenski partizanski bataljon in je skupina 14 prostovoljcev iz Malkovca prišla v taborišče II. čete v Gracu (ob demarkacijski meji v rejonu Tržišče–Škocjan), je poveljstvo čete odločilo, da uničimo vse osebne dokumente ter si izberemo partizanska imena. Pred vodstvom čete smo zažgali italijanske legitimacije (cartad' identita) in si izbrali partizanska imena. Nekateri so si ga izbrali sami, drugim, ki smo se obotavljali, pa sta ga izbrala komandir čete Dušan Švara-Dule mornar ali vodnik Filip Tekavec-Gašper.

Pri izboru imen je bilo precej takih, ki so odražala jugoslovanstvo, saj so bila imena Jovo, Mile, Djordje, Ramiz sprejeta v tej enoti, zasledimo pa jih tudi drugod. Precej je bilo spreminjanja osebnih imen, na primer: Ivan je postal Žan, Janez Janko, Alojz Lojze ali Slavko, Franc Frenk ali Franjo itd. Zanimive so tudi nekatere anagrame izpeljanke, na primer More v Rome. Nekateri tovariši so si naidei imena svojih poklice, recimo Rudar, Delavec in podobno. Tudi po kraju bivanja ali rojstva so partizani sprejemali imena: Mokronog je bil pred vojno trg; Nace iz znane Majcnove družine v Mokronogu je postal Taras Tržan. V I. dolenskem partizanskem bataljonu pa smo imeli še nekatera imena, ki jih nisem zasledil po drugih enotah, denimo Šuft, Faruk, Buržuj, Džems itd. Tudi po orožju smo dobivali imena, kot so Efenka (znana pištola), Bomba in druga.

Pri partizanskih imenih je zanimivo, da se ni obdržalo dvojno ime in je običajno ostalo le eno. Dule Mornar je bil le Dule, Taras Tržan je bil samo Taras.

Nekatere enote NOV, predvsem čete so bile v prvem letu partizanstva spontano poimenovanje po partizanskih imenih komandirjev. Tak zgled je prav II. četa I. dolenskega partizanskega bataljona: vsi smo jo poznali kot Duletovo četo (komandir Dušan Švara – Dule Mornar). Če bi nas tedaj kdo vprašal, katera je ta četa po vrstnem redu, tega verjetno dve tretjine borcev ne bi vedeli. Poimenovanje nekaterih enot po partizanskih imenih ali priimkih poveljnikov se je uveljavljalo tudi v drugih enotah. V Zapadno-dolenskem odredu smo poznali zelo uspešno Robkovo četo, katere komandir je bil narodni heroj Vinko Robek.

Do kdaj so borci prevzemali partizanska imena, je tudi za enote na Dolenskem težko določiti. Verjetno do roške ofenzive, do formiranja brigad... Vendar smo to že s preraščanjem I. dolenskega partizanskega bataljona v Dolenski odred z ozirom na velik dotok borcev opuščalo. Seznane enot smo že leta 1942 sestavljali po priimkih in imenih.

V določenih predelih Slovenije, posebno še v mestih in nekaterih organih NOG, pa so bila partizanska ali ilegalna imena še kako potrebna vse do osvoboditve.

LOJZE LENIČ-MILE
Ljubljana

Kako smo dobivali ilegalna imena

K članku Jožeta Vidica v 49. številki TV-15/85.

27. decembra 1942. leta je odšlo iz Zatolmina v Mrzli vrh petero fantov. Sam sem bil tedaj star 17 let, drugi trije 18 in eden 19 let. Tisti dan se je pričela zgodba mojega partizanskega življenja. Z Mrzlega vrha smo čez nekaj dni odšli nad Drežnico, kjer je že taborilo nekaj partizanov. Hodili smo vso noč. Takoj so nam dali šotor, v katerem smo se naspali. Nato je prišla k nam v šotor stara partizanka Ivanka in nam je dala ile-

galna imena: jaz sem postal Silvo, moji tovariši Vasilij, Branko, Živko in Kvirin. Ime Silvo se mene še danes drži.

Vsi borci, ki so prišli v partizane do kapitulacije Italije, so dobili ilegalna partizanska imena. Ilegalna imena so bila po živilih, drevesih, hribih, pokrajinah ali na primer Javor, Tisa, Breza, Gaber, Smrekar, pa Medved, Lev, Lisjak, Srna, Zajec, Jež, Tigr itd. Dalje imena hribov: Triglav, Krn, Kanin, Sabotin, Matajur... ali Orel, Kos, Ščinkavec. V poštev so prihajala tudi imena mesecev: Majski, Julij, Avgust, December, imena pokrajin: Tolminc, Bovčan, Benečan, Bric, Furlan, Vipavc, Gorenjc, Dolenc itd. Nekaj teh primerov je navedel že tovariš Vidic v svojem članku. Dobili in uporabljali so tudi domača imena, kot so Zoran, Ciril, Dušan, Boris pa še Blisk, Strela, Svoboda, Tičar, Lovec, Katjuša, Svejk in tako naprej.

Jože Vidic navaja v svojem članku, da ni točno znano, do kdaj so dobivali borci ali borke ilegalna imena. Kot vem (to velja za Primorsko), so dobivali partizanska ilegalna imena samo tisti borci, ki so vstopili v NOV do kapitulacije Italije. Po njej ga je morda dobil kdo le tu pa tam, ali pa si ga izdal sam. Po kapitulaciji je na Primorskem prišlo v partizane iz italijanske vojske, kamor so bili mobilizirani, pa veliko iz zaporov, iz pregnanstva in internacije tistih, ki so imeli ilegalna imena že od prej, s terena, iz internacije in podobno.

IZIDOR STRES-SILVO
Bohinjska Bistrica

Pot hlapca Jerneja

Vedno prebiram TV-15, ker me spominja na marsikaj iz nekdanih časov vojne in po vojni, pa tudi z mislijo, ali se je družba spomnila tudi na nas, nekdaj mlade udeležence NOV. Toda o tem ne preberem ničesar.

Bila sem udeleženka NOV že od začetka 1943. leta. Imam dvojno priznanje le od dneva, ko sem dopolnila 15 let: rojena sem bila 29. 10. 1928, torej 16 dni sem bila mlada in status borca mi ni bil priznan. Kar sem delala pred rojstnim dnevom več mesecev, ni več vredno, četudi sem veliko pomagala. Če bi nas sovražniki zasačili, bi gotovo druge končali in danes bi ne potrebovali ničesar. Borci, katerim je bil priznan status, so imeli že med delovnim razmerjem pravico do dodatka, če niso dosegli primerne osebnega dohodka, mlajši pa prej nič in sedaj v pokoju tudi nič. Kje je naš trud po vojni, ko smo hodili na udarniško – v brigade Brčko–Banoviči, Zagreb–Beograd in veliko drugih delovnih akcij, ko smo z vso vnmemo prispevali velik delež k obnovi domovine, da nam bo nekoč lepo. Da ne govorim o svojem delovnem mestu v delovni organizaciji, ko smo delali po 10 in več ur na dan, in to veliko let. Najmanj 25 let delovne dobe imam z deljenim delovnim časom, potem vse sobote in nedelje. Trgovina ni plačevala nobenih nadur, saj je bilo še za redne mesečne prejemke malo denarja. Kupovali smo lokale za izbljšavo trgovin, skladišč, in se tako odrekli višjim osebnim dohodkom, da smo z delom in denarjem gradili boljše čase. Torej delovne organizacije so dosegle svojo pot.

In kako je sedaj z nami, ko smo odšli v pokoj. Skoraj vsi po vrsti imamo najnižje pokojnine za dobo 35 ali 40 let. Tako da se le stežka prebijamo skozi mesece. Kaj imamo od tega, ko smo garali brez malice od jutra do večera veliko udarniških let, pa nismo prisluzili toliko, da bi vsaj v dom za stare lahko šli, ko ne bi mogli več sami skrbeti zase.

Pravice ni, na žalost je tako.

A. R.
Tolmin

Titov sklad

Temeljito preberem TV-15 od vrstice do vrstice in tako sem 19. decembra naletel na članek »Titov sklad v JLA«. Pohvale vredno je, da namenja sklad štipendije tudi srednješolcem, zelo zaželeno pa bi bilo, če bi imeli možnost priti do njih tudi najboljši učenci višjih razredov osemletk. To je en predlog. Drugi mi velevali, da bi bilo prav, ko bi člani Titovega sklada (sam sem – kot invalidsko upokojeni oficir JLA – eden izmed njih) dobili članske izkaznice – v priznanje za pomoč pri šolanju najboljših mladih in v spomin.

DAVID PLUT-ALEŠ

Dr. Ervin Mejak

Malgaj in njegovi

Branil boš komunista! Vedeti moraš, v kaj se podajaš!»

Zadnje čase Celjani redkeje videvajo sivolasega, nekoliko sključenega moža, ki se je vselej zvedavo oziral okoli sebe, njegove članke, ki ne skrivajo ljubezni do mesta in ljudi ob Savinji, pa še vendarle bero. Iz tedna v teden, leta dolgo že dr. Ervinu Mejaku ne uide takorekoč nič.

»Dom JLA bi bilo treba obnoviti...!«

»Pokopališče, opuščeno počivališče mnogih zaslužnih slovenskih mož na Golovcu ni v čast Celjanom...!«

»Neurejene okolje blokov...«

Piše neumorno, ta stari doktor. Njegova »prijateljica« mu je v zvesto pomoč. Boge koliko člankov in spominskih zapisov se je že izvilo izpod njenega valja? In kdove koliko jeznih mož se je spotaknilo nad ostrim pogledom človeka, ki je že zdavnaj postal nepogrešljiv del celjskih ulic in njihove srenje? Ljudem, ki ne prezro napak, ne odpuščajo vselej...

Devetnajsto stoletje se je prevešalo, ko se je skromnemu trgovcu, priseljencu iz Postojne, v Slovenski Bistrici rodil sin Ervin. In bržkone je podedoval njegovo tršatost in vetrovnost kraških planot, zaverovanost v zemljo in neodtujljiv občutek za vse narodno, porojeno v stoletnih razprtijah s sosedi.

Trgovec Mejak je bil naprednjak. Zaradi nasprotovanja slovenjebistriških nemčurjev je skorajda bankrotiral, se preselil v Radvanje pri Mariboru in umrl. Kmalu je umrla še mati. Sestro se je Ervin preselil v Celje.

Tudi Celje je bilo nemčurško mesto. V njem so nenehno divjali odkriti ali prikriti narodnostni boji. Ervin je pobiral članarino za čitalnico, pobiral pa je tu in tam tudi klofute: Nemci so si ga zapomnili. »Vindišarski poba« ni bil narejen po njihovi meri.

»Gor čez izaro...«

»Uka žeja« ga je speljala skoz vrata stare stavbe na Muzejskem trgu v Celju. Slovenska gimnazija. Ko so minila štiri leta šolanja, je moral presedlati na nemško gimnazijo. V petem razredu je bil, ko je črnožolti orel razpel peruti, vojna se je spustila kot krokar med celjske fantiče.

Ervin Mejak je odkorakal na Tirolsko, se tolkel med Bosanci in Dalmatinci, na soški fronti otepal vojaški komis skupaj s Tomažičem in Vavtom iz Slovenjgradca, Dolinškom iz Hrastnika... bil v šoli za rezervne oficirje na Gornjem Štajerskem pa spet na Tirolskem. Ranili so ga. V Trientu je ujel zadnji vlak, ki je odhajal v Ljubljano in v Celje. Domov, ljubi bog, domov.

»3. novembra 1918 sem se javil celjskemu mestnemu poveljniku Ivanu Sancinu kot prostovoljec za boj za severno mejo, za pomoč generalu Maistru,« obuja spomine v novem domovanju na Polzeli. V kotu ob vratih sameva stari pisalni stroj. Bržkone jih ima vsaj petdeset za seboj. Petdeset let neumorne pisanja. Priča nekega časa, dovolj pomembnega za slovenstvo.

Tik pred tistim 3. novembrom leta osemnajstega je prišel med stare znanca Fra-

njo Malgaj, nekdanji celjski gimnazijec. V najkrajšem času je zbral 50 prostovoljcev. Odšli so na Koroško. Šentjurčani in Teharčani. Začeli so se odvijati dogodki, ki jih hrani slovenski zgodovinski spomin, obremenjen z žalostjo in razočaranostjo.

Padli so Guštanj, Pliberk

govori, prišel je plebiscit, končalo se je poglavje neke zgodovine.

»In vendar je še danes general Maister v Mariboru brez spomenika,« kriči krivica iz dr. Mejaka. In ne razume zakaj in niti noče razumeti. Ve le, da brez njih, brez boja, brez pesnika Vojanova, Malgaja in njegovih ne bi nikoli imeli tega, kar imamo, saj bi se bilo tuje zelo zažrlo globoko v našo narodno tvarino.

»Celo tako daleč so šli v Mariboru, da so odstranili kip generala Maistra in ga odpeljali v Šentilj, kjer so po njem poimenovali šolo. Slišal sem tudi klevetanja, nekdo je razlagal heroju Hribarju, da je Maister dal ustreliti tri komuniste 1919. leta. Najprej: v tistih časih smo bore malo vedeli o komunistih, o njih se je začelo govoriti šele pozneje. Drugič (in to je dokazano z arhivskim gradivom): Maister je dal ustreliti tri avstrijske vohune, ki so

»Vstajenja«, komunistične organizacije na univerzi dr. Franja Žgeča.

»Triglavanji smo se vedno dobro razumeli z njimi, tudi pozneje, ko smo končali študije.«

Vse to je seveda močno vplivalo na poznejšo idejno-moralno podobo nekdanjih »triglavanov«.

1925. leta je mladi dr. Ervin Mejak z vsemi ideali vred, s svojim kar nekako idealističnim pogledom na svet prišel v Celje in nato za eno leto v Novo mesto kot sodni pripravnik. In spet se je znašel pri Sokolih, med naprednimi ljudmi. Kot sodnika ga je zaneslo v Radeče in potem znova v Celje.

»Sodno službo sem opustil, ker me je takratni klerikalni režim močno preganjal. Hoteli so me iz Radeč premestiti v Prekmurje, tja pa nisem hotel, zato sem se zaposlil kot koncipient pri dr. Antonu Božiču v Celju.«

»Se zavedate, da vas bodo preganjali?«

»Po zakonu sem lahko bil kazenski zagovornik. Imel sem namreč pravosodni izpit. 1929. leta mi je dr. Božič dejal: »Bi lahko prevzeli zagovor dveh komunistov? Imela sta tako nekako... devetnajst do dvajset let, bila sta iz Trbovelj. Vsi tisti, ki so jih takrat obsodili zaradi komunistične dejavnosti, so bili iz revirjev. Vedel sem, da se vsi branijo prevzeti obrambo! »Se zavedate, da vas lahko oblast preganja, me je vprašal dr. Božič. »Saj me ne smejo, sem bil sveto prepričan.

Tik pred tem je bil pri meni Franc Leskošek. Slišim, da imate namen braniti komuniste? Nameravamo vam plačati obrambo. »Ni treba, sem dejal, plačano mi je po službeni dolžnosti.«

Obrambo sem zgradil na dejstvu, da nista vedela, kaj delata. Da sta gradivo od nekoga dobila in nista vedela, za kaj sploh gre. Sodišče je zgovoru verjelo, fanta sta bila oproščena, starši so mi bili neznansko hvaležni.

»Jaz, je razpredel dr. Ervin Mejak, »sem že od poznanstva z Žgečem in njegovimi imel drugačno mnenje o komunistih, zame niso bili isti kot za oblast – razbijali in teroristi, pač pa ljudje, ki jim je tuje izkoriščanje človeka po človeku, ki se bore za prečiščenost družbeni red. Tako sem ravnal tudi zato, ker sam nisem nikoli nikogar izkoriščal. Mnogokrat sem popustil pri plačilu uslug, čestokrat dajal pravne nasvete zastonj: dobre ljudi – in s takšnimi sem imel največkrat opravke – je vendarle treba obvarovati, ne jih stiskati za vrat! Naj ima vse skupaj potem sploh še kakšen smisel, če odiraš dobre ljudi?«

In je v Slovenskih Konjicah, mestecu, kjer je bilo nemčurstva in klerikalizma več kot preveč in kamor se je preselil, moral doživeti tudi to, da so se klerikalci združili s kulturbundovci, ki so tokrat že odkrito nastopali proti naprednim ljudem. Bojkotirali so zavednega doktorja, ostal je brez denarja – odšel je v Gornji grad, »med dobre ljudi«, kot pravi. In ko so 1941. leta prišli nepovabljeni germanski gostje, so ga odpeljali prvega.

Po burnem premetavanju njegove življenjske barke, kakršnega so znali zrežirati

le vsiljivci, se je naposled znašel v Srbiji, v pregnanstvu. Zaposlil se je na občini, prevajal, se približal srbskim rodoljubom. Ni bilo lahko.

V Užicah je zavrelo. Dr. Ervin Mejak je skupaj z Užičani doživljal velike dni užiske republike. V mestecu se je nastanila vojska, z njo Tito. Nekje so staknili skrit nemški arhiv.

Mejak je z navdušenjem pripovedoval, da je prišel k njemu Dušan Jerković, Titov adjutant in užiški mestni poveljnik:

– Povedali so mi, da znate dobro nemško. Prosim, da naredite uslugo našemu štabu: prevedite nekaj zaupnih nemških dokumentov!

»Lotil sem se posla. Tisti krat sem prvič srečal Tita. Bil je izjemno skromen, tako je bil tudi oblečen. Name je naredil izreden vtis s svojo mirnostjo in odločnostjo človeka, ki natanko ve, kaj hoče. Ko sem posel opravil, se mi je ljubeznivo zahvalil, poprijel list papirja in začel pisati. Torej je zahvalo spravil še na papir. Po vojni so mi jo, na mojo veliko žalost, v Celju zapravili. Tako sta torej Tito in z njim štab dobila v roke dragocene podatke o nemških postojankah po vsej Srbiji.«

»Prisrčno je bilo tisto srečanje,« mu misli nekam odstopno zaplavajo v snežno beljavo skozi okno novega domovanja. »Zares prisrčno, ponovi še enkrat. Takšna so pač srečanja z ljudmi, ki jim je dano ustvarjati zgodovino.«

»Pišemo, govorimo – ali pa vse to tudi verjamemo?«

Sodelovanje z odporom. Veliko Gradišče na Donavi. Zadnja postaja izseljenca,

sala. Tudi knjige, ki jo je izdal v samozaložbi leta 1937 – »V boju za severno slovensko mejo«, ni bilo več.

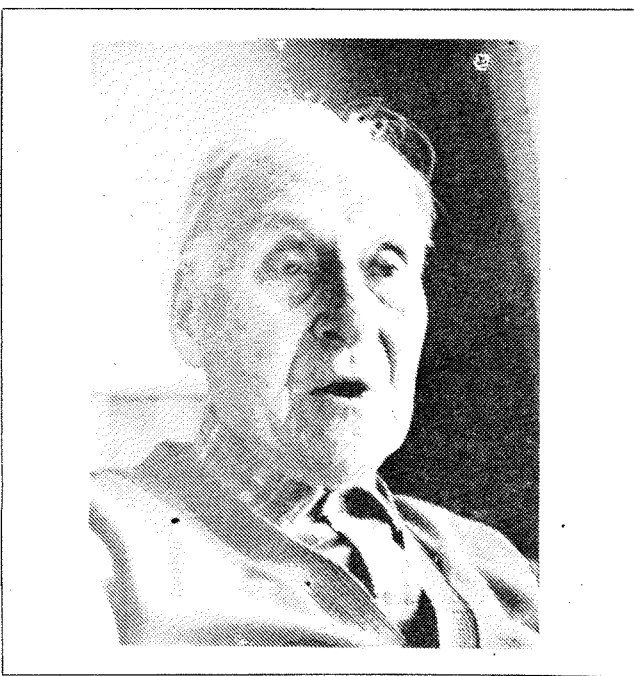
Advokatura, lastna pisarna. Nešteto problemov in naposled – zaslužen mir. In spet pisanje, neobrzdano opazovanje sveta okoli sebe. Pa ljubezen do planin, prav tako neobrzdana in nikoli izpeta do konca. 1968. leta je izdal v samozaložbi Vodnik po gorah bližnje in daljne celjske okolice in mu pridral še besedovanje o hoji na Triglav. »Pojdimo v gore!« je zanosno zapel v naslovu. Slovenjebistričanom je zapusil pričevanje o času okoli leta 1910. Pisal je o soški fronti, o narodnostnih bojih, o izgnanstvu – od vrha do tal. In glejte, ljudje nikomur več ne zaupajo. Ampak zaboga, včasih smo to znali. Sedaj pa smo teh veččin naučili te tiste, ki doslej tega niso znali. In tako odhaja naša vsesplošne odgovornost v nekakšno temo, ki jo le redkokdaj predre kakšen žarek.

Njegova sporočila so vedno sveža, čeprav ne govore o velikih stvareh. Med nami so in premišljevat je treba o njih, saj so nam pisana na kožo.

»V življenju sem sovražil izgovore vseh vrst in še zdaj se otebam z njimi. Postali smo neprekosljivi mojstri izgovorov – od vrha do tal. In glejte, ljudje nikomur več ne zaupajo. Ampak zaboga, včasih smo to znali. Sedaj pa smo teh veččin naučili te tiste, ki doslej tega niso znali. In tako odhaja naša vsesplošne odgovornost v nekakšno temo, ki jo le redkokdaj predre kakšen žarek.«

O tistih knjigah, ki so mu jih zažgali v Gornjem gradu, govori z veliko žalostjo. Žalost pa je zaslediti tudi, ko marnja o knjigi, ki ji ni dobro pisano. Knjigi danes.

»Toliko knjig izdajamo.

in Velikovec. Dijak Mejak je moral nazaj v Celje z vojaškim rezervatnim poročilom. Malgaj je sporočal: »Poslajte nam ljudi, orožje in municijo!« 11. novembra 1918 je odšel z enoto nadporočnika Rodeta v Maribor generalu Maistru na pomoč. Pri razorožitvi nemške mestne garde 23. novembra se je tako v Mariboru znašlo okoli petsto Celjanov, ki so odločilno prispevali, da so se stvari obrnile Slovencem v prid. Ko so le malo pred tem prišli Celjani v Maribor, je general Maister dejal: »No, sedaj, ko so prišli še Celjani, se ne bojim ničesar več!«

15. decembra so se odpravili na pomoč Malgaju. Dan pozneje so se spopadli na Grabštajnskem mostu z Avstrijci. Ervin Mejak je bil znova ranjen. Ostal je na Koroškem do februarja, ko je šolsko vodstvo iz Celja javilo dijakom, da bodo izgubili leto, če se ne vrnejo. Za slovenstvo vneti dijaki z Ervinom vred so se morali vrniti.

»Ko so po za nas nesrečni ofenzivi avstrijske enote začele prodirati proti našim mejam, smo Celjani na hitro organizirali t. i. celjsko legijo, odšli z njo na grebene nad Logarsko dolino, zastražili pogorje od Šentvida nad Šoštanjem vse tja do Raduhe in vselej, kadar so Avstrijci skušali vdreti čez, vrgli vsiljivce nazaj,« se živo spominja dr. Mejak.

28. maja 1919 se je začela ofenziva. Ervin in njegovi so 6. junija vkorakali v Celovec. Začeli so se mednarodni do-

hujskali vojaštvo... Nekaterim res vse prav pride.

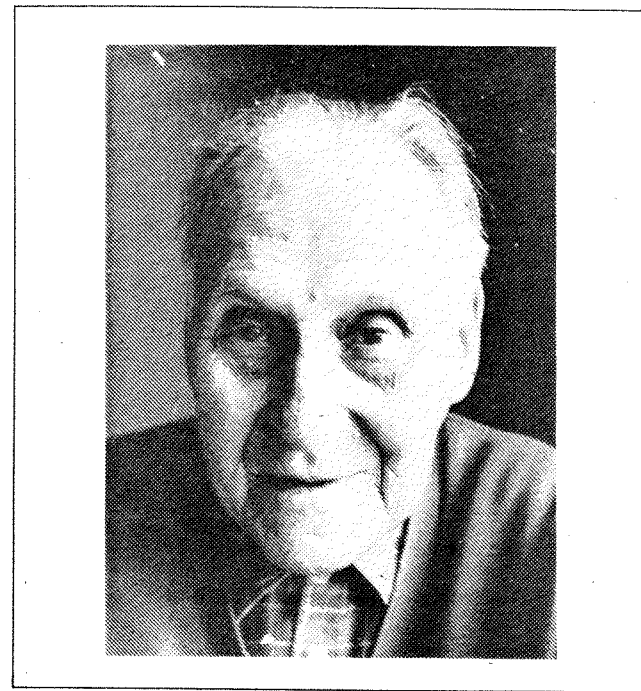
K sreči je sedanji čas ideji o postavitvi spomenika generalu Maistru vendarle nekoliko bolj naklonjen, le da veliko njegovih soborcev te sreče zaradi nerazumljivega odlašanja ni in ne bo doživelo...

»Triglavanji«

Dijak se je odpravil v Ljubljano. Na jus. Z vso silo se je vrgel v študij pa tudi v razne aktivnosti. Bili so časi, ko je imel kar sedemnajst funkcij. Sodeloval je pri številnih študentskih organizacijah, drobil suh kruh, raznašal »Jutro« in si nabiral pri njem skromne honorarje. Šel je med Sokole, demonstriral proti nesrečni rapalski pogodbi, se pretepal s policisti, ki so mu strojili hrbet. Z »Jadranaši« (pripadniki naprednega študentskega društva) vred se je bojeval zoper klerikalce, ko pa se je v Ljubljano nateplo še več Štajercev, so ustanovili akademsko društvo »Triglav«.

Prirejali so predavanja, govorili o slovenstvu, prihodnosti, socializmu, rastočemu vplivu klera... Le še malo dni je ostalo pisatelju Ivanu Tavčarju, ko so mu pod njegovo hišo, ob življenjski obletnici, priredili skromen, vendar lep spored. Poklical jih je k sebi in dejal: »Vi mladi ste zadnji, ki se poslavljate od mene!«

V študentskih vrstah se je začel pojavljati komunizem. Ervin Mejak je bil dober prijatelj predsednika

pregnanca. Takrat je najbrž večkrat pomislil na usodo svojega očeta, z burjo kraške komunistit preprihanega malega trgovčiča. Potem so prišli Rusi. Postavili so ga za predsednika komisije za ugotavljanje vojnih zločinov.

Vrnil se je domov. V Gornjem gradu ni bilo ničesar več. Štiri tisoč knjig so mu zažgali. Izginila je zlata Obiljeva medalja za zasluge, za hrabrost v koroških bojih. Pa zapiski o Kongresu jugoslovanskih srednješolcev leta 1919 v Celju, ki mu je predsedoval. Tam se je srečal z Nikolo Hečimovićem. Pozneje sta si še večkrat pi-

Niso vse potrebne. In hrame odevamo v marmor in iz avtobusnih postaj delamo palače. Denar nam polzi skozi roke, knjigi pa se obetajo slabi časi in vsej kulturi z njo. Pa bi radi bili za vsako ceno – kulturen narod.

Ljudje ne bi smeli pozabiti, da moramo imeti telesno in duhovno zdravega samoupravljalca!«

Marsikaj, kar je bilo izrečeno v tem pogovoru, je ostalo neporabljeno. Morda bo dr. Ervin Mejak, ki je dobrega zdravja in čilega uma, o tem še kdaj spregovoril. Odprite časopis!

Milenko Strašek

V teh dneh se spominjamo

Sklenili smo obnoviti, kar je bilo pred leti opuščeno: v naši redni rubriki Po stopinjah revolucije bomo poslej ob spominskih zapisih iz časov revolucije in narodnoosvobodilnega boja objavljali – v smiselnem izboru, kajpak – kratke zabeleške o dogodkih, ki jih je v tem tednu (v časih pred vojno, med njo in po njenem izteku) zapisal vaše neusahljivi zgodovinski spomin.

Tokrat si, izjemoma, oglejmo malce širši datumski razpon – od 1. januarja dalje ... do izteka tega tedna.

1. januarja smo se spominjali

... da je bila na novoletno noč ob prehodu iz leta 1939 v 1940 v Joštovem mlinu pri Celju konferenca KPS, na kateri so preučili načine mobiliziranja rodoljubnih sil v primeru nemškega napada.

... da so bile na novoletni dan leta 1942 objavljene temeljne točke OF slovenskega naroda o dokončni nacionalni in socialni osvoboditvi.

... da je taistega dne v Washingtonu 22 držav podpisalo deklaracijo Združenih narodov o boju s silami fašizma.

... da so bile 1. januarja leta 1945 z ukazom vrhovnega štaba ustanovljene 1., 2. in 3. armada.

3. januarja smo se spominjali

... da je vrhovni štab tega dne v letu 1942 uvedel naziv narodni heroj.

5. januarja smo se spominjali

... da sta bila tistega dne leta 1921 Slovensko Primorje s Trstom in celotna Istra priključena h kraljevini Italiji – po določitih rapalske pogodbe.

6. januarja smo se spominjali

... začetka zloglasne Aleksandrove šestojanuarske diktature, ki je sledila ukinitvi vidovdanske ustave (bilo je leta 1929).

... odhoda 1025 borcev Štirinajste divizije iz Suhorja v Beli krajini na pot proti Štajerski (v letu 1944).

... preselitve vrhovnega štaba in drugih vodstvenih organov narodnoosvobodilnega gibanja iz Jajca v Drvar (prav tako leta 1944).

8. januarja smo se spominjali

... zadnjega boja in junaške smrti Pohorskega bataljona na Osankarici. Bilo je v letu 1943.

9. januarja smo se spominjali

... začetka znamenite dražgoške bitke v letu 1942, velikega dejanja Cankarjevega bataljona in gorenjskih partizanov sploh.

12. januarja smo se spominjali

... tega, da je izvršni odbor OF tistega dne v letu 1944 s posebnim odlokom ustanovil slovensko narodno gledališče ter slovenski znanstveni institut.

13. januarja smo se spominjali

... da je bila tega dne leta 1923 v Beogradu ustanovljena neodvisna delavska partija Jugoslavije, legalna stranka prepovedane komunistične partije.

... da je tega dne leta 1953 Zvezna ljudska skupščina izglasovala zakon o temeljnih družbene in državne ureditve; za temeljno načelo je bilo proglašeno družbeno samoupravljanje.

14. januarja smo se spominjali

... da je bil leta 1953 na ta dan maršal Jugoslavije Josip Broz Tito izvoljen za prvega predsednika FLRJ.

15. januarja smo se spominjali

... da se je na ta dan 1942 začela v vzhodni Bosni druga sovražnikova ofenziva (ki je trajala do 7. februarja).

17. januarja se spominjamo

... da je tega dne leta 1945 Rdeča armada osvobodila poljsko prestolnico Varšavo, kmalu nato pa prodrla do Odre.

... da se je taistega dne po izredno hudih bojih sremska fronta ustavila zahodno od Šida.

18. januarja se spominjamo

... začetka mirovne konference v Versaillesu leta 1919. Zacelila naj bi bila rane prve svetovne vojne, a jih je le še poglobila.

19. januarja se spominjamo

... da je fašistični duce Mussolini tega dne leta 1942 podpisal odlok, s katerim je nadzorstvo nad javnim redom v Ljubljanski pokrajini iz rok civilne uprave prevzela fašistična vojaška oblast.

20. januarja se spominjamo

... začetka velike sovražne ofenzive zoper enote NOVJ v letu 1943, znane pod imenom Bitka na Neretvi.

... da je bila na ta dan leta 1943 ustanovljena Zveza slovenske mladine.

V partizanskih delavnicah glavnega štaba slovenskih partizanskih čet

Ne spominjam se več natančno, kdaj sem prišel kot politični komisar v partizanske delavnice, katerih središče je bilo v Starih žagah. Tja sem prišel kot ranjenec iz Italije, konec novembra 1944. leta. Ker se mi rana še ni povsem zacelila, sem bil sposoben, da bi odšel v operativno brigado, čeprav sem si zelo želel vrnitve v Gubčevo, v kateri sem bil prej.

Prihod na novo dolžnost, po nekaj mesecih zdravljenja, pa se mi je vseeno močno prilegel. Ogledal sem si objekte in spoznal ljudi, ki so tam delali. To so bili novi tovariši. Nekateri so v delavnice prišli kot ranjenci, drugi kot obrtniki, ki so jih tja poslali iz partizanov. Potreba po takih kadrih in delavnicah je bila namreč vsak dan večja. Kmalu sem zvedel, da sta v delavnicah tudi Tine Železnik (Šušteršič), ki sem ga poznal še izpred vojne iz Šentvida pri Ljubljani, in tovariš Taborski (Tone Dolenc), s katerim sva bila skupaj v Gubčevi brigadi.

S Tinetom sva bila poprej v Gorenjskem bataljonu. Bil je komisar. Spominjam se partijskega sestanka, ki ga je vodil. Poiskati je bilo treba nekaj borcev, ki bi poznali okolico Čateža pri Trebnjem na Dolenjskem. Ti borci naj bi bili tudi izvedenci v pirotehniko. Prinesli naj bi namreč ročne bombe, ki so jih Nemci namestili ob demarkacijski črti med nemškim in italijanskim zasedenim ozemljem. Te bombe so bile za partizane zelo pomembne. Predelali naj bi jih in jih uporabljali pri rušenju prog in bunkerjev. V Górgancih smo po Tinetovih navodilih zbirali tudi bombe, ki so jih na nas metali Italijani, pa se niso sprožile. Večkrat smo namreč zakurili grmade, in ker so bili Italijani prepričani, da so ob teh ognjih partizanska taborišča, so jih kajpak bombardirali. Seveda so bombe metali v prazno, mi pa smo se lahko založili s strelivom.

Tine je po nekaj tednih odšel v Stare žage. In tako sva se tam, v partizanskih delavnicah, spet našla. Čeprav nam ni nihče obrazložil, kako naj dela-

mo z ljudmi, je politično delo v delavnicah takoj zaživelo. V delavnicah so bili železostružarji, mehaniki, kleparji, krojači in čevljarji, mizarji, šivilje, livarji in električarji, torej predstavniki vseh obrti. Delo po delavnicah je bilo zelo pestro, vsaka dejavnost pa je bila povezana z drugimi. Predvsem smo bili ponosni na to, da imamo lastno elektriko, saj bi brez nje tudi drugi delavci, mojstri in tehniki, le težko izdelovali zahtevne izdelke.

Kolektiv je delal v zelo težkih pogojih – takorekoč noč in dan, poleg tega pa je bil še v stalni pripravljenosti za boj proti sovražniku. Sam sem bil v tej »vojaški industriji« novinec. V delo sta me uvajala kovaški mojster Mirtič in puškarski tehnik Udovič. Večkrat sem šel v Belo krajino. Tam smo na Otovcu popravljali letališče, saj sta bila v delavnice vključena tudi vod inženircev in tehnični bataljon. Tudi v tem bataljonu so bili v večini ranjeni partizani. Sedež so imeli v Čermošnicah, živeli pa so ob zelo slabi hrani – ob korenju in repi, skuhani v zabeljeni vodi. Pogosto so jih napadali ustaši z druge strani Kolpe.

V primerjavi z njihovim položajem je bil položaj delavnic, ki so bile razmeščene po Semiški gori, Rodinah, Tanči gori, Stražnem vrhu in drugod, glede hrane in varnosti precej boljši. Povsod pa sta bila navzoča trdno prepričanje v zmago in velika volja do dela. Vsi delavci v delavnicah so se trudili, da bi čim bolj izpopolnili svoje izdelke. Naši borci so bili veselo presenečeni, ko smo v delavnicah začeli izdelovati lastni top – »par-top«, ki je imel domet 300-700 metrov in bil eden naših največjih uspehov. Izdelovali pa smo tudi ročne bombe, puške in drugo. Vse vrste izdelanega ali popravljenega orožja smo najprej preizkusili na našem poligonu in ga šele potem poslali v brigade. Nekega dne smo tako preizkusili tudi »par-top«. Na preizkušnjo smo povabili tudi člane štaba 7. korpusa, ki so si želeli ogledati delovanje in do- met »par-topa«. Ko je naš kle-

parski mojster Balkovec sprožil potego, povezano z udarno iglo, se je razletel tak pok, da so se zamajale jelke na drugi strani ceste. Polygon je bil namreč ob cesti Soteska–Črnomelj. Ob tem strašnem poku pa je nepremično obležal Balkovec. Komisija je ugotovila, da ga je ubil pritisk zraka ob vžigu trotila. Mrtvega tovariša smo odpeljali domov v Črnomelj, kjer je tudi pokopan. Po tej nesreči nam je tovariš Nedeljko, načelnik 7. korpusa ukazal, da moramo pri vseh poskusih s strelnim orožjem natančno upoštevati navodila, da ne bi prišlo še do kakšnega podobnega dogodka.

V delavnicah smo izdelali na stotine pušk, raznih vrst mitraljezov, minometalcev in raznega orodja. Lahko rečem, da je bila v Starih žagah vojaška tovarna, edina na Balkanu med drugo svetovno vojno.

Poleg »orožarne« so bile v sklopu partizanskih delavnic 7. korpusa in glavnega štaba še radijska in telegrafna postaja, mehanična delavnica in delavnica za zveze. Skrb za telegrafijo je prevzela Urška Zatljejeva iz Kleč, predvojna revolucionarka z dokončano šolo za radiotelegrafiste v Sovjetski zvezi. Bila je prva radiotelegrafistka, ki je vzpostavila zvezo med vrhovnim štabom NOV in POJ ter Moskvo. V pozni jeseni 1944. jo je na poti od Rigla proti Dolenjskim Toplicam, kamor je nesla poročilo na glavni štab NOV Slovenije, zadela belogardistična krogla. Domačini so našli njeno truplo golo in pohojeno.

Partizanske delavnice so v Starih žagah bile izjemnega pomena za naš boj. Vsi, ki smo v njih delali in bili odgovorni za proizvodnjo in popravila različnih vrst orožja in drugih bojnih sredstev, sodimo, da je spomin na partizanske delavnice dokaj zanemaren – in bi bilo potrebno v ta namen napraviti še kaj več, kot je doslej uspelo našim zgodovinarjem. Boj za sovražnikovim hrbtom je bil nemalokrat težji od boja na položajih iz oči v oči s sovražnikom.

Ludvik Šest

Drago Košmrlj

Pot kmečkega ljudstva v OF

Pojav Ljudske pravice – prva številka je izšla 5. oktobra 1934 – je v tistem času pomenil prelomni, odločilni dogodek in velik uspeh partije pri njenem uveljavljanju med ljudskimi množicami, še posebej na vasi. Časnik je začel izhajati po sklepu 4. pokrajinske konference KPJ za Slovenijo na pobudo Edvarda Kardelja. Izhajala je – z namenom izogniti se očem režimskih cenzorjev – v Dolnji Lendavi, njen urednik pa je postal takrat že znani pisatelj Miško Kranjec. Že leta 1935 je Ljudska pravice dosegla za tiste čase visoko naklado 30.000 izvodov.

Kot je povedal Miha Marinko v svojih izbranih delih, je Edvard Kardelj »obširno utemeljeval potrebo po legalnem množičnem časniku« po eni strani s tem, da bi z njim razbili ozke sektarske in konspirativne okvire, v katerih so še vedno delovale partijske organizacije, po drugi strani pa je Kardelj pripisoval velik pomen dejstvu, da bi s takim časnikom bilo mogoče ustvariti široko legalno mrežo njegovih zaupnikov razširjevalcev po vaseh in industrijskih krajih. To pa bi tudi olajšalo priprave za snovanje široke ljudske fronte delovnih ljudi mest in vasi.

Ljudska pravica je bila pomemben dejavnik pri širjenju revolucionarnih idej med kmečkim ljudstvom. Prek nje so komunisti »neposredno spregovorili kmečkim množicam in razkrinkavali protiljudsko politiko JRZ oziroma SLS, ki je še zmeraj prevladovala na slovenskem podeželju, ker je razpolagala z najmočnejšo slovensko gospodarsko podlago, s klerikalnim zadrugištvom, izrabljajoč hkrati versko čustvovanje in politične tradicije«

Četudi je oblast Ljudsko pravico 6. maja 1936 leta zatrla, je časnik kljub temu v kratki dobi svojega izhajanja opravil zgodovinsko pomembno nalogo. Mreža dopisnikov, naročnikov in raznašalcev je postala trdno oporišče naprednega gibanja, ki se je izoblikovalo v ljudskofrontovsko gibanje.

Kot ve povedati Ivan Kreft, je Ljudsko pravico in njenega urednika kompromitiral pred sicer popustljivo cenzuro v Dolnji Lendavi poziv v septembrski številki leta 1935 na protestno zborovanje pri Sv. Juriju (Videm) ob Ščavnici, ki naj bi bilo 8. septembra 1935, se pravi le teden dni po krvavi nedelji v Ljutomeru, kjer so orožniki na zborovanju Ljudske fronte streljali v množico in pri tem ubili kmečkega fanta Merviča. Vsa naklada te številke je bila zaplenjena.

Takrat je partijsko vodstvo odločilo, da Ljudsko pravico preseli v Ljubljano. Brez glasila bi bilo namreč težko voditi boj delovnih ljudi proti fašizmu in režimu Milana Stojadinovića in Korošca, ki se je v enem letu samo v Sloveniji omadeževal s štirimi žrtvami. Ko je oblast kmalu prepovedala tudi ljubljansko izdajanje Ljudske pravice, je Edvard Kardelj po neuspešnih poskusih v letih 1936 in 1938 vnovič oživil izhajanje časnika, to pot pod imenom Nova ljudska pravica, ki je pa tudi hitro doživela usodo poprejšnjih izdaj.

Partija je s pomočjo Ljudske pravice uresničevala svoj vpliv med članstvom Zveze kmetjskih fantov in deklet. Kot ugotavlja Ivan Kreft, je bilo v Sloveniji malo društev kmečke mladine, ki ne bi na naslov tega alionega svojega člana prejemalo Ljudske pravice. Društva se namreč niso

smela kompromitirati pred oblastmi z naročilom časnika na svoj naslov, ker je oblast budno pazila na vse naročnike.

Jakob Butala iz Gradaca v Beli krajini, član tamkajšnjega društva, se je moral celo pred sodiščem zagovarjati zaradi članka, ki ga je nameraval objaviti v Ljudski pravici. V Vidmu ob Ščavnici je bilo sumljivo – kot je razbrati iz pripovedi Ivana Krefta – da je prihajalo na pošto kar 100 izvodov Ljudske pravice, vendar nobena številka ni bila naslovljena na tamkajšnje Društvo kmetjskih fantov in deklet, pač pa na člana Alojza Zadravca, ki je vse številke razdelil med člane društva in druge vaščane, hkrati pa je dobival od njih tudi pobude za članke, ki jih je priobčeval v Ljudski pravici.

Četudi je ostal med slovenskim ljudstvom svetel spomin na Miško Kranjca kot velikega pisatelja, pa se spomin nanj prepleta tudi z vlogo, ki jo je opravil kot prvi urednik Ljudske pravice. Med njegove najbolj pomembne sodelavce, ki so pisali načelne razprave in članke v Ljudsko pravico, kaže omeniti Rudija Čačinovića, ki je bil član vodstva Zveze kmetjskih fantov in deklet. Njegova naloga je bila tudi ta, da je članke, ki so bili preveč učeno napisani, prilagodil pisanju časnika, ki je moralo biti razumljivo tudi za preprostega bralca. Med sodelavce Ljudske pravice so sodili še dr. Joža Vilfan, Marija Vilfan, Jože Brilej in Karl Hudomalj. Težišče časnika pa so vse- kakor bili dopisi bralcev iz različnih krajev

Gledališki umetniki, udeleženci NOB

Pavla Kovič-Brunčko

Ob 65-letnici rojstva

Pavla Kovič s partizanskim imenom Nežka, zdaj poročena Brunčko (njen mož je bil znani mariborski dramski igralec Boris Brunčko), se je rodila pred petinšestdesetimi leti: 22. januarja 1921 v Tacnu. Osnovno šolo je obiskovala v Šmartnem pod Šmarno goro. Kot izredna učenka je študirala solopetje na ljubljanskem konservatoriju pri profesorici Angeli Trostovi.

Z Osvobodilno fronto se je povezala leta 1942 v Tacnu. Bila je skojevka in terenska aktivistka v Smleškem okrožju in članica okrožnega komiteja Skoja v Kranju. V partizane je odšla decembra 1943. Naslednje leto so jo dodelili Slovenskemu narodnemu gledališču v Črnomlju kot pevko-solistko, ki je nastopala na partizanskih koncertih; pri klavirju jo je spremljal Ciril Cvetko, na harmoniki Janez Kuhar. Nastopala je kot solistka in pela v komornem zboru v Radiu Osvobodilne fronte v Črnomlju. Na koncertih je v družbi s tržaško pevko Zdenko Tavčarjevo pogosto prepevala samospeve Franca Šturma, Cirila Cvetka, Janeza Kuharja in drugih partizanskih skladateljev. Spomladi 1945 je odšla s partizanskim gledališčem v osvobodeno Dalmacijo, kjer je nastopala kot pevka na glasbenih prireditvah.

V partizanskem gledališču je poleg tega igrala v manjših vlogah, kar je dalo slutiti, da se bo kasneje razvila v dramsko igralko. V Črnomlju je skupaj z igralko Emo Starčevom kulturno – umetniško vzgajala tamkajšnje pionirje in jih pripravljala na javne nastope. Zato so jo pritegnili tudi v mestni komite.

Po osvoboditvi je odšla s partizanskimi igralci Presetnikom, Doboviškovo, Kumrom in Mevljo odšla v Maribor, da bi pomagala okrepiti ansambel mariborskega gledališča. Prvo sezono je hkrati nastopala v opernem zboru in v Drami, kjer je igrala otroške vloge. Leta 1946 je dobila status dramske igralka. V mariborskem gledališču je delovala nepretrgoma petintrideset let. Začela je z vlogami mladostnic in naivk. Njena prva večja vloga je bila Veronika v Celjskih grofih. Kaj kmalu pa je prerasla v vodilno karakterno igralko, ki je z velikim uspehom igrala najzahtevnejše vloge iz domačega in tujega repertoarja. Posebej se je izkazala z darom za subtilen humor (Vdova Rošlinca), prepričljivo pa je kreirala tudi ostre in negativne like, ki pa jim je vedno dodala nadih človečnosti.

Spomnimo se le nekaterih njenih uspešnih igalskih postav: Mati (Mačka na vroči pločevinasti strehi), Chispa

(Sodnik Zalamejski), Polišnina (Ideali in koristi), Mati (Andorra), Agafja Tihonovna (Ženitev), naslovni vlogi v Vdovi Rošlinki in v komediji Opalo ima vsakdo rad, Baba (Dundo Maroje), partizanka Ona v Kmeclovem Intervjuju. Dolga je vrsta sočnih, plastičnih in barvitih likov, ki jih je upodobila na veselje občinstva in kritike. Lojze Smasek je zapisal na rob njeve kreacije matere v »Mački na vroči pločevinasti strehi«: »Njena mama je stoočstotno avtentična, v vseh posameznostih odlična: drža, hoja, gestikulacija, zraven pa še lik, mojstrsko grajen od robustnega veselja, sentimentalnosti na začetku, do onemoglosti na koncu tja do tistega velikega izbruha, ko ji otroci povedo vso resnico o na smrt bolnemu možu.«

Za svojo mojstrsko igro je Pavla Brunčkova prejela leta 1977 Nagrado publike na Borštnikovem srečanju. Za vlogo partizanke One v Kmeclovem Intervjuju je prejela nagrado Prešernovega sklada leta 1979 ter Sever-

jevo nagrado in Nagrado vstaje slovenskega naroda 1979. Vasja Predan je o tej njeni vlogi zapisal v Naših razgledih, da je s svojo partizanko ustvarila zares marginalno kreacijo, zagotovo eno svojih najiminenitnejših, če ne kar najizrazitejšo.

Pri kreiranju partizanke v Kmeclovem Intervjuju, ki ji je povsem zaslužno prinesla vrsto priznanj in nagrad, ji je brez dvoma pomagala partizanska izkušnja. Zrasla je iz partizanskega gledališča, kjer je bila pevka, dramska igralka in po potrebi tudi šepetalka. Tega se rada spominja: nekoč se je Lojze Potokar zmotil in je v neki igri, ki jo je uprizorilo partizansko gledališče, pričel v prvem dejanju govoriti besedilo iz tretjega dejanja. Sprva se je kot šepetalka hudo prestrašila, nato pa sta s skupno pomočjo vendar izplavala iz mučnih zadreg, tako da občinstvo k sreči ni nič opazilo...

Do zrele, izoblikovane in velike igralka je prišla po poti, ki so jo nekoč mladi igralci, ko še ni bilo igralske akademije, morali obvezno prehoditi: od statiranja, sufliranja, inspiciranja, igranja epizod do srednjih in velikih vlog. Podobno je v partizanskem gledališču začela svojo igralsko pot tudi Pavla Brunčkova. Tega se danes ugledna in priznana slovenska dramska umetnica, ki praznuje te dni življenjski jubilej, spominja s hvaležnostjo in z nostalgijo v srcu.

Dušan Mevlja

Partizanski znaki in medalje 119

Odred JA za Slovensko primorje, Trst in Istro

Kljub temu da se je primorsko ljudstvo s svojim deležem v narodnoosvobodilnem boju množično opredelilo za združitev z matično domovino, je bila zaradi igre velikih sil usoda velikega dela Primorske negotova še več let po vojni. Čeprav v tej rubriki predstavljamo partizanske

ljo odreda, ki je bil ustanovljen šele po vojni, vendar si zaradi posebnih nalog, ki jih je opravljal v posebnih razmerah, zasluži, da njegovo medaljo uvrstimo med druge medalje in znake naših borcev.

Odred Jugoslovanske armade za Slovensko primorje, Trst in Istro je bil ustanovljen 15. junija 1945 s posebnimi nalogami na območju tedanje cone A. Obstajal je od 15. junija 1945 do 17. septembra 1947. Njegovi pripadniki so bili iz vse Jugoslavije. Spominsko medaljo odreda je oblikoval Milovan Vilić iz Nove Gorice, izdelala pa delavnica Silva Cankarja v Ljubljani. Izdelanih je bilo skupno 1000 medalj. Prva podelitev je bila 1. maja 1985 v Opatjem selu na proslavi 40-letnice ustanovitve odreda. Do medalje so upravičeni vsi živeči odredovi pripadniki. Medalja je zlate barve, na njej je nad črtami morja upodobljen Triglav. Na zadnji strani medalje je napis Jugoslovanski odred za Slovensko primorje, Trst in Istro 1945–1985. Trak je rdeč z ozko črto modro-bele-rdeče barve.

Spominska medalja pripadnikov Jugoslovanskega odreda za Slovensko primorje, Trst in Istro.

znake in medalje, je prav, da predstavimo tudi spominsko meda-

Janez J. Švajncar

Društvo piscev zgodovine NOB in revolucije bo imelo svoj ustanovni občni zbor v četrtek, 23. januarja s pričetkom ob 10. uri v sejni dvoranci skupščine občine Ljubljana Vič, Trg mladinskih delovnih brigad.

Nanj iniciativni odbor še posebej vabi vse tiste, ki so s svojim dosedanjim delom izpolnili pogoje za včlanjenje.

Ti pa so:

- da so izdali vsaj eno verificirano avtorsko delo s področja zgodovinopisja NOB ali revolucije;
- da so objavili spomine ali pričevanja zgodovinopisne vrednosti v knjižni izdaji, v dnevnem ali občasnem tisku ter v drugih javnih obličih;
- da so napisali ter objavili vsaj tri zgodovinske razprave ali kritike zgodovinopisnih del s področja NOB ali revolucije;

– da so zbirali dokumentacijo in pričevanja, ki so služila javni objavi daljših prispevkov.

Član društva lahko postane tudi diplomant filozofske fakultete, če se je specializiral za študij zgodovine NOB in revolucije, pa tudi študent te fakultete, če je napisal seminarsko nalogo s tega področja.

Iniciativni odbor društva pričakuje številno udeležbo. Ta naj potrdi upravičenost ustanovitve stanovske organizacije, ki bo delovala v korist pospešenega in poglobljenega dela na področju, ki je za našo skupnost izrednega družbenega pomena.

Slovenije, ki so s preprostimi besedami risali razmere po vaseh in razlagali prizadevanja in bojni duh kmečkega ljudstva.

Ko je oblast prepovedala Ljudsko pravico, se je začela po vsej Sloveniji akcija zbiranja podpisov pod besedilom protesta proti prepovedi. Četudi so oblasti podpisnike protesta preganjale in celo zapirale, je akcija trajala vse leto 1936 in dosegla visoko število 20.000 podpisov.

Kot smo ugotovili, je bila Zveza kmetijskih fantov in deklet, se pravi jedro njenega članstva, v vsem obdobju druge polovice tridesetih let eden izmed pomembnih zaveznikov kmečko delavskega gibanja in poznejše Zveze delovnega ljudstva Slovenije na slovenski vasi.

Poleg tega je zlasti od leta 1936, od začetka španske državljanske vojne, v katero sta vse bolj odkrito in nasilno posegali obe fašistični državi, Nemčija in Italija, med članstvom Zveze kmetijskih fantov in deklet in v dejavnosti njenega vodstva začel videti nevarnost protifašističnega duha, povezan s spoznanjem o nujnosti obrambe svobode in neodvisnosti lastnega naroda in države pred morebitno fašistično agresijo. To spoznanje se je med kmečkimi množicami – še posebej med člani mladinske organizacije – poglobilo zlasti po priključitvi Avstrije k nacistični Nemčiji, s čimer se je navarnost nacizma približala prav do meja Jugoslavije in še posebej Slovenije. Razkosanje in zasedba Češkoslovaške je samo še bolj utrdila protifašistično usmeritev društva kmetijskih fantov in deklet. To je bilo še toliko bolj važno in potrebno, ker je med najrevnejšimi sloji vaškega prebivalstva, zlasti na Štajerskem, nacistična propaganda večje izkoriščala obupen socialni položaj kmečkih ljudi in jim slikala Hitlerja kot rešitelja iz bede. Najbolj nezaveden in nepoučen del kmečkih ljudi je sprva celo na-

sedel takim množičnim nacističnim propagandnim akcijam, ki jih je profašistična vlada Stojadinovića mirno dovoljevala.

Umevno je, da je našla med mladino polno razumevanje politika partije, ki je težila k združevanju vseh ljudskih sil in spodbujala k obrambi svobode in neodvisnosti domovine.

Da je taka politika partije naletela na pozitiven odmev v celotni organizaciji in tudi v vodstvu Zveze kmetijskih fantov in deklet, priča vsebina resolucije, ki jo je sprejel glavni odbor zveze na seji v Celju dne 15. maja 1938. Resolucija se glasi:

»V prepričanju, da izpoveduje mnenje celotnega članstva, se čuti glavni odbor Zveze kmetijskih fantov in deklet, z ozirom na po-

ložaj, ki je nastal po nedavnih mednarodnih dogodkih, dolžan ugotoviti:

1. da je bil vselej in povsod najvišji namen in smoter kulturno prosvetnega dela vzgojiti novo generacijo slovenske kmetijske mladine v svobodoljubju ter stanovski, narodni in državljanski zavesti;

2. da je potrebno krepiti slovensko narodno zavest in pojačati čut pripadnosti k narodnostnemu sklopu Jugoslavije, da vzraščajo novo pokolenje slovenskega kmeta neodvisno od vsakega tujega vpliva, optimistično in zavedajoče se odgovornosti za narodno bodočnost in državno samostojnost;

3. da je potrebna združitev vseh narodnih sil, ki naj se izraža v čim tesnejšem sodelovanju vseh slovenskih organizacij v narodnoobrambne svrhe;

4. da je za dosego socialnih ciljev slovenskega kmetstva in za zagotovitev svobode kmetijskega doma in njegovega napredka, ki je temelj narodne neodvisnosti, pripravljena sodelovati z vsemi odgovarjajočimi stanovskimi ustanovami slovenskega kmeta in tako pojačati zahteve kmetijskega ljudstva, ki terjajo z ozirom na tujo podtalno propagando nujne rešitve.

V trdnem prepričanju, da more le složno delo vseh plasti naroda zagotoviti njegov obstoj in napredek, dajemo to resolucijo v javnost.

Glavni odbor
Zveze kmetijskih fantov in deklet
v Ljubljani.

Glasilo Zveze Gruda je namenjalo vse večjo pozornost dogodkom po svetu. Uredništvo je uvedlo v ta namen tudi posebno rubriko »Svetovna opazovalnica«. V tej rubriki so objavljali svoje članke pod različnimi imeni tudi nekateri komunisti zlasti člani Njive, med njimi na primer Marjan Vesenjak. Kar je najbolj pomembno, pa je vsekakov dejstvo, da je Gruda mednarodna dogajanja prikazovala in tolmačila karseda preprosto in povsem v skladu s stališči ljudskofrontovskega gibanja, z drugimi besedami predano – v duhu politike Komunistične partije in to še posebej v času po ustanovnem kongresu KPS na Čebinah leta 1937, ki je vse slovensko ljudstvo karseda resno opozoril, kako se nad »usodo našega stoletja mučenega in zatiranega slovenskega naroda, ki je pretrpel v svoji zgodovini vse, kar more pretrpeti majhen, nikoli svoboden narod, grozeče kopičijo oblaki, ki jim ni primere v njegovi zgodovini...«

»Na kocko je postavljen njegov narodni obstoj v trenutku, ko je on sam – zaradi razcepljenosti in neenotnosti – neoborožen in nesposoben za obrambo,« se je glasil poudarek v manifestu čebinskega kongresa KPS.

(Se bo nadaljevalo)

Zdraviliško-klimatsko zdravljenje vojaških invalidov in odlikovancev v letu 1986

Vse večje potrebe invalidov po zdraviliško-klimatskem zdravljenju ter aktualnost problematike narekujejo stalne aktivnosti in priprave pristojnih služb pred pričetkom odobranja zdravljenja v tekočem letu.

Tako so predstavniki Republiškega komiteja za borbe in vojaške invalide, predstavniki Zdravstvene skupnosti SR Slovenije ter predsedniki zdravniških komisij I. in II. stopnje, ki odobravajo zdraviliško-klimatsko zdravljenje vojaškim invalidom in odlikovancem v decembru preteklega leta, obravnavali problematiko in probleme, ki se pojavljajo na tem področju, ter sprejeli

usmeritve in kriterije, ki bodo služili za nadaljnje delo.

Naglo slabšanje zdravstvenega stanja upravičencev do zdravljenja, obenem pa limitirana sredstva ter porast cen zdraviliških storitev v zdraviliščih bodo tudi v letošnjem letu narekovali upoštevanje že sprejetih kriterijev in individualne obravnave posameznikov tako, da bo zdravljenje zagotovljeno vsem, ki jim je glede na zdravstveno stanje nujno potrebno, ne glede na viro financiranja. Dolžina zdravljenja, obseg terapije ter izbor zdravilišča bodo še naprej v izključni pristojnosti zdravniških komisij, ki odobravajo zdravljenje v skladu z me-

dicinsko indikacijo in standardizacijo zdravilišč. Zdravljenje bo potekalo vse leto, ne glede na dotok sredstev, pri čemer se v začetku leta določena merila ne bodo spreminjala.

V iskanju boljših rešitev na področju izvajanja zdravljenja v prid invalidom je bilo dogovorjeno, da bodo zdravniške komisije v postopku na I. stopnji odobravale zdravljenje prek celega leta in tako preprečile kopičenje bolniških listov v sezonskih mesecih, kar je povzročalo zastoj pri vabljenju invalidov v zdravilišča. Na ta način imajo invalidi možnost, da odhajajo na zdravljenje že od 1. februarja dalje.

V zvezi s povedanim republiški komite priporoča vsem interesentom, ki so upravičeni do zdravljenja v naravnih zdraviliščih po zveznih predpisih, naj pri pristojnih upravnih organih za zadeve borcev dvignejo bolniške liste in opravijo zdravstvene preglede, potrebne za sklepanje o nujnosti zdravljenja. Zdravljenju v naravnih zdraviliščih naj se odzovejo v rokih, ki se bodo odobravali skozi vse leto, ker je, med drugim tudi zaradi obveznosti zdravilišč do drugih uporabnikov, nemogoče in neupravičeno pričakovati, da bi lahko odhajali na zdravljenje samo v poletnih mesecih. **Anica Klemenčič**

Po decembrski seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije

Za mobilizacijo množic

Že neposredno po zadnji lanski seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije smo poročali, da so imeli borci prvič na dnevnem redu tudi varstvo človekovega okolja. Tokrat povzemamo le nekatere pomembnejše odlomke iz sklepov, ki so jih sprejeli po obravnavi te obsežne tematike.

»Nesporno je,« so ugotovili, »da imajo posegi v okolje trajne učinke in je pri tem treba preprečevati morebitne negativne posledice človekovega ravnanja. Računati moramo tudi na posledice možnih naravnih katastrof in izjemnih razmer in na to, kakšno dediščino izročamo prihajajočim generacijam oziroma, kaj lahko prinese prihodnost, ki ni odvisna samo od nas.

Naša organizacija se bo odločno zavzemala za vesplošno mobilizacijo ljudskih množic, da se bodo zavestno in po strokovni plati učinkovito bojevale za varovanje okolja ter naravne in kulturne dediščine. Na ljudske množice smo se oprli med NOB in socialistično revolucijo in tako s skupnimi naporami premagali fašizem, danes pa moramo v pogojih svobodne, samostojne in neodvisne socialistične samoupravne skupnosti prav tako strniti vse sile, da bi čim hitreje izboljšali razmere, v katerih živimo, saj so se v zadnjih letih poslabšale.

Negativni učinki na okolje so aktualen družbeno-ekonomski, socialni in družbenopolitični problem. Reševati jih moramo načrtno, strokovno in znanstveno, s tehnološko modernizacijo proizvodnih zmogljivosti, s prestrukturiranjem gospodarstva in z mednarodnim sodelovanjem. Vse to je povezano tudi z dejavnostmi in cilji splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Največkrat so ta vprašanja raznorodna, zapletena in interdisciplinarna. Za njihovo reševanje je potrebna široka in strokovna družbena obravnava. Sanacijske programe moramo pripraviti na podlagi raziskav pojavov in možnih rešitev. Vse to terja družbeno dogovarjanje in samoupravno sporazumevanje ter dosledno in učinkovito uresničevanje planskih nalog.

Razmere, v kakršnih smo, terjajo od vseh organiziranih socialističnih sil zaostreitev osebne in skupne odgovornosti za red v okolju ter dosledno uresničevanje zakonov in predpisov na tem področju...

»Varstvo okolja je sestavni del ohranjanja in razvijanja tradicij NOB in socialistične revolucije. To se

posebno kaže pri varovanju spomenikov, spominskih obeležij, grobov in grobišč padlih borcev NOV. Za njihovo varovanje, obnavljanje in zaščito je treba dosledneje uresničevati lokalne in območne družbene dogovore ter pokroviteljstva ter druge oblike varstva nad spomeniki, spominskimi obeležji in objekti iz naše polpretekle zgodovine.

Varstvo naravne in kulturne dediščine, skrb za varno in zdravo okolje, poudarjena odgovornost socialistične družbe za mirno življenje ljudi, strategija zanesljivega in trajnega razvoja, uvajanje sodobne in čiste tehnologije, razvoj samoupravljanja in spodbujanja ustvarjalnosti delovnih ljudi in občanov, zlasti mladine – vse to ima svoje lokalne, področne, a tudi širše družbene in mednarodne razvojne poti. Udeleženci NOB se zavedamo, da največjo nevarnost za človeštvo in svet predstavljajo na posameznih območjih moderna vojna in druga sredstva za uničevanje, zlasti tista, ki trajno degradirajo naravo. Zato se bo ZZB NOV še odločneje zavzemala za mir in neuvrčenost, za ustvarjalno sožitje med sosednjimi in drugimi narodi in državami ter za sodelovanje z vsemi naprednimi, demokratičnimi in miroljubnimi gibanji v svetu. Zavzemali se bomo za zmanjševanje oboroževanja, za preprečevanje razvijanja novih uničevalnih sredstev, za brezatomsko območje na Balkanu, v Sredozemlju in drugod v svetu ter za to, da bo nuklearna energija uporabljena v miroljubne in človekoljubne namene. Enega pomembnih smotrov te energije vidimo v tem, da bodo z njeno pomočjo hitreje ustvarjene razmere, v katerih bo namenjenih več sredstev za odpravljanje razlik v razvoju naših in drugih narodov in narodnosti.

Pričakovati je, da bodo tudi borci po občinskih in krajevnih organizacijah spregovorili o vprašanju varstva okolja, zlasti o tistih problemih, ki zadevajo njihovo ožje življenjsko okolje, njihove krajevne in mestne težave na teh področjih; da bodo tako tudi oni prispevali k večji ozaveščenosti ljudi in k lažjemu usmerjanju ter odločanju občanov v primerih, ko bo treba sprejemati nadvse odgovorne odločitve o vrstah energije, ki jo bomo uporabljali, o načinih za zmanjševanje onesnaževanja okolja, o vlaganjih v nove tehnologije in v nove delovne usmeritve...

B. Ž.

Z zbora Skupnosti borcev Gorenjskega odreda

Odprto pismo

Borci Gorenjskega odreda, ki so se v decembru zbrali na svojem tretjem zboru v Kranju, so spregovorili o številnih vprašanjih naše družbene sedanjosti. Spričo vsega, kar so povedali in kar jih je žulilo, so se odločili, da pošljejo Republiškem odboru ZZB NOV Slovenije pismo, ki zajema poudarke njihovih stališč. Ta temeljijo na avnojskem izročilu, samoupravljanju in neuvrčenosti miroljubne Titove Jugoslavije, ki je zrasla za ceno številnih žrtv in naporov – tudi s strani borcev Gorenjskega odreda. Zato so med drugim v ismu zapisali:

»Naš narodnoosvobodilni boj, katerega del smo bili, je omogočil povojne uspehe in zmage na notranjem in zuna-

njem področju. Titova Jugoslavija je dosegla velik mednarodni ugled in zaupanje. Napornim povojnim desetletjem, polnim odpovedovanj in visoke morale, a vendar še ne dovolj razvite ljudske in gospodarske sposobnosti, so sledili spozabljanje, nerazumno zadolževanje, škodljive in razmetljive investicije, neobdelana polja, neizkoriščanje danih možnosti, neizkoriščanje domačega znanja, kar vse je porajalo nove težave in nepravilnosti. Porajali so se birokrati, tehno-karieristi, novi zadolževalci brez odgovornosti ljudstvu, dvoličnejši, zapravljivci delavskih žuljev in ljudskega premoženja. Frazerji in razni povzpelniki so kljub občasnim opozorilom, zlasti opozorilom

borcev, pripeljali državo v razmere, ko so začeli groziti velika brezposelnost, najvišja stopnja inflacije v Evropi, ki ji kljub raznim zagotovilom še ni videti konca, in strahovito, težko razumljivo naraščanje cen. Začelo se je neupravičeno bogatenje posameznikov: pred kratkim smo slišali, da je v državi okoli 250.000 premožnejših, ki veliko deviz nalagajo tudi v tuje banke. Po drugi strani pa narašča število ljudi, ki so se znašli na robu življenjskih možnosti. Med njimi je velik del delavstva, mladine, upokojevcem in invalidov, ostarelih kmetov in podobnih.

Vse to je zastrupilo človeške in nacionalne odnose. Obenem pa se širijo kompromisarstvo, različne oblike podkupovanja, špekulacije in neplačevanje davščin s strani obogatelih, upadala delovna vnaša in morala, zgubljajo se poštenje, spoštovanje do dela in soljudi skratka – vse tisto, za kar smo se tolkli v NOB. Hudo trpita

tudi ugled naše države in socializma.

Borci Gorenjskega odreda so opozorili, da je v tako napačnih neugodnih okoliščinah olajšano delo vsem tistim, ki so, bodisi navznoter ali navzven, sovražniki te države in njene ureditve. Pri tem brskajo po zgodovini NOB, iščejo »pravo resnico« ter si prizadevajo razbijati enotnost Jugoslavije. Večkrat so jim pri tem v pomoč nekateri tovariši, ki so bili nekoč celo med voditelji.

Borci so zavoljo vsega, kar se dogaja, zaskrbljeni, še dodatno zato, ker že leta ne izvajamo številnih celotnih najvišjih ravni sprejetih dogovorov. Vsem padlim za svobodo pa smo dolžni večjo odgovornost. V njihovem imenu moramo zahtevati hitrejše reševanje vseh naših odprtih vprašanj – na temeljih ekonomskih zakonitosti, vrednot narodnoosvobodilnega boja ter idej samoupravega socializma.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Lovrenc na Pohorju – Skupaj z drugimi krajani

Že vrsto let je krajevna borčevska organizacija na Lovrencu na Pohorju nadvse dejavna. Večina članov sodeluje pri izvajanju nalog, ki se o njih dogovorijo v družbenopolitičnih organizacijah in v krajevni skupnosti. Sproti se dogovarjajo za reševanje različnih problemov, še posebej, ko gre za komunalno urejanje kraja in bližnjih zaselkov.

Sodelovanje s tamkajšnje osnovno šolo, ki nosi ime po Šercerjevi brigadi, je dobro in celo vzorno. Učenci se vsako leto z vso resnostjo lotijo kviza na temo NOB in Šercerjeva brigada, kjer borci lahko slišijo celo stvari, ki jih še niso vedeli.

Skrb za socialno in zdravstveno varnost med borci je dobra. Usmerjajo k ostarelim in bolnim pa tudi socialno ogroženim članom.

Na nedavni volilni skupščini so znova izvolili dosedanje člane odbora, saj so menili, da so bili pri delu uspešni. Še posebej pri tem omenjajo predsednika Mirka Kurbusa in tajnika Ruperta Ariha. Slednji tajnikuje že tri desetletja in je pri svojih osemdestih še vedno ustvarjalen.

Na zadnji skupščini so z nezadovoljstvom ugotavljali, da Lovrenc na Pohorju kljub svoji nadvse pestri in slikoviti zgodovini ter deležu v NOB še vedno ni dočkal monografske obdelave.

Drago Miklavc

Maribor – Nenehna prisotnost borcev v naši družbi

V nabiti polni dvorani šole »Bojana Iliča« v Mariboru je združenje zveze borcev NOV »Ob parku« opravilo uspešno letno volilno konferenco. V ospredju je bilo poročilo predsednika Mikliča, ki že štiri leta izredno uspešno vodi krajevno organizacijo zveze borcev. Iz njegovega izčrpnega poročila je bilo razvidno, da je organizacija, ki vključuje 166 borcev, opravila v preteklem letu vrsto nalog in zadolžitev, zastavljenih v delovnem načrtu. Njeni člani delujejo v vseh samoupravnih družbeno-političnih telesih, organizacijah in društvi, tja do krajevne skupnosti in soseske, (čeprav je povprečna starost članstva že 70 let). Vzorno je urejena skrb za bolne in socialne pomoči potrebne borce, od zdravniške pomoči v borčevskem dispanzerju, do obiskov na domu pri onemoglih. Mnogo članov je izredno aktivnih pri prenašanju tradicij NOB na mlade, saj predavajo po šolah najrazličnejše teme iz zgodovine NOB.

Živahna razprava, ki se je dotaknila tudi nekaterih negativnih pojavov v naši družbi, denimo nacionalizma, o katerem je v razpravi povedal nekaj tehničnih besed Štefan Pavšič, član sveta republike.

Zbrani borci so ob pohvali izglasovali razrešnico dosedanjemu odboru in enoglasno izvolili kandidate za člane krajevnega predsedstva, delegate za skupščino in predsedstvo občinskega odbora svoje zveze v občini Maribor-Rotovž ter člane odbora ZZB NOV Maribor-mesto. Odbor je za vestno in požrtvovalno delo podelil knjižne nagrade tajniku Frančku Žnidaršiču, ki je deset let vzorno opravljal tajniške dolžnosti, in Adolfu Dergancu, predsedniku komisije za pomoč borcem.

Dušan Mevlja

Nova Gorica – Priznanja pripadnikom bataljona Grupi d'azione patriottici

Nedolgo tega je bila v Trziču (Monfalcone) krajša slovesnost v okviru že tradicionalnih stikov med ZZB in ANPI. Namenjena je bila podelitvi priznanj in spominskega znaka II. Brigade VDV – NO pripadnikom bataljona GAP (Grupi d'azione patriottici), ki se je bojeval v sestavi brigade od konca 1944. leta do osvoboditve. Poleg več kot sto borcev, pripadnikov tega bataljona in drugih italijanskih enot so se slovesnosti udeležili tudi svoji padli in po vojni umrli pripadniki bataljona. Med gosti so bili tudi Franc Novak jugoslovanski konzul v Trstu, Jože Pahor, predsednik občinskega odbora ZZB NOV Nova Gorica in Karlo Zorn, predstavnik KS Renče pri Novi Gorici.

V imenu odbora skupnosti borcev II. brigade VDV-NO je spregovoril predsednik Andrej Grapulin-Tomaž, medtem ko je Plinio Tomasini, vojni politikar bataljona, v svojem govoru podrobno orisal bojno pot bataljona. Med drugim je poudaril, da je bataljon nastal v drugi polovici leta 1944 iz skupin GAP, ki so se ustanovljale kmalu po kapitulaciji Italije na območju Trziča in Trsta ter delovale bodisi samostojno, bodisi v tesnem sodelovanju z enotami VOS-OF in drugimi diverzantskimi skupinami.

Spregovoril je tudi Riccardo Giancesu, ki je po veljeval bataljonu od decembra 1944. do konca vojne. V številnih akcijah, zlasti v samem Trziču in po Furlaniji, je v bojih padlo 20 borcev, med njimi tudi komandant bataljona Federico Pacor-Americanetto in politikar bataljona bataljona Miloš Kumar.

Po razdelitvi priznanj in spominskega znaka so se udeleženci slovesnosti poklonili spominu na padle borce ob spomeniku na trgu Monte v Trziču. Srečanje se je nadaljevalo z družabnim delom. Na njem je tekla beseda o nadaljnji razširitvi sodelovanja med bataljonom GAP in ostalimi enotami II. brigade VDV-NO. Dogovorili so se, da bo skupnost borcev bataljona GAP zaprosila za podelitev domicila v KS Renče, kjer se je bataljon v času svojega delovanja dalj časa zadrževal.

A. G.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Devetindvajsetič po stezah partizanske Jelovice Spomini na junaški boj živi v ljudeh

Dražgoše, prijetna gorenjska vasica na pobočju Jelovice, so bile minulo soboto in nedeljo končna postaja velikega števila ljudi. V teh januarskih dneh se namreč spominjamo štiriinštiridesete obletnice bitke Cankarjevega bataljona, ki je tri dni zadrževal nekajkrat močnejšega sovražnika. Ta boj bo ostal zapisan v naši zgodovini kot simbol kljubovanja sovražniku in naravi in obenem kot simbol tesne povezanosti ljudstva z njegovo vojsko.

»Množični obisk prireditelj in osrednje proslave sta največji spomenik Dražgoški bitki«, je na prostoru pred osnovno šolo Staneta Žagarja glasno razmišljal eden izmed pobudnikov teh prireditev, sicer tudi sam borec NOV – **Janez Lošina-Mali**. »Vsi smo zelo veseli, da ljudje niso pozabili na bitko, pa čeprav je od nje minilo že polnih štiriinštirideset let. Predvsem pa je pomembno, da se tu v Dražgošah srečujemo borci in mladina in tudi na ta način ohranjamo

Pasje ravni, iz Soteske v Bohinju, iz Stražišča, iz Škofje Loke, iz Selc, od Rudna in iz Kroke. Prav gotovo so imeli najnapornejšo pot pohodniki iz Pasje ravni, ki so odšli na pot že v soboto ob 23. uri in so prispeli v Dražgoše po dobrih dvanajstih urah naporene hoje. Kljub temu so prišli na proslavo s pesmijo na ustih in ob spremljavi harmonike. Pot je bila še posebej težka, ker je žled porušil veliko drevja, ki je padlo na pot. Posebne ekipe so sicer skušale že teden dni

suhe srajce. **Lojze Blatnik** je povedal, da so to planinci iz Besnice, in sicer prva naveza. »Smo stalna ekipa, ki se udeležuje vseh zimskih pohodov. Tako smo bili na Stolu že dvanajstkrat, hodimo na Blegoš, Porezen, Veliko Poljano in drugam. V Dražgošah pa smo letos že desetič. Pot nas je vodila iz Besnice čez Jošt, Špičasti hrib in Mohor do Dražgoš. Zato smo porabili približno štiri ure.

Udeležili se bomo proslave, nato pa jo bomo mahili nazaj čez Podbelico, Nemilje v Besnico. Računam, da bomo na poti vsega skupaj sedem ur. Seveda pa ne pridemo v Dražgoše samo zaradi hoje, ampak tudi zato, da obudimo spomin na bitko. Starejši se je tudi spominjamo, saj smo slišali

njega tekmovalja se je udeležilo osemindvajset ekip, dve sta, žal, odpovedali.

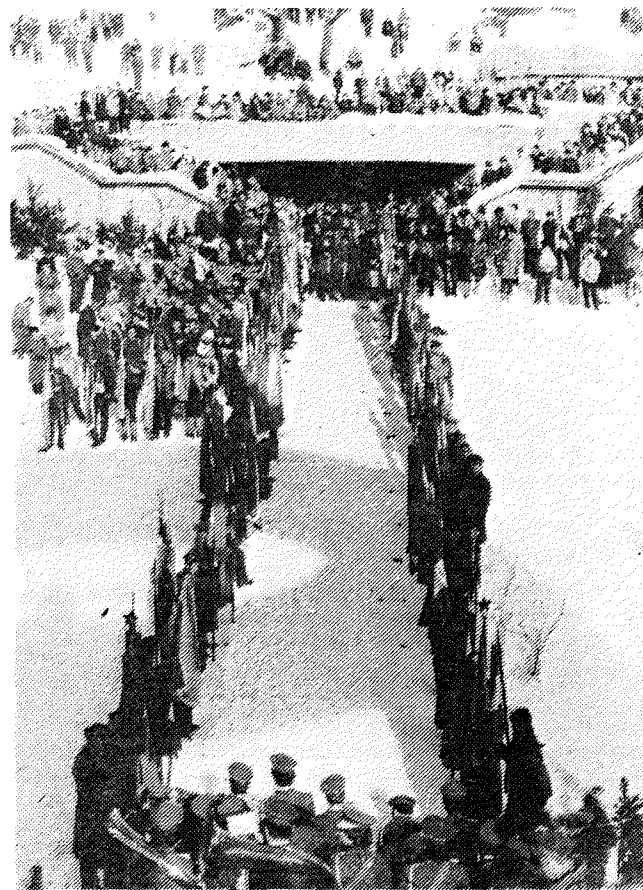
Kot je povedal **Tone Turk**, rezervni starešina z Vrhničke, teoretične naloge niso težke. Problem zase so bili zemljevidi oziroma njihove nekvolitene kopije. Streljali so dobro, čeprav niso smeli izstreliti enega metka, ker so prekoračili čas, določen za streljanje cele ekipe. Izredno zahteven pa je sam pohod. Za tekmovalje se niso najbolje pripravljali. Celotna ekipa je imela kondicijske priprave le dvakrat, sicer so vadili po skupinah. Skupaj so tekli predvsem rezervni starešine, ki so nekoliko starejši. Pot na Ulovko pa je precej podobna tej iz Kroke v Dražgoše.

»Našo ekipo smo sestavili na podlagi izbirnega tekmovalja«, je pripovedoval **Adi Njivar**, vodja ekipe iz občine Maribor-Pesnica. »Ker smo iz različnih krajev, smo se pripravljali predvsem individualno, samo streljali smo skupaj. Teoretične naloge so bile dokaj lahke. Tiste na našem občinskem tekmovalju so bile precej težje«.

Med mladinci iz Novega mesta je bil tudi **Damir Zbogar**, učenec tretjega letnika srednje šole pedagoško-tehnično-naravoslovne usmeritve. »Letos sem prvič v Dražgošah. Organizacija je zelo dobra in tekmovalje poteka po urniku. Za sodelovanje v tej ekipi me je pridobil moj učitelj obrambe in zaštite na šoli. Vsi trije mladinci smo se izkazali pri tem predmetu, mislim pa, da nas je povezal z ZRVS zaradi tega, ker smo vsi trije atleti.

Skupnih priprav nismo imeli, tako da je danes ekipa prvič skupaj. Rezervne starešine imajo precej težjo nalogo kot mladinci. Če že od prej poznaš našo NOV, ne bi smel narediti bistvenjših napak. Mladinci smo si med seboj razdelili gradivo in mislim, da smo dobro opravili svoj del naloge«.

Eden najmlajših udeležencev tekmovalja Po poteh heroja Kebeta je bil **Beno Gajer** iz Gornje Radgone, ki je sicer učenec prvega letnika srednje kovinarske, strojne in metalurške šole v Mariboru. V ekipo svoje občine se je uvrstil po tekmovalju ekip mladincev prostovoljcev teritorialne obrambe, ki je bilo v Mali

V Dražgoše in na osrednjo proslavo ob obletnici legendarne bitke je prišlo več tisoč ljudi, med katerimi so bili predstavniki našega družbenopolitičnega življenja, JLA, teritorialne obrambe in organov za notranje zadeve ter predstavniki naših rojakov iz Števerjana v Italiji.

Polani. Mladinci so dobili brošure, po katerih so se pripravljali. Po njegovem naloge niso bile pretežke, saj je veliko stvari poznal že iz šole.

Končni seštevek točk je pokazal, da se je najbolje odrezala ekipa iz Murske Sobote in že drugič zapovrstjo zasedla prvo mesto. Druga je bila ekipa iz Kočevja, tretja ekipa iz Škofje Loke, četrta domžalska, peta kamniška...

Kaj je pokazalo letošnje tekmovalje? Vnovič se je potrdilo, da lahko zmaga samo tiste ekipe, ki so enakovredne po znanju in starosti. Tako je v zmagovalni ekipi razlika med najstarejšim in najmlajšim tri ali štiri leta. Prav tako jasno je, da ne more zmagati, kdor nima za seboj skupnih priprav tako na teoretičnem kot praktičnem področju in torej ni dobro telesno pripravljen. Nekatere ekipe so se pripravljale za Dražgoše že od septembra, ko sploh še niso bili znani pogoji za nastop na tekmovalju. Prav gotovo pomenijo takšne priprave tudi dodatno izobraževanje in usposabljanje rezervnih starešin ter obrambno urjenje mladincev.

V okviru prireditev v Dražgošah je na Jelovici potekalo tudi jubilejno 15. prvenstvo smučarskih patrolj, ki ga je pripravil Pokrajinski štab TO za Gorenjsko. Udeležilo se ga je štirideset moških ekip teritorialne obrambe, JLA in organov za no-

tranje zadeve, prišle pa so tudi ekipe TO iz drugih republik in pokrajin. Zmagala je ekipa TO Kranj pred ekipo TO Radovljica in ekipo zaščitne enote milice.

Natančno opoldne se je pred spomenikom nedaleč od Dražgoš začela slovesna proslava. Slavnostni govornik je bil poveljnik teritorialne obrambe Slovenije generalmajor **Edvard Pavčič**.

Ko sva po končani proslavi sedela z Janezom Lošino-Malim v šolski garderobi, je kar žarel od veselja in zadovoljstva. Sicer pa: zakaj ne bi? Spominske prireditve so pokazale, da je spomin na bitko Cankarjevega bataljona med ljudmi še vedno živ. Živ pa je še posebej med mladimi. Poleg tega pa Dražgoše že dolgo niso samo domena občine Škofje Loka, temveč praznik vse Gorenjske, Slovenije in Jugoslavije. Janez Lošina rad omenja podatek, da občinski odbor ZZB NOV iz Kranja vsako leto pošlje v Dražgoše približno 1200 pohodnikov, ki pridejo na cilj po poti heroja Iva Slavca-Jokla.

Ponosen pa je lahko tudi zato, ker je eden od pobudnikov za to in takšno prireditev. Z Milošem Rutarjem, našim znanim smučarskim delavcem, sta prva predlagala sedanjega obliko prireditev. Skozi leta se je obnesla kot zelo uspešna.

Ko sem ga vprašal, koliko je še živih borcev, ki so se tolkli v Dražgošah, je temna senca preletela njegov obraz. »Še kakšnih deset«, je dejal, »danes pa sem v Dražgošah videl samo Ivo Šubica in Tinčka Hrena. Kaj hočemo... Leta tečejo in starost pobira svoj davek. Važno pa je, da ostaja spomin na Dražgoško bitko živ med ljudmi, da bodo o njej tudi poslej pripovedovali zanamcem.

Še nekaj trenutkov in boj s sekundami bo končan.

Bojan Kuntarič

Janez Lošina-Mali

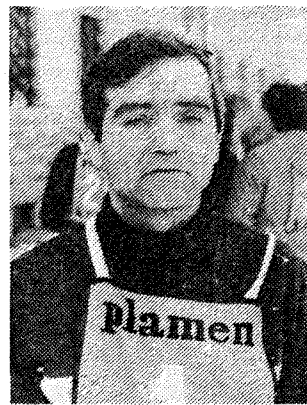
Zvone Ivanovič

Lojze Blatnik

Tone Turk

Adi Njivar

Damir Zbogar

Beno Gajer

izročila našega boja in socialistične revolucije.«

Janez Lošina-Mali je bil lahko upravičeno zadovoljen. V Dražgoše so prihajali pohodniki, mladina, pripadniki naših oboroženih sil in organov za notranje zadeve po vseh možnih poteh in stezah. Prihajali so v organiziranih pohodnih enotah ali v manjših skupinah in celo posamično. Kdor je hotel s svojo prisotnostjo počastiti spomin na bitko, je imel na voljo sedem pohodnih smeri in sicer iz

pred pohodom to drevje odstraniti, vendar ga je bilo preveč, da bi bili pot povsem očistili.

Med pohodniki, ki so prišli v Dražgoše iz Kroke (njihov pohod se je imenoval po narodnem heroju Antonu Dežmanu-Tonču), je bil **Zvone Ivanovič** iz Lesc. »S skupino prijateljev redno hodim v gore. Zdaj, pozimi je za takšne izlete mrtva sezona, zato izlete mrtvo vsako prilžnost za hojo. In tako smo se odločili za pohod v Dražgoše. Sam sem letos tu, v tej vasi drugič. Iz Kroke smo odšli ob sedmih zjutraj in jo čez Petelinovč mahnil v Dražgoše. Pot je bila čudovita, enako tudi vreme. V Dražgošah bomo malo počivali, nato pa jo bomo preko Jelovice mahnil čez sotesko v Bohinjo in od tam domov«, je pripovedoval.

Pred osnovno šolo narodnega heroja Staneta Žagarja smo zmotili tudi skupino pohodnikov, ki se je ravno preoblečala v

streljanje in videli begunce.

Posebno mesto prireditvam ob obletnici dražgoške bitke pa gre tekmovalju ekip, ki jih sestavljajo rezervni vojaški starešine in mladinci. Letošnje tekmovalje, ki poteka pod geslom Po poti heroja Kebeta, je bilo že dvanajsto po vrsti. Tekmovalje rezervnih starešin in mladincev ima tri dele. Najprej morajo v Kropi opraviti naloge iz topografije in taktike ter odgovarjati na vprašanja, ki zadevajo dražgoško bitko; nato je na vrsti streljanje z malokalibrsko puško; tretji del – tek iz Kroke prek Jamnika do cilja v Dražgošah – pa je najtežji. Od udeležencev zahteva veliko dobre telesne pripravljenosti in predvsem tovaršstva. Vsaka ekipa ima s seboj tudi vrvi, s katerimi pomagajo tovarišu, ki na poti omaga. Pravila tekmovalja so namreč takšna, da mora priti ekipa v cilj skupaj, sicer je diskvalificirana. Letoš-

Spomini Crnega

Dober mesec je tega, kar je ugasnilo življenje enega najvidnejših partizanskih komandantov in komisarjev, kasnejšega general-podpolkovnika Jožeta Jakomina-Crnega. Ob smrti smo se ga tudi na straneh TV-15 spomnili s priložnostnim poslovnim zapisom, kmalu nato pa nam je prišla v roke precej zajetna mapa s spomini izpod peresa Crnega samega.

Iz tipkopisa bomo v nadaljevanjih objavljali posamezne dele, napisane tako, da jih je mogoče prebrati kot zaključene celote.

Za uvod nam pride v tej zvezi prav zapis, ki ga je ob spominu na Jožeta Jakomina napisal Mile Pavlin.

«...Razsulo jugoslovanske vojske je dočakal kot vojak. Srečno se je izognil ujetništvu. Avgusta enainštiridesetega se je v domači vasi vključil v OF, decembra pa je skupaj z dvanajstimi vaščani odšel k partizanom. Iz maloštevilne skupine, ki je taborila na Kožljeku, je nastal bataljon Ljuba Šercerja...»

Iz tega obdobja je tudi Jakominov spominski zapis, ki smo ga izbrali za današnjo objavo.

(Pozneje – piše Mile Pavlin – so ga premestili v Kočevski bataljon, kjer je postal vodnik in nato četni komandir. S svojo četo se je ob ustanovitvi vključil v Cankarjevo brigado in postal namestnik komandanta bataljona. V marcu triinštiridesetega je bil ranjen. Po odpustu iz bolnišnice v Kočevskem Rogu so ga določili za politkomisarja zaščitne čete topništva v 15. diviziji, po kapitulaciji Italije pa za komisarja 1. bataljona Gubčeve brigade. Marca petinštiridesetega so ga premestili v 15. brigado. Nekaj časa je deloval v političnem odseku štaba 7. korpusa, zatem pa do 15. maja kot politični komisar 15. udarne divizije...)

Taborišče na Vinjem vrhu pri Kožljeku

Spopad z Italijani

Okrog 10. januarja pride v naše taborišče približno 60 tovarišev iz Dolomitov. Zjutraj zapazi naša patrolja večjo kolono oboroženih ljudi, ki se pomika od Pokojišča in Padeža proti našemu taborišču. Vodil jo je tovariš Mirko Bračič.

Drugi dan je osnovan bataljon Ljube Šercerja, s štirimi četami, ki so dobro oborožene. Vsaka ima po šest lahkih strojnic, poleg tega pa je v bataljonu še posebna enota s težkim mitraljezom »Schwarzlose«. Tudi oblečeni nismo slabo. Večina tovarišev je že od doma prišla v dobrih oblekah in čevljih. Nekaj vojaške obleke pa dobimo po okoliških vaseh. Iz Ljubljane dobivamo rokavice, nogavice, jopiče in toplo perilo. Proti mrazu nosimo neke vrste papirnate jopiče. Večina borcev je opremljena s smučkami ali krp-ljami.

Videti je, da Italijani še vedno ne vedo natančno, kje smo in koliko nas je, vedo pa, da se na tem območju razvijajo partizanske skupine v močnejšo enoto. To, kar raste in se razvija v tej strupeni zimi, bo spomladi pod okriljem ozelenelih gozdov vzplamtelo ter resno ogrožalo njihov prestiž. Snujejo načrte, da uničijo partizane, dokler je še zima in ni prepozno.

Pred koncem januarja poskušajo uresničiti svojo zamisel. S treh strani prodirajo na Kožljek, kjer nas nameravajo obkoliti in uničiti. Prva kolona začenja svojo pot v Vrhniko preko Pokojišča v smeri Kožljeka. Druga prihaja iz Cerknice do Begunj, kjer se razdeli v dva kraka, z namenom, da z juga in jugovzhoda prodre na Kožljek. Tretja kolona si je za izhodišče izbrala Rakitno in smer prodora preko Pikovnika.

Takoj, ko Italijani krenijo iz svojih izhodiščnih točk, so na nogah tudi naši terenski obveščevalci. Razlika je le v tem, da prvi

nastopajo tipaje po vseh pravih taktike, drugi pa glas o bližajoči se nevarnosti hitro prenašajo od vasi do vasi, dokler pravočasno ne pride do nas.

Iz kotlov že prijetno diši po fižolu in suhi slanini, ko zvemo za prodiranje Italijanov. Pred nami je kosilo, ko zaslišimo: »Uzbuna!« V hipu smo pripravljeni. Dve četi pod Stankovim poveljstvom kreneta v smeri Pokojišča. Pred vasjo Padež se udarijo z Italijani. Ti pa po izgubah ne kažejo nobenega pravega veselja, da bi prodrli in videli Kožljek.

s patroljo pregledam položaj na Otavah, ter poizvem, kje je kolona, ki je krenila iz Rakitne.

Oboroženi smo s strojnico. Previdno se približujemo vasi. Ko se vzpnemo na hrib nad vasjo, je že noč. Pritajeni za plotovi prislušujemo, če je v vasi vse normalno. Ne opazimo nič posebnega, le močno pasje lajanje nas moti. Še previdneje se spuščamo do prvih hiš. Opazimo skupino ljudi, kakih 50 metrov oddaljeno od nas. Prisluhnem. Govorica je nenavadna za moje uho. Takoj vem, s

Bračič gre z drugima dvema četama proti Kožljeku, da zasede grebene okoli vasi ter zavaruje smer iz Bezuljka in Otav. Položaj je nejasen. Italijanov ni od nikoder, kakor da so se nekje izgubili. Pozno popoldne me Daki določi, da

kom imamo opravka.

Naperim strojnico, pritisnem, toda slišati je samo »škljoc«. Olje je zaradi mraza zamrznilo, pa je vzmet le z majhno močjo pritisnila na zapirac in udarna igla se ni dovolj premaknila.

Možje se ozirajo okoli sebe, pa nas ne opazijo. Ostali tovariši sprožijo ogenj. Hitro preidem iz rafalnega na posamezno streljanje. Zdaj strojnica vžiga. Seveda, uspeh ni tolikšen kot pri rafalih. Drugi dan izvem, da so imeli nekaj ranjencev.

Po tem srečanju nismo bili navdušeni, da bi nadaljevali pot v vas. Ne vemo, koliko je Lahov. Brez premišljanja in posebne komande se hitro vrnemo v hrib, od koder opazujemo in prislušujemo, kaj se dogaja v vasi. Psi kmalu prenehajo lajati, luči po hišah pa naenkrat ugasnejo.

Čez nekaj časa se opogumimo in gremo v vas. Ko pridemo do drugega konca, že zaslišimo Dakija, ki potihem preklinja, ker nekateri tovariši zaostajajo. Od vaščanov izvem, da so Italijani iskali godca. V vasi, kjer nočijo, bi radi plesali. Nekaj malega smo jim zagodli mi, pa ne tako, kakor so oni želeli. Imamo pač precej različne posluhe.

Medtem ko smo v Gornjih Otavah poizvedovali, koliko je Italijanov in kje so, so se nam ti kar sami oglasili. S strojnicami so začeli streljati iz vasi Beč. Nismo jim ostali dolžni odgovora. To jih opozori, da ni varno preživeti noč v hribovski vasi, okoli katere tulijo volkovi. Njihov ogenj – kar sem potem še velikokrat ugotovil – je močan za to, da se umaknejo.

Prodremo v Beč. Italijanov ne najdemo več. Ljudje le strahoma in neradi odpirajo svoje domove. Niso si na jasnem, od kod tako hitra sprememba.

Vojtehov strah

Če je tistega dne kdo doživel polno mero strahu, potem je bil to tovariš Vojteh. Po oni nesrečni zadevi v Bezuljaku, ko je bil ranjen, se je zdravil v tej vasi. Ni imel stalnega bivališča, še manj pa skrivališče. Terenci, ki so organizirali njegovo okrevanje, so ugotovili, da je najbolje (da ne bo zamere), če vsak dan preživi v drugi hiši. Tistega dne, ko so prišli Italijani, je bil gostilničarjev gost. Ker ni imel pripravljenega skrivališča, je gospodar hitro postavil omaro v kot, tako da je za njo ostalo še nekaj prostora za Vojteha. Prav v tej gostilniški sobi so Italijani pripravljali ples. Gotovalo je bil Vojteh vesel, ker smo ga rešili iz zagate.

Naslednji dan smo imeli še nekaj manjših prask z Italijani. Niso se še umaknili v svoje garnizije. Šarili so po terenu, pa je bilo čuti, da se nimajo nameravati resno spoprijeti z nami. Kjerkoli je prišlo do bojev, so se hitro umaknili. Verjetno je bil vzrok neaktivnosti strašni mraz, ki je pestil seveda tudi nas.

Bilo je že čez polnoč, ko je moja desetica prispela v hišo nekega osamljenega kmeta. Vstopimo v prijetno zakurjeno sobo. Gospodinja prižge luč. Ko nas zagleda, zavpije: »Križ božji! Kakšni pa ste, fantje?! Saj ste vsi beli od mraza. Še nosovi in ušesa vam bodo odpadli.«

Tedaj tudi sam opazim

nevarno belino na ušesih in obrazih tovarišev. Brez besed in vprašanj na stečaj odprem okna. Mrzel val udari v sobo. Tovariši se jeze zaradi mojega postopka in mi prigovarjajo: »Zapri! Si neumen, da odpiraš? Če ti je prevroče, pojdi ven...« Ne dam se. Ne pustim zapreti oken. Razlagam jim o nevarnosti, ki nam preti od peči, in s težavo prepričam tovariše, da se premikajo po sobi. Z mrazom sem imel že prej nekaj neprijetnih izkušenj, zato vem, kako je treba ravnati. Le neki mlad fant se ne zmeni za moje nasvete. Leže na topli kmečki peči opazuje naše početje, pa še jezi se zaradi odprtih oken.

Ko se dobro razgibamo in dobimo v lica naravno barvo, zapremo okna. Še vedno nas zebe, posebno v noge. Čevlji so popolnoma trdi, vendar se ne sezujemo. Še naprej hodimo po sobi. Vroče mleko, ki nam ga je pripravila gospodinja, vrne v nas toplino.

Tovarišu na peči pa so se že pokazale posledice: nabrekli so mu ušesa, obraz, nos, prsti na rokah

so mu otečeni, na podplati ima hlebce. Drugo jutro ne more z nami... Potem ga nismo več srečali.

Tretji dan se vrnemo v staro taborišče. Hrana, ki je bila pripravljena za kosilo pred italijanskim prihodom, vsa zmrznjena leži v snegu. Zakaj in od kod to razdejanje?

Partizani so namreč ljudje takšne vere, da je bolje iti v boj, pa tudi »na oni svet«, sit in ne lačen. Ko je dal komandat znak za »uzbuno«, smo zato takoj navalili na kotle. Seveda to ni bilo v skladu z vojaškimi pravili. Daki, ki je menda užival samo, kadar je močno pokalo, se je odločil, da uniči to skušnjava v obliki fižola in slanine. Ročno je obrnil v sneg vse kotle, enega za drugim. Ob vrnitvi v taborišče nam je Dakijeva odločnost kar prav prišla. Zmrznjen fižol in koščke slanine, pomešane s snegom, naložimo v menazhe in topla večerja je hitro pripravljena. Če se je kdo pred tremi dnevi jezil na Dakija – in teh ni bilo malo, med njimi tudi jaz – mu je bil sedaj hvaležen.

Rudolf Dobovišek – Kučev Ruč je bil med vojno s starši izseljen v Srbijo, v Paračin, od koder je oktobra 1944 odšel v slovenski bataljon 1. krajske proletarske udarne brigade in bil z njim na sremski fronti, kjer so nastale tudi pesmi njegovega cikla. Pred nekaj leti mu jih je pesniško izpilil Jože Šmit.

SREMSKA FRONTA

privid

Kako je hladno v rovu!
Zavit v odejo mokro
ves drhtim.
Okoli mene noč
in gluhi molk.

Zarijem ranjene dlani
globoko v žepe,
zamižim...

Kako toplo je zdaj doma.
Sedimo vsi za mizo.
Pred mano
cela gora žgancev,
ob njih skodelica
do roba polna tople kave.

Odmaknem krožnik,
cigareto si prižgem.
Z očetom rečeva besedo,
a mati v kuhinji
s posodo ropota...

Kaj, kaj je to?
Noč, veter, mraz.
V globoko blato sem ujet.
Prekleti Srem!

nocoj

Tako je prijetno
v sobi nocoj.
Toplo je, svetlo,
luč sveti nad mizo
prepolno knjig
in postelja čaka.

Nihče me iz sna
ne bo dramil nocoj,
nihče klical na stražo
v ledeno noč...

Ej, pa smo ležali,
pobje, še veste,
v blato zariti
smo drgetali
od mraka do jutra,
dolge, dolge noči
lačni, zaspani.

Ej, moji pobje,
nocoj...

opatovac 1971

Kje so zdaj grobovi vaši?
V ruši tej, uveli travi?
Pa bili smo fantje taki!

Stali smo veseli v krogu,
stiskali čepč se v rovu,
viže brundali domače.

Vsem oči so zažarele,
dasi trudne in rdeče,
vsem srce je vzplamtelo,
bolno, polno domotožja.

Hej, gremo čez sremska
polja,
čez ravnino pusto, blatno,
skoz-i dež in mraz, viharje,
skozi meteže krvave!

Niste prišli v domovino,
tu po Sremu ste ostali,
tu so zdaj grobovi vaši.

Kučev Ruč

Jože Dežman

Oktobra 1985 smo se poslovili od našega aktivista Jožeta Dežmana. Rodil se je leta 1902 v Žirovnici kot sin železničarja. Zaposlil se je v železnici in pozneje kot delovni invalid prišel k JDŽ. Vso okupacijsko obdobje je sodeloval v NOG kot aktivist in obveščevalec. Ker je bil zaposlen na bohinjski železniški progi, je vsa vojna leta obveščal terenske enote NOV o sovražnikovih premikih. Za svojo prizadevnost je bil tudi odlikovan.

Andrej Škof

Septembra 1984 je umrl član ZN NOV Vase-Goričane Andrej Škof-Perjan iz Vaš, star 83 let. Z OF je začel sodelovati leta 1942. Bil je član gosposdarske komisije. Imel je kmetijo in je tako partizanski vojski veliko pomagal v materialu in hrani, s konji pa je prevažal vse potrebno.

Filip Riček

V 55. letu je v Rečici pri Laškem lani umrl Filip Riček. Kot mlad fant je zanesljivo prenašal razna poročila. Tudi po vojni je bil aktiven član družbenopolitičnih organizacij.

Franc Pustovrh

Spomladi 1985 je tiho odšel iz naših vrst tovariš Franc Pustovrh iz Vaš, rojen leta 1908 v Črnem vrhu nad Škofjo Loko. Bil je borec Prešernove brigade od leta 1944. V mladih letih je iskal zaslužek na kmetih, po vojni pa se je zaposlil v tekstilni tovarni v Medvodah.

Amalija Kosmač

Amalija se je rodila leta 1909 v Žirovnici, novembra lani pa smo jo pokopali na pokopališču v Ledinah. Njen mož je bil borec Gubčeve brigade in je padel v boju na Dolenjskem. Ostala je vdova s tremi majhnimi otroki. Trudila se je, da je obdržala domačijo.

Leopold Juvan-Igor

Konec oktobra lani je po dolgoletni bolezni umrl Leopold Juvan-Igor, nosilec partizanske spomenice, revolucionar in prekaljen komunist. Juvan se je rodil 5. novembra 1915. leta v Kisovcu pri Zagorju ob Savi in odrasčal sredi rudarskih revirjev, kjer se je kmalu spoznal z vso trdoto življenja izkoriščanečega človeka. Dolgo časa je bil brez dela, preživljal se je le s priložnostnimi zaposlitvami.

Kot zaveden član delavske družine je že v stari Jugoslaviji sodeloval v številnih društvi in naprednim značajem in seveda v stvarkah rudarjev, ki so delali v nemogočih razmerah. Na začetku vojne ni okleval niti za hip: takoj je začel zbirati orožje, širil je politično literaturo, raznašal letake... Zaradi vsega tega so ga izvolili v prvi rajonski odbor OF v naselju Kisovec-Loke 1941. leta. Njegovo delo seveda ni ostalo prikrito okupatorju in 15. aprila 1942 sta se z bratom Ivanom podala med revirske borce I. štajerski bataljon, kjer je bil do 11. novembra istega leta. Kot prekaljen borec in politični delavec je odšel v Kozjanski odred, kjer je postal vodnik drugega voda prve čete. V jeseni 1943. leta ga srečamo na reletni postaji TV-27 kot komandirja, kar je ostal vse do konca vojne, ko je bil s celotno postajo priključen tretji brigadi KNOJ, I. bataljonu VDV brigade.

Zaradi njegove in bratove naravnosti se je sovražnik maščeval nad družino: starše so že 25. maja 1942 odpeljali v Mauthausen, od koder sta se k sreči vrnila. Brat Ivan je padel tik pred koncem vojne.

Kljub zahrbtni bolezni se je vendarle živahno udeleževal v družbenopolitičnem življenju svojega okolja, za kar je bil odlikovan z več priznanji pa tudi za svoj delež v osvobodilnem boju.

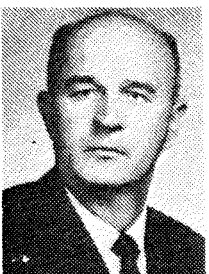
Stanko Šuligoj

Združenje borcev NOV Kisovec-Loke pri Zagorju je novembra lani izgubilo svojega člana Stanka Šuligoja. Rodil se je 1920. leta v rudarski družini. Med aktivne borce NOV se je vključil 1944. leta. Bil je v Dolenjskem odredu in v KNOJ. Za zasluge v NB je bil dvakrat odlikovan.

Anton Dobravec

Septembra lani je umrl Anton Dobravec, član ZB iz krajevne skupnosti Edvard Kardelj pod Smarno goro. Rodil se je pred 59 leti v Smartnem pod Smarno goro. Kot 16-letni je aktivno sodeloval proti okupatorju v Smartnem, Gamelnah in drugih vaseh pod Smarno goro. Illegalno delo ga je vodilo v Šlandrovo brigado, škofjeleški VOS in zaščitno enoto baze 24. Po vojni je delal v delavnicah Avtomontaže.

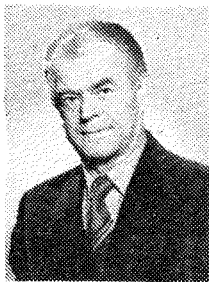
Lazo Zrnič

Na pokopališču v Podkrajju pri Velenju so se konec avgusta lani poslovili od Laza Zrnič, prvoborca in nosilca Partizanske spomenice 1941, prekaljenega komuniste in rodoljuba, nosilca številnih odlikovanj in priznanj.

Lazo Zrnič se je rodil 3. oktobra 1913 v Jaseniku blizu Ogulina. Stevilna družina se je zaradi skromnih dohodkov le s težavo preživljala, dela pa ni bilo moč dobiti. Lazo je pred vojno obiskoval šolo za logarje, vendar tudi po uspešno opravljenem študiju dela ni dobil, kar se mu je posrečilo šele leta 1938.

Ob napadu sovražnikov na domovino je Lazo kaj hitro našel stik z organizatorji odpora, ki so se mu pridružili tudi njegovi bratje in sestre. Zgodaj spomladi 1942 je po sklepu KPJ stopil v Primorsko-Goranski odred - na terenu je postalo zanj prenevarno. V partizanih je imel različne funkcije: bil je politkomisar čete, bataljona in član brigadnega komiteja. Udeležil se je številnih težkih bojev, bil ranjen, v začetku leta 1945 pa se je vsemu pridružil še tifus.

Leto dni po končani vojni je prišel v Slovenijo, v Trbovlje, kot vodja vojnega odseka. Leto dni pozneje je bil premeščen v Mozirje. S svojo pridnostjo, poštenostjo in iskrenostjo, neumorno aktivnostjo v družbenopolitičnem življenju si je pridobil ničkoliko prijateljev. Dolga leta je bil v predsedstvu OO ZB NOV Velenje, nekaj let pa celo predsednik. Vseskozi je s svojim primerom dokazoval, da med poštenimi, preprostimi ljudmi različnih narodnosti ne more biti nikakršnih razlik, ne nacionalizma in sovražnosti. Vselej se je boril za bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti - ne le z besedami, ampak tudi z dejanji.

Milan Novak

Oktobra lani je v 57. letu umrl član ZB v krajevni skupnosti Edvard Kardelj pod Smarno goro Milan Novak. Bil je sin Ivana Novaka-Očka. Ko so očeta Ivana Novaka-Očka leta 1940 aretirali in odvedli v koncentracijsko taborišče, je mati s tremi sinovi ostala sama. 22. julija 1941 je jutranjo tišino presegel strel na sovražnika. Še isti dan je bila aretirana mati Cilka, iz šolske klopi v Smartnem pa so potegnili njenega sina Milana. Oba so odgnali na Hrvatsko, kjer sta internirana pretrpela štiri letno vojno. Po vojni se je Milan vrnil v svoj kraj Tacen. V tovarni KOT se je izučil za rezkalca, postal je član partije, kasneje se je povezal z ljudsko milico. Dolgo je delal pri Iskri. Smrt ga je iztrgala iz naših vrst, ko je bil podpredsednik KO ZB NOV in predsednik komisije za negovanje in poglobljanje tradicij NOB.

Slavko Mihalič-Jurček

Avgusta lani smo se na novomeškem pokopališču poslovili od Slavka Mihaliča-Jurčka, rojenega leta 1928. Še ne petnajstletni deček je že vstopil v Gorjanski bataljon ter se bojeval v Gubčevi brigadi, nato pa vse do osvoboditve v jurišnem bataljonu 15. divizije. Za udeležbo v NOB je prejel več odlikovanj. Bil je 70-odstotni vojaški vojni invalid.

Fani Preskar

V Laškem smo se maja lani poslovili od aktivistke in članice ZB Fanike Preskar. Med NOV je prenašala zdravila in skrbela za topla oblačila borcem. Bila je aktivna članica AFŽ.

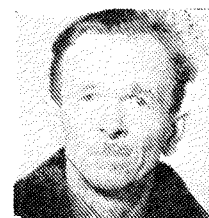
Ivan Špilar

V Laškem smo se junija lani poslovili od 78-letnega borca Ivana Špiljarja. Od 1944 leta je bil borec NOB in odlikovan z medaljo zasluge za narod.

Matija Podkoritnik

Julija lani je umrl Matija Podkoritnik, član ZB Rečica pri Laškem. Rodil se je 1982. na Dolu pri Hrastniku. Kot kmet na Šmohorju je za NOV deloval že od 1942. leta, aktivno pa od januarja 1944.

Janez Žulic

Avgusta lani smo se v Kostanjevici poslovili od Janeza Žulica iz vasi Dolše. Bil je borec Gorjanskega bataljona. Leta 1942, ob znani gorjanski ofenzivi je bil zajet in odpeljan v internacijo v Italijo. Po kapitulaciji Italije so ga Nemci odpeljali v Nemčijo, od koder se je vrnil junija 1945. Takoj se je vključil v obnovo domovine.

Alojz Bevc

Decembra lani smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od Alojza Bevca, člana ZB in VI v Savskem naselju, rojenega 1915. leta v Sv. Križu pri Mokronogu. Od februarja 1944. do konca vojne je bil v taborišču Dachau, potem ko so ga ob begu v Dolomitski odred zajeli in internirali Nemci.

Francka Ukmar

V Rečici pri Laškem smo se poslovili od Francke Ukmar, rojene 1921. leta na Šmohorju. Od leta 1943 je sodelovala z NOG.

Vinko Sopotnik

Novembra lani smo se v Zagorju poslovili od borca Dolenjskega odreda in Zidanškove brigade Vinka Sopotnika. Rodil se je 1915. leta v vasi Brezje pri Čemšeniku. V NOV se je vključil marca 1944. leta. Za zasluge med NOV je bil dvakrat odlikovan.

Jože Smolej

Avgusta lani je v 77. letu umrl Jože Smolej. Delal in živel je v Kranjski gori, pokopali pa smo ga na Bledu. Aktivist je bil od aprila 1944. do januarja 1944, ko ga je okupator zaprl v internirali v Dortmundu, kjer je dočakal svobodo.

Janez Smolej

V Kranjski gori smo se septembra lani poslovili od Janeza Smoleja iz Gozda Martuljka. Rodil se je pred 75 leti. Od 1943 je bil aktivist.

Franciška Potisek

Na dolskem pokopališču smo se poslovili od 85-letne Franciške Potisek, družinske invalidke po ustreljenem sinu 1942. leta.

Franc Murgelj

Novembra lani smo se v Rogaški Slatini poslovili od borca, revolucionarja in upokojenega majorja JLA Franca Murgelja. Rodil se je 1918. leta v Dolnem Vrhovem pri Mirni peči. Pred vojno se je kot delavec vključil v delavsko gibanje, organiziral stavko in zato ostal brez zaposlitve. V letu 1941 je zbral in skrival orožje in drugo vojaško opremo. V začetku 1942 se je vključil kot borec v Zapadno-dolenjski odred in proti koncu leta je bil v Tomšičevi brigadi mitraljezev vse do kapitulacije Italije, ko je prišel v 15. belokranjsko brigado, sprva kot komandir čete in kmalu zatem za komandanta 1. bataljona. Iz zdravstvenih razlogov je 1944. leta postal komandant mesta Trebnje. Po vojni je služboval kot kapetan Ozne v Murski Soboti, Mariboru, Poljčanah in v Rogaški Slatini. Leta 1953 je bil upokojen. Odlikovan je bil z devetimi vojnimi odlikovanji in prejel je več priznanj. Po vojni se je vključil v družbeno življenje kraja in občine, za kar je prejel občinsko priznanje OF in druga priznanja.

Med spisi na temo
Zmaga mrtvega bataljona

Sredi snega in izdaje

Odbor skupnosti borcev 7. SNOUB Franceta Prešerna vsako leto razpiše nagrade za spise na temo Zmaga mrtvega bataljona, ki jih pišejo učenci v spomin na boj 3. bataljona Prešernove brigade dne 15. decembra 1943. Tako je bilo tudi lani. Od sedemindvajsetih povabljenih osnovnih šol Gorenjske se je razpisu odzvalo petnajst šol, ki so žiriji poslale 69 spisov. Žirija je izbrala deset najboljših. Mednje sodi tudi sestavek z naslovom »Sredi snega in izdaje«, ki ga je napisala Lea Zlodej iz osnovne šole »Staneta Žagarja« iz Lipnice in vam ga danes predstavljamo:

Petnajsti december 1943. Zima na Pokljuki. Mraz je že legel na zemljo, ko je šel 3. bataljon Prešernove brigade s Koprivnika v dolino. Bataljon se je odpravljaj na prehranjevalno akcijo v Češnjico.

»Danilo se je že, ko so nas poklicali. S polnimi nahrbtniki smo odšli na Gorenjsko. Lep dan se nam je obetal. Pri hoji nas je oviral visok sneg, a smo kljub temu dosegli cilj. Nastanili smo se v hotelu, kuhar pa je začel pripravljati zajtrk. Okrog poldne smo imeli zajtrk in kosilo obenem. Bili smo brez skrbi. Po kosilu so nam vsem, ki smo bili ponoči v akciji, dovolili počitek. Bataljon se je kmalu nastanil po sobah. Mnogi so se sezuli in slekli, čeprav je bilo prepovedano. Bil sem utrujen, a me je ven vleklá lepa zimska pokrajina. Štab bataljona ni bil v hotelu, ampak na drugi strani hriba, v Vrhunčevih vilah. Po ogledu sem se vrnil v hotel. Bil sem žejen in šel sem v klet, kjer je bila kuhinja. Nisem še stopil vanjo, ko je zunaj zagrmel strel. Pomislil sem, da nekdo strelja na divjad.

Komaj sem nastavil usta na pipo, že so zunaj zaregljali rafali in skozi okno se je vsula toča krogel. Ne da bi se bil oddejal, sem stekel v prvo nadstropje, v sobo, kjer sem imel nahrbtnik.

Tovariši so zbegani iskali obutev in obleko, ki so jo slekli. Pograbil sem puško in jo ucvrl po stopnicah.

Nihče si ni upal ven. Rekel sem si, da me v bajti čaka smrt, zato čimprej ven. Planil sem skozi vrata in mimogrede presodil položaj. Slabo je kazalo. Okoli hotela ni bilo gozda, da bi me varoval. Moj poskus, da bi se prebil čez trato pred hotelom, se je zdel brezupen, a če bi ostal v hotelu, bi bila ta možnost še manjša.

Da bi se rešil, bi moral teči še petdeset metrov v hrib in se na drugi strani bi bil varen. Da bom na teh metrih tarča, sem vedel, toda drugega izhoda ni bilo. Moj izpad je Nemce tako presenetil, da prvi trenutek še streljali niso. Podzavestno sem se v dolgih skokih podal na drugo stran. Po nekaj metrih se je za menoj vsula toča krogel. Vrgel sem se v sneg. Nemci so najbrž mislili, da sem mrtev in so nehali streljati. Jaz pa sem se spet pognal naprej. Toda že po nekaj skokih sem bil spet sredi svinčenega dežja. Spet sem se vrgel v sneg, toda tokrat obsipavanje ni prenehalo tako kmalu. Negibno sem ležal v snegu in pred očmi mi je steklo vse moje krat-

ko življenje, dokler mi niso obstale na domu. Prepričan sem bil, da ga ne bom nikoli več videl. Volja do življenja, nagon po samobrambi človeka sta močnejša od obupa. In to je zmagalo tudi v meni. Kot panter sem planil na noge in pretekel še zadnji konec poti do vrha. Pokalo in žvižgalo je, a zadeli me niso. Na vrhu sem se prevrnil na drugo stran in rešem sem bil ognja. Nisem bil edini, ki sem se tako prebijal. A ostali, ki so poskusili srečo, so obležali že na hotelskem pragu. Od bataljona, ki je pri jutranjem zboru štel nad sto borcev, se nas je za hribom nad hotelom zbralo le štiriindvajset, s tistimi vred, ki so bili v štabu. Za hribom so se vse bolj oglašali mitraljezi.

Oprezno smo se splazili Nemcem za hrbet in užgali po njih, tako da smo temeljito razredčili njihove vrste. Po trenutkih tišine so se za našimi hrbti oglasile nemške puške. Uvideli smo, da so Nemci, ki so vžgali po nas, za hribom mislili obkoliti naše položaje. Znašli smo se v križnem ognju in umakniti se ni bilo lahko. Bili smo neenak boj. Naš velik sovražnik je bil tudi sneg. Na vsakem koraku smo se pogrezali do pasu. Nemci so bili na smučeh in so nas podili s hriba v hrib. Šele pozno popoldne, ko smo se združili z 2. četo, so nas nehali zasledovati. Nismo imeli izgub, a skrbelo nas je, kako je v pensionu. Lakota in utrujenost sta se umaknili, nestrpnost smo pričakovali noči in budno pazili na vsak premik Nemcev. Tedaj pa nam je zastal dih: tih, slab, nekam pritajen pok in nato vršanje po zrak. Na strehi hotela se je zasvetilo. Nemci so uporabili minomet. Zdaj so mine druge za drugo deževale na stavbo. Bilo je jasno, da so tovariši izgubljeni.

Mi smo se vrnili. Naslednje dni smo pokopali mrtve. Samo 17 nas je s trpkostjo na obrazih in v srcih greblo v zmrznjeno zemljo. Trdno smo sklenili, da se bomo sovražniku maščevali. Pozneje smo zvedeli, da nas je izdal mlad fant, domačin, preoblečen v nemško uniformo. Prejšnjo noč je z drugimi vaščani pomagal voziti našo opremo. Toda – kmalu ga je zadela roka pravice, ki pa ni mogla oživiti 70 žrtev, padlih v pensionu in ob njem na Pokljuki.

Tako je zaključil svojo pripoved Janez AMBROŽIČ, borec Prešernove brigade, ki je preživel boj na Goreljku.

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Počitnice na organiziran način

Počitnice so tu in z njimi zimsko veselje. Kakor že nekaj let doslej, ne bodo povsod v Sloveniji istočasno. Približno polovica osnovnih šol se bo predala zimskemu veselju od 13. do 27. januarja, drugih petdeset odstotkov pa od 27. januarja do 10. februarja. V prvo izmeno so določili ljubljanske z obljubljanškimi ter mariborske z obmariborskimi občinami; to so Ljubljana, Maribor, Cerknica, Domžale, Grosuplje, Hrastnik, Idrija, Kamnik, Kočevje, Litija, Logatec, Ribnica, Trbovlje, Vrhnik, Zagorje, Lenart, Ormož, Ptuj in Slovenska Bistrica. In ko bodo ti že »načeli« drugo polletje, bodo ostali slovenski osnovnošolci zaklicali: »Hura, počitnice!«

»Res se prileže teh štirinajst dni počitka,« menijo naši mladi dopisniki, »še posebej po zadnjih tednih, ko so nas v šoli kar zasipali s kontrolkami, spraševanjem in ocenjevanjem znanja, ki ga je bilo treba večkrat prav vleči iz naših glav.«

To je zdaj več ali manj za vami (čeprav samo za presledek štirinajstih dni), ocene so vpisane v spričevala in iskreno upam, da so vaša spričevala, dragi mladi prijatelji, takšna, da vam bodo dala med počitnicami svobodno dihati in se spuščati po zasneženih strminah. Upam, da se nam boste tudi v teh dneh oglasili in nam napisali, kako jih preživljate. Ne bo povsod in za vse enako. Nekateri boste odšli na smučanje s starši, drugi prek občinske zveze prijateljev mladine, spet tretji boste počitnice prebili pri sorodnikih ali pa kar doma. V nekaterih krajih je tudi za te zadnje poskrbljeno, da bodo lahko, če bodo seveda hoteli, organizirano in zabavno preživljali prosti čas. O tem smo se pogovarjali z Janezom Plevnikom z republiške Zveze prijateljev mladine Slovenije. Povedal nam je, da je njihova organizacija glavni nosilec organiziranih počitnic. Gre za dve obliki: prva je zimovanje, druga pa so počitniške aktivnosti v domačem kraju.

Zimovanja so že ustaljena in tradicionalna oblika organiziranih počitnic na snegu. Učenci so bodisi nastanjeni v počitniških objektih, ali pa se vsak dan vozijo na smučišča. Ob smučanju seveda ostane še dosti prostega časa za najrazličnejše sproščene kulturne, zabavne in družabne dejavnosti, ki jim vsaka posamezna skupina zna dati svojo mladostno noto. Zveza prijateljev mladine organizira zimovanje v prvi vrsti za socialno in zdravstveno ogrožene otroke. Še največ težav povzročajo finance. Starši plačujejo prispevek po lestvici glede na dohodek v družini. Toda ti okviri se vedno bolj zožujejo in postavljajo omejitve, tako da se lahko vključuje vedno manjši krog ljudi. Druga »igla« so žičničarji, ki ukinjajo točkovne vozovnice. Te so omogočale začetnikom, da so lahko smučali za malo denarja. Dragih dnevnih vozovnic pa prav zares ne zmorejo.

Ne glede na to pa je organiziranih zimovanj v Sloveniji kar precej: med počitnicami za osnovnošolce, v času pred in po njih pa za predšolske otroke. Za izvedbo programa prevzemajo odgovornost občinske zveze prijateljev mladine, pomagajo pa razne organizacije s strokovnjaki – predvsem zveza telesnokulturnih organizacij.

Kako je s počitniškimi aktivnostmi v domačem kraju? Predvidevam, da večino naših mladih bralcev prav te najbolj zanimajo. To je akcija, ki jo ZPM pospešeno spremlja četrto leto. Ponekod so želeli odlične rezultate, na primer v Kranju, Novem mestu, Titovem Velenju... Kako bo letos? Tudi to akcijo koordinirajo zveze prijateljev mladine v občinah, težišče aktivnosti pa naj bi bilo v krajevni skupnosti. Kjer so društva prijateljev mladine aktivna, tam tudi organizirane počitnice niso problem. V izvedbo se vključujejo razne družbenopolitične, delovne in kulturne organizacije ter društva, vsi, ki lahko pomagajo koristno zapolniti prosti čas. Saj to je tudi namen! Nekega splošnega recepta za organizirane počitnice seveda ni. Prilagoditi jih je treba kadrovskim, finančnim, prostorskim in ne nazadnje vsebinskim možnostim. Veliko je odvisno od iznajdljivosti organizatorja.

»Želimo takšne aktivnosti,« pravi Janez Plevnik, »ki bodo nekaj novega, takšnega, kar otrok ne more spoznati iz šolskega programa. Boljša tržnica, na primer, je

krasna ideja otrok, da preprodajajo igrače in druge stvari, ki so se jih naveličali. Pa razna srečanja, kjer ustvarjalno prikažejo in tudi razvijajo svoje sposobnosti, zanimanja, iskanja. Želimo sproščen, ne togi »šolski« način, navijamo za pristne odnose otrok in mentorjev, otrokom želimo omogočiti, da bodo tudi sami pomagali ustvarjati počitniški program. Seveda, vse neobvezno. Če bo program dober, bodo otroci gotovo prišli. V nekaterih krajevnih skupnostih društva in klubi že poskrbijo za svoje člane, mi pa bi radi, da bi v tem počitniškem času vključili tudi druge otroke, ki jih dejavnost kluba zanima.«

Družbene organizacije in društva se ponekod še vedno ne zavedajo, da so se dolžne vključevati v pravo počitniških aktivnosti. Gre za »generalni« problem osveščenosti. Osnovni element organiziranih počitnic je množičnost, zraven pa sodijo preventivno delovanje na področju varnosti in mladostniške iztirjenosti vzgojno-izobraževalna hotenja in zdravstveni pomen. Imajo pa organizirane počitnice tudi širšo družbeno namembnost. Kakšna olajšava je za zaposlene starše, če vedo, da so njihovi otroci »v dobrih rokah«! Tako bodo na delovnem mestu bolj sproščeni in bolj produktivni.

Morda se tu pa tam pozna, da način organiziranih počitnic še ni »shodil«, da so še iskanja in tipanja. No, mogoče je ravno to tisto pravo, saj vsako iskanje in tipanje prinaša zaželene novosti in s tem privlačnost.

Pozor, pripravljeni, zdaj! (foto: Ž. D.)

Med odprtimi vprašanji tega trenutka je, na primer, ponudba programa za višjo stopnjo osnovnošolcev; da pri tem srednješolcev sploh ne omenjamo. Zanje je organiziranega najmanj, čeprav zadnje čase poskuša nekaj mladinska organizacija sama. Tako v Mariboru uspeva poskus »veslih počitnic«.

Poizvedeli smo torej, kaj je za letošnje zimske počitnice pripravila mestna ZPM Maribor: šolo drsanja, kopanje, ogled kinopredstav; v Pionirski knjižnici bodo ure pravljic; nekatere bo privabila mala likovna delavnica, druge krmljenje divjadi, tretje lutkovna predstava, četrte rekreativno smučanje, sankanje in igre na snegu. Pestro bo in nadejamo se, da se nam bodo mladi dopisniki iz tistega konca oglasili na naši mladinski strani v TV-15. Nič manj zanimivo ne bo v Ljubljani. Zveza telesnokulturnih organizacij je pripravila program za šolsko mladino, v katerem bo veliko drsanja, plavanja, smučanja, namiznega tenisa in planinarjenja. Za najmlajše pionirje, učence od 1. do 5. razreda, pa bo preskrbljeno varstvo v osnovni šoli »Majde Vrhovnik« od šestih zjutraj do štirih popoldne.

Škoda, da ponekod, recimo v Logatcu, ne bo prav ničesar. Nekaj obetov pa je v Hrastniku, Domžalah in Lenartu. Govorimo, seveda, o prvi izmeni počitničarjev od 27. januarja. Ne moremo pa reči še nič dokončnega. Iznajdljivost in uspeh organizatorjev bodo pokazale počitnice same. Sklenili smo, da bomo s fotoaparatom in beležko stopili na prizorišča. Kam – se pa še nismo odločili. Možnosti zagotovo bodo. Vsem počitnikarjem želim prijetne počitnice in veliko tistega, kar jih najbolj zanima!

Živa

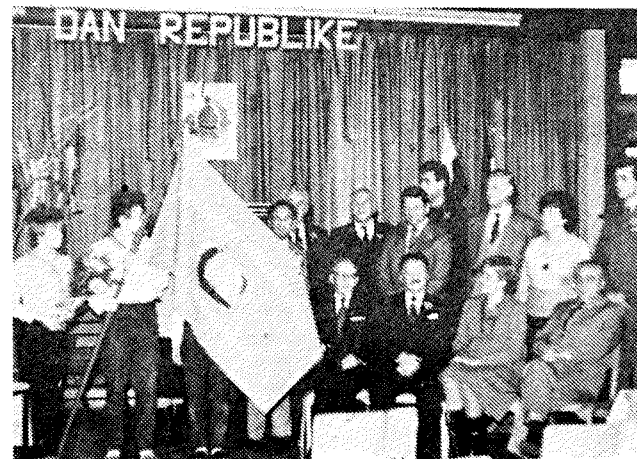
KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Še o zaostalih, a pomembnih dopisih

V predalu je ostalo nekaj dopisov, ki datumsko segajo že kar precej nazaj, pa se mi zdi, da jih ne moremo kar tako zavreči in z novim letom začeti vse na novo. Gre za stvari, ki bodo ostale v vseh prihodnjih časih zaznamovane.

V osnovni šoli Ivana Groharja v Škofji Loki smo ustanovili nov PO. V počastitev 40. obletnice zmage nad fašizmom smo ga poimenovali po GORENJSKEM ODREDU. Član odbora GO Štefan Urbanc nam je v pionirski sobi pripravil stalno razstavo o bojih GO na škofjeloškem območju. Obiskala sta nas pisatelj Ivan Jan in igralec Aleksander Valič, oba člana GO, ki sta nam vsak po svoje predstavila zgodovino tega odreda.

Ob 29. novembru pa smo na proslavi dobili nov prapor. Predal nam ga je predsednik skupnosti borcev GO Anton Kržišnik-Ljubo. Slovesnosti so se udeležili tudi predstavniki občinskega odbora ZZB NOV iz Škofje Loke, občinske organizacije ZRVS, prvoborci iz KS Podlubnik – Stara Loka, člani odbora GO, predstavnik vojašnice Jožeta Gregorčiča in zastopnik odbora relednih kurirjev Gorenjske. Novinarski krožek OŠ Ivana Groharja

Revija Borec 12/85

Ne smem pozabiti, piše na naslovni platnici zadnje lanske letošne številke revije Borec. Te tri besede so obenem naslov prispevka pokojne pisateljice Mire Miheličeve, ki je poleg nekaterih pesmi Nede Geržiničeve in ene pesmi Antona Vodnika edini lep-slovni utrinek v tej številki Borca – zbornika. Ta zbornik sicer ne prinaša znanstvenih razprav, ampak le preproste spomine in pričevanja o ljubljanski obveščevalki in ilegalni Nedi Geržinič, o glavnini ilegalne Ljubljane v letih 1944 in 1945 ter o ljubljanskih aktivistih OF in KP, ki so jih domači okupatorjevi hlapci najprej zverinsko mučili in potem tik pred koncem vojne (4. maja 1945) pobili na Turjaku. Gradivo o vsem tem je zbrala in uredila Ada Krivic s sodelovanjem Hele Skulj in Stane Gerka.

Urednica zbornika Ada Krivic piše v spremni besedi: »Zavestno sem se odločila za zbiranje izjav nekdanjih udeležencev, akterjev teh dogodkov, to je za zbiranje sekundarnih virov, ki naj dopolnijo obstoječe primarne vire, zlasti bolj ali manj verodostojne policijske zapisnike zasliševanj. Od drugih primarnih virov sem uporabila deloma tudi podatke iz zgodovinskega arhiva centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije.«

Od primarnega gradiva je v zborniku natisnjenih pet ohranjenih in – lahko rečemo: obetavnih – pesmi Nede Geržinič pa razno slikovno gradivo, približno petdeset fotografij, nekaj risb, portretov in še tu pa tam kakšna malenkost. Akademsko slikarico Mara Kralj, ki je bila spomladi 1945 zaprta v ljubljanskih policijskih zaporih skupaj z Geržiničevimi, je v ječi narisala veliko portretov sojetnic, tudi Nede Geržiničeve, tako da je bil Nedin portret osnova tudi za tisto sliko, ki jo ima osnovna šola na Ledini v Ljubljani. Pionirski odred na tej šoli nosi Nedin ime.

Se živi udeleženci ilegalnega dela v Ljubljani tik pred koncem vojne imajo danes okrog sedemdeset do osemdeset let. Marsikaj jim je že ušlo iz spomina, vendar so s svojimi prispevki pomagali obnoviti dogajanja v aprilu in v začetku maja 1945, ko so padle zadnje belogardistične žrtve, osemindvajset po številu. Se posebej je treba tu omeniti Hela Skulj, ki je napisala zelo razviden prispevek.

Takoj po vojni je postal zločin na Turjaku splošno znan. Osvoboditelji so žrtve spoštljivo pokopali na ljubljanskih Žalah, potem pa so bili z leti ti in takšni dogodki nekako zanemarjeni. Dokler

je bil še čas, bi morali zapisati vse, kar so vedeli ljubljanski ilegalci. Tako pa nihče ni organiziral pogovorov z njimi o njihovih razmerah, delovanju, zaporih in njih samih, čeprav je bilo to potrebno. Danes, po več kakor štiri-desetih letih, so spomini že obledeli in pri nekaterih še živih ilegalcih so se ohranili le drobci, ki so zapisani v tem zborniku. Med avtorji so nekatere znane osebnosti.

Omenili smo že pisateljico Miro Miheličev. Tudi Nedo Geržiničeva kot pesnico smo omenili. Nekatere njene pesmi so v tem zborniku objavljene v rokopisu. Dalje so objavljeni trije odlomki iz njenega dnevnika od 2. 11. 1943 do 2. 5. 1945. Njen brat Lev Geržinič pa njeni prijatelji, znanci, sošolci in sošolke kot Majda Mačkovšek, Vera

Hreščak, Fedja Šturm, Rado Bordon, Boris Urbančič, Rozka Štefan, Ada Krivic, Nedina glavna kurirka Alojzija Kerševan-Tetka, Miran Bleiweis, Mara Kralj, Vlasta Vagaja, Heda Skulj, Asta Žnidaršič in drugi se spominjajo let njenega zorenja, njenih dijaških in študentskih let, njenega dela za OF in njenih prvih zaporov. Več ljudi se tudi v podrobnostih spominja Nede kot ilegalke, ki se je morala večkrat seliti iz enega skrivališča v drugo, da ne bi ogrozila varnosti družin, ki so jo skrivale.

Leti 1944 in 1945 sta bili za ilegalce v Ljubljani težji kot leta prej. Okupatorji in belogardisti so vedeli, da jih čaka poraz – in so postali še bolj nasilni in kruti. Sistematično so organizirali razne akcije proti OF ter strahovali in prisiljevali ljudi k pokoršni. Proti OF se je sprožil divji vihar. Teroristično divjanje je bilo hudo tudi po ljubljanskih šolah. Izključevali so cele razrede ali jih disciplinsko kaznovali. Sovražniki so ljudi aretirali kar na cestah ter jih zverinsko mučili in ubijali.

Toda število raznih akcij in aktivov OF, tajnih sestankov in – bodrilnega osveščanja prebivalcev Ljubljane je kljub temu raslo. Vse to in še kaj drugega v tem zborniku pa bo treba preučiti znanstveno-zgodovinsko. Tudi zanimive podatke o članih OF, ki so se vrnili v okupatorjevo upravo. Pa tisto o »Mimi«, ki je iz ilegalke »baje« postala izdajalka, kar po spominu namiguje in pripoveduje več avtorjev v tem zborniku.

V zadnjih štiridesetih letih je že izšlo nekaj publikacij o Ljubljani v ilegali; Nič več strogo zaupno, Ljubljana v borbi 1941–1945, Zgodovina Ljubljane, Junaška Ljubljana ipd., vendar bo treba sintezo vsega tega še napisati. Kajti številni članki v našem zborniku se končujejo s pozivom, naj nekdo vestno opiše vse o ilegalni Ljubljani, predvsem pa dogodke zadnjih mesecev pred osvoboditvijo.

Lojze Krakar

Neda Geržinič na Gorenjskem

Prvi del velike in častne naloge

Letalstvo in Slovenci

Tik pred iztekom starega leta je bila v sejni sobi brniškega letališča posebne vrste tiskovna konferenca. Pripravljalni odbor, ki si je zastavil nalogo, da s pomočjo izbranih avtorjev v nekaj letih napiše in izda zgodovino letalstva na Slovenskem v štirih knjigah, je z iskreno radostjo pozdravil izid prve izmed napovedanih knjig.

Pionirsko obdobje slovenskega letalstva, ki ga je seveda mogoče označiti kot del narodove kulture, je z vso predzgodovino natančno in pretehtano popisal Sandi Sitar. Njegov opis zajema še obdobje prve svetovne vojne.

Naslednja, druga knjiga izide čez eno leto – prav tako pri založbi Borec. Gustav Ajdič se je zagrizel v obdobje med obema velikima vojnama.

Čas narodnoosvobodilnega boja in delež slovenskih letalcev v njem bo popisal Mile Pavlin. Ker naj bi knjige te »tetralogije« izhajale z vsakoletnim zamikom, se lahko tretjega »zvezka« slovenske zgodovine zračnih višav nadejamo v letu 1987.

Zadnji, četrti del bo zajel povojni čas do naših zdajšnjih dni. Najnovejša poglavja slovenske letalske zgodovine bo napisalo več avtorjev.

O Sitarjevi knjigi bomo napisali kaj več v obliki recenzije, ki pojde v objavo v eni naslednjih števil.

Tokrat iz bogate zbirke fotografij primerek, vreden trajnega spomina: Jože in Edvard Rusjan 29. novembra 1909, na dan, ko je njuna Eda I poletela 500 m daleč. V. K.

Drugi del zbornika

Napredno mladinsko gibanje na Slovenskem

Kar nekaj časa, od novembra 1982, je bilo treba počakati, da nam je v decembru 1985 prišel v roke drugi del Naprednega mladinskega gibanja na Slovenskem, ki ga je izdala republiška konferenca ZSMS, založila pa Delavska enotnost. Medtem ko je bil prvi del posvečen 40-letnici ustanovnega kongresa USAOJ in 11. kongresu ZSMS, pa je drugi del namenjen počastitvi 40-letnice osvoboditve.

Kaj obsega Napredno mladinsko gibanje na Slovenskem? Gre za prispevke s posvetovanja o proučevanju zgodovine SKOJ in mladinskega gibanja v Sloveniji, ki je bilo 16. in 17. aprila leta 1981 v Ljubljani. Drugi del se navezuje na tematiko, obravnavano v prvi knjigi, le prostorsko se bolj omejuje na posamezna območja in okrožja. Med referenti, ki so na simpoziju posredovali spoznanja svojih raziskav, so bili tako poklicni zgodovinarji kot tudi študentje z oddelka za zgodovino na filozofski fakulteti v Ljubljani pa nekdanji mladinski aktivisti, ki so na podlagi zbranih podatkov, bolj ali manj po spominu, predstavili mladinsko gibanje. Poleg referen-

tov so v zborniku tudi avtorizirane razprave, ki so sledile referentom.

Drugi del zbornika se začne s poročili o naprednem mladinskem gibanju pred vojno in sega v čas narodnoosvobodilnega boja.

Naštetimo nekatere ključne študije.

Jože Dežman je opisal SKOJ na Gorenjskem med letoma 1920 in 1948 (referati, zadevajoči dogajanja na Gorenjskem, so bili posebej objavljeni v publikaciji SKOJ na Gorenjskem 1920–1948, Kranj, 1981). Z orisom protifašističnega gibanja slovenske mladine na Koroškem v letih 1941–45 se je ukvarjal Marjan Linasi. Velik del obsega zapis o skoku in naprednem mladinskem gibanju na območju Maribora, vse od leta 1932 do konca druge svetovne vojne. Grozdana Miklič je podala pregled nastanka in razvoja organizacij SKOJ in ZSM na Notranjskem med NOB, Ljubica Šuligoj predstavlja Prekmurje, ki ga je razgibal čas in razmere po prvi svetovni vojni, posebej pa seže še na ptujsko območje. Lado Pohar nam predstavlja zapoznele začetke mladinske orga-

Fotografija na naslovni strani zbornika predstavlja aktiv ZSM v Dovči, ki predaja nogavice partizanom

nizacije na Primorskem med NOB, kar je povezano s četrtoletnim bojem primorskega ljudstva za narodnostno in socialno osvoboditev. Posebni poglavji zajemata delovanje SKOJ v revirjih med leti 1921 in 1941 ter skorejce Slovence zunaj Slovenije v letih 1941–1945. Na zadnjih straneh povzema zbornik vsebino, ki jo prinaša tisk Bosne in Hercegovine o naprednem mladinskem gibanju v Sloveniji v letih 1935–1941, končuje pa se s prispevki k pogledom na organizacijsko-politični razvoj mladinske organizacije po vojni, tja do leta 1975; gre za mladinsko gibanje po osvoboditvi, za združitev v Ljudsko mladino Slovenije, za oblikovanje enotne Socialistične zveze mladih in tudi za problematiko enotnosti ter delovanja mladinske organizacije.

Nismo našli vseh imen referentov in razpravljalcev pa tudi vsebinsko bi zbornik težko predstavili v tem kratkem orisu. Na splošno lahko rečemo, da se je napredno mladinsko gibanje v Sloveniji v svoji intenzivnosti in po svojih oblikah razvijalo zelo različno, od območja do območja, odvisno od razmer. Različnosti pristopov in stališč do političnega organiziranja mladine pa imajo skupni imenovalec v različnosti družbene in politične situacije. V tem smislu se je tudi spreminjala vloga političnega organiziranja mladine. Zasledovala je interes ter potrebo po tvornem vključevanju mlade generacije v družbeno dogajanje.

Prvi del zbornika je izšel v nakladi 4000 izvodov, drugi samo v nakladi 800 izvodov. Končno lahko rečemo, da se je z zbornikom uresničilo prizadevanje organizatorjev posvetovanja in uredniškega odbora, da bi bilo gradivo dostopno vsem raziskovalcem za nadaljnje preučevanje mladinskega demokratičnega in revolucionarnega gibanja na Slovenskem.

Živa Drole

NEW YORK:

Ameriška administracija je pripravila strateški načrt v šestih točkah, namenjen politični, vojaški in gospodarski osamitvi Libije. Namen načrta je priprava terena za morebitni vojaški obračun z režimom polkovnika Gadafiya. Ameriški časopis Newsweek, ki se sklicuje na vire Sveta za narodno varnost ZDA, poudarja, da vsebuje načrt »pravo« domače in tuje javnosti na izvajanje začrtane strategije, ki vsebuje: nadaljevanje pritiska na zaveznike, da ukrepajo proti Libiji; onemogočanje izvoza libijske nafte na najpomembnejša tržišča; zeleno luč za CIO in njen program podpore Gadafiyevim notranjim sovražnikom; boj proti libijskim komandosom v tujini in, kot vrhunec, pripravo vojaške akcije.

GVATEMALA: Po 32 letih vojaške vladavine je na krmilo Gvatemale stopil prvi svobodno izbrani predsednik. To je 43-letni voditelj demokratske stranke Vinicio Cerezo, ki je zmagal na decembrskih predsedniških volitvah. Cerezo je že napovedal obračun z bremenom socialnih, gospodarskih in političnih problemov, ki so dediščina armade. Velike težave na teh področjih so namreč pred štirimi leti povzročile upor gverile v tej srednjeameriški državi. Gvatemalski predsednik je tudi izjavil, da se bo zavzemal za miroljubno reševanje srednjeameriških protislovij in za pogajanja med sprtimi državami, pri čemer bo spoštoval pravico vseh držav v tem delu sveta do samoodločbe.

BEIRUT:

Libanonski predsednik Amin Džemajel se v Damasku pogovarja o nedavno podpisanem sporazumu med šiiti, družji in kristjani o prekinitvi ognja po enajstih letih državljanske vojne. V političnih krogih, ki so blizu libanonskemu predsedniku, se je izvedelo, da se Džemajel zavzema, naj bi sirjski predsednik Asad sprejel omenjeni sporazum samo kot uvod v inter-libanonsko dogovarjanje, ne pa, kot dokončno rešitev krize. Del krščanskih sil namreč ne podpira sporazuma, ker meni, da omogoča preveliko politično moč muslimanski milici.

RIM:

Italijanske oblasti so Mohameda Sarhana, edinega preživelega terorista, ki je sodeloval v napadu na rimskem letališču, preselile iz vojaške bolnišnice v enega najbolj zastraženih zaporov v državi – v Spoleto, sto km severno od Rima. Dosednja preiskava je pokazala, da je Sarhan po rodu Palestinec, rojen v begunskem taborišču Šatila pri Beirutu, pripada pa samomorilski skupini »Mučeniki Palestine«.

B. Dmitrovič

Obvestili

V knjigi »Enaintrideseta divizija« izpod peresa pokojnega Stanka Petelina-Vojka, ki je izšla v Založbi Borec in Partizanska knjiga, Ljubljana 1985, naj bralci na strani 428 pod »Gradnikova brigada« pripišejo: komandanti – 7. Rado Klanjšček od 10. marca 1945 dalje. Ta podatek je v knjigi izpuščen, zapisano pa je v knjigi »Od Triglava do Trsta – zgodovina XXXI. divizije«, na strani 558, ki je izšla v Založbi Borec, Ljubljana 1963.

ODBOR SKUPNOSTI BORCEV 31. DIVIZIJE

Krajevni odbor Združenja borcev NOV Cerkno obvešča, da je pričel akcijo zbiranja denarnih sredstev za postavitve spomenika pokojni dr. Franji Boje-Bidovec ter vabi vse delovne in družbene organizacije in društva ter še posebej borce in ranjence, da se akciji pridružijo.

V ta namen je dana v prodajo litografija Partizanske bolnišnice FRANJA, velikost 60x40 cm, po ceni din 300. Naročila sprejema ZB NOV Cerkno. Največ pet komadov je mogoče plačati po povzetju. Ostale denarne prispevke nakazuje na žiro račun ZB NOV Cerkno, 52020-678-65095 – spomenik dr. FRANJA.

Reševalcem nagradne križanke

Na razpis nagradne križanke Droga Portorož smo prejeli veliko pravih rešitev. Zreba pa je odločil, da prejmejo knjižne nagrade iz programa Založbe Borec ti naši reševalci: Stanko Abraham, Sele 60/a, Slovenj Gradec, Domen Istenič, Partizanska 12, Rakek in Aleš Štimatec, Roška 24, Kočevje.

Rešitev: pop, odkop, ave, Drago, Vina Koper, talog, rt, Rusk, elisa, opekar, Kea, Ramona, or, raš, roka, žar, k, okol, Asti, bula, ketshup, polenta, Etna, nr, stas, kriket, miš, Rab, gas, Unu, sl, radon, Kornat, rob, bi, Bobek, planinski čaj, izolabrand, teror, aba, Anana in pa.

Tja do naslednjega četrta

Z delom tega, kar nam je bilo predlagano v ogled pred tednom, ki je zdaj za nami, nismo bili najbolj navdušeni, vsaj ne v tolikšni meri, kot so se tega nadejali televizijski predlagatelji.

Seveda pa tudi o kakršnemkoli prehudem razočaranju ni mogoče govoriti. Televizija je pač samo – televizija, del vsakdanjika, pa je zato kar prav, da smo sprijaznjeni s takšno, kakršna je.

In kaj se nam obeta v prihajajočem tednu?

V ČETRTEK – 16. 1. ob 22.20 si bomo ogledali slovenski filmski omnibus izpred 31 let: **Tri zgodbe** (Slovo Andreja Vitužnika, Na valovih Mure, Koplji pod brezo), ki so jih po novelah pisateljev Ingoliča, Kranjca in Prežihla zrežirali Jane Kavčič, Igor Pretnar in France Kosmač. Gre za novo v letošnjem televizijskem sporedu – za začetek posebne retrospektive jugoslovanskih filmov, posnetih po literarnih delih. Izbrali so najboljše filme te vrste, na sporedu bodo po enkrat na mesec, v vsem letu jih meni biti dvanajst. Tri zgodbe so prvi preskus.

V PETEK – 17. 1. se v drugo posvetimo gledanju kanadske »študije« o Vojni, ki je že s prvo epizodo vzbudila ne le naše zanimanje, temveč tudi zaupanje.

V SOBOTO – 18. 7. bodimo (ob 20.00) opozorjeni na ameriško-britanski film z naslovom Quillerjevo poročilo. Oznali so ga za dramatično zgodbo vohunskega žanra. Dogaja se v povojni Nemčiji, kjer se kljub porazu v vojni znova bohotita stari nacizem in njegov mlajši brat neonacizem, junak filma-agent ameriškega po-

rekla, ki mu je naloženo raziskati pojave v nacističnem političnem podzemlju, pa se s tem zlom spopade.

V PONEDELJEK – 20. 1. ob 20.50 nas čaka začetek četrte nove nadaljevanke (ob ameriški Pod krinko, sovjetski Večni klic, in jugoslovanski Sivi dom) na ljubljanskem tv sporedu prvih letošnjih mesecev: to bodo ameriške **Vihre vojne**, posnete po romanu znanega in tudi pri nas prevajanega ameriškega pisatelja Hermana Wouka. Popeljale nas bodo – skozi svojih 18 delov – v leta tik pred začetkom druge svetovne vojne, in sicer v doživljajski optiki mornarjeve družine... Zanimivost Viher vojne je, med drugim, v tem, da so jih, vsaj deloma, posneli tudi pri nas, v Jugoslaviji. Da o imenitnih igralcih z Robertom Mitchumom vred sploh ne govorimo.

V SREDO – 22. 1. bo v terminu, rezerviranem za film tedna, prikazana gansko-zahodnonemška družbenokritična drama z naslovom Kukurantumi, kar je ime vasi, od koder prihaja mož, ki želi ubežati vaški bedi, a naleti v prestolniški Akri na še hujše bivanske tegobe... Isti večer ob 21.30 pa si tudi ne bo odveč vzeti urico časa za ogled na novo koncipirane in mozaično zastavljene znanstveno-magazinske oddaje **Spoznano – neznano, ki jo podpisuje Peter Likar, televizijsko ime, v katero lahko vnaprej čutimo potrebno zaupanje.**

Obetamo in želimo si kar največ zanimivih in koristnih televizijskih ur.

V. K.

Kdo odloča o oblikah boja

V interesu učinkovitejšega boja proti terorizmu – tako so nam zagotavljali – smo bili priče velikanskega ameriškega političnega manevra, ki ga je spremljala neizprosna propaganda, naj se ves svet zgleduje po Ameriki, in podprl njene gospodarske sankcije proti Libiji. Pri tem pa mora svet kar molčati ob spoznanju, da so ZDA povsem gluhe, ko se širijo pozivi za gospodarski bojkot Južne Afrike zaradi njene politike rasnega razlikovanja.

Propagandni pritisk je kaj hitro pojenjal, kajti tudi ameriški zavezniki sodijo v tisti del sveta, ki ne mara terorizma, vendar pa tudi ne sankcij, kot jih zahtevajo Američani. Prodirajo zahteve, da je treba poiskati politično rešitev krize na Bliznjem vzhodu, kjer je terorizem, vendar ne samo terorizem ekstremnih palestinskih frakcij, temveč tudi terorizem izraelske države, natelet na rodovitna tla.

Nobenega razloga ni za olajšanje, ker se je Washington vsaj začasno odločil za sankcije in ne za vojaški poseg. Zaostritev v Sredozemlju se že nevarno stopnjuje. Sankcije so kaj lahko uvod v vojaško intervencijo ne pa zamenjava zanjo, česar tudi uradni Washington ni izključil. Ne kaže pozabiti, da tokrat ne gre samo za boj proti terorizmu, temveč za širše strateške interese neke sile, ki se poteguje za splošno prevlado na svetu.

Dobesedno v oči bode ponašanje ameriških gospodarskih sankcij in vojaških groženj na račun Libije, odkar se je odločila za sovjetsko oborožitev in neodvisno politiko, s katero je dobila

pomembno vlogo v arabskem in alžirskem svetu. Znale so velike preizkušnje prejšnjega ameriškega predsednika Carterja glede Libije. Ko pa je prišel na oblast predsednik Reagan, je bilo dilem takoj konec. Oboroženi spopad pred libijskimi obalami konec leta 1981. ter gospodarsko blokado je dopolnila še bobneča kampa-

Flickov koncern je v ne tako daljni preteklosti ZR Nemčije veliko »prispeval« v blaginje zahodnonemških političnih strank. Pred deželnim sodiščem v Bonnu se je Flickov menager Eberhard von Brauchitsch spominjal: 19 januarja 1979 je dobil iz koncernovega računovodstva dvakrat po 30.000 mark. Menda sta polovico tega denarja dobila predsednik CDU Helmut Kohl in premier deželne vlade Severni Ren-Westfalija Kurt Biedenkopf. (Na sliki: bivši menager Brauchitsch in zakonca Kohl na športnem plesu lani v Mainzu)

nja proti polkovniku Gadafiyu. V prizadevanju, da bi ga politično kompromitirali, so Gadafiya obtoževali, da je »orožje« sovjetske politike v arabskem in afriškem svetu.

Nobenega dvoma ni, da se je položaj polkovnika Gadafiya in Libije okrepil, česar pa ne bi mogli reči za ameriški položaj na območju Afrike in Bliznjega vzhoda. V minulih letih je Libija sicer doživljala tudi neuspehe na

nemirnem afriškem političnem prizorišču, vendar je kljub temu ostala vplivni faktor v svoji sosesčini in na celini. To je bilo obdobje, v katerem je Libija precej okrepila svoje politične in gospodarske stike z zahodno Evropo v korist obeh strani, s čimer je postala ameriška blokada, uvedena leta 1981., brez vrednosti.

Ameriška strategija zbiranja arabskega sveta, ki naj bi se ob naslonitvi na ameriškegažandarja Izrael odvrnil od SZ, je prav tako doživela marsikateri poraz. Namesto da bi bila preučila svojo zgrešeno strategijo, je Amerika raje ubrala pot, s katero ne more dobiti podpore svetovne javnosti, pa čeprav je retorika predsednika Reagana še tako blagodejna za ameriška ušesa.

– f

Iz republiškega komiteja za borce in vojaške invalide

Programske usmeritve borčevsko-invalidskega varstva v l. 1986

Iz zapisa, ki nam ga je posredoval Janez Petan, svetovalec predsednika tega republiškega komiteja, povzemamo:

V borčevsko-invalidskem varstvu prihaja do nekaterih sprememb oziroma popravkov. Vse potrebno v zvezi s tem je zapisano v srednjeročnem družbenem načrtu za leta do izteka tega desetletja in, kajpak, v resoluciji o politiki uresničevanja tega nekajletnega načrta v letošnjem koledarskem letu.

Govoriti nam je o dveh temeljnih sestavnih borčevsko-invalidskega varstva: o področju **socialne varnosti** in o področju **zdravstvenega varstva**.

Na področju socialne varnosti (pokojnine, priznavalnine – skratka: vse kar zadeva materialni položaj udeležencev NOV) je predvideno, da bodo pokojnine poslej usklajevale s celotno rastjo osebnih dohodkov – tekoče... Določila glede priznavalnine udeležencev NOV bodo od aprila (ko bo sprejet novi oziroma novelirani družbeni dogovor o tem) ugodnejša od sedanjih. To velja še posebej za udeležence NOV po 9. septembru 1943: zanje je predvidena sprememba maksimalne višine priznavalnine – znašala naj bi do sto odstotkov zneska najnižje pokojnine (namesto doslej možnih osemdeset odstotkov), upošteva se seveda udeležbo v NOV, pokojninsko dobo in gmotni položaj borca. Občasne priznavalnine

ne pa bo mogoče poslej dodeljevati večkrat letno ali za določen čas, dokler se materialni položaj prejemnika ne bi olajšal. (Seveda bodo morali občinski upravni organi in občinski odbori oziroma krajevne organizacije ZB NOV v ta namen pripraviti ustreznejšo evidenco o upravičencih).

Kar zadeva invalidski dodatek vojaškim invalidom ter denarno pomoč civilnim invalidom vojne, opravljajo po občinah že od 1. januarja začasno usklajevanje teh prejemkov – na podlagi časne najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo: ta znaša zdaj 31.019,17 din – in bo v veljavi do določitve novega najnižjega zneska za polno pokojninsko dobo za leto 1986 (predvidajo, da bo novi znesek določen v marcu t. l.).

Vse naštetje je bilo predmet obravnav na regijskih posvetih, ki jih je v decembru skliceval republiški komite za borce in vojaške invalide v sodelovanju z republiškim odborom ZB NOV Slovenije.

O področju zdravstvenega varstva borcev in vojaških invalidov bo več zapisano ob kakšni bližnji naslednji priložnosti. Bodi tokrat povedano samo to, da sta in bosta – ob vsem dosedanjem programu, ki ostaja v veljavi – kot prednostni nalogi opredeljena zdravljenje ter zdravstvena nega bolnika na domu.

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – **Časopisni svet TV-15 naš tovariš**: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 2.200 din, posamezna številka v prosti prodaji 50 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije šteje 421-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektura in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35